VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

12

XIV. ÉVFOLYAM 1959. DECEMBER

Szerkesztőség: Budapest, V., Nádor utca 28. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető minden pártszervezetben, a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlapirodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj: negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1959. december 16.

Megjelent 34 000 példányban. Felelős kiadó: Vass Henrik.

592720/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest.

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XIV. ÉVF. 12. SZÁM. BUDAPEST 1959. DECEMBER HÓ

Pártunk VII. kongresszusáról

Írta **SZIRMAI ISTVÁN**
az MSZMP Központi Bizottságának titkára

Néhány nappal pártunk nagyszerű VII. kongresszusa után még lehetetlen a kongresszus jelentőségének, fontos határozatainak megérdemelten mély elemzése, értékelése. Ma még le kell mondanunk a teljesigényű értékelésről, de már most összefoglalhatók a kongresszus legfontosabb elvi-politikai jelentőségű megállapításai, jövőbemutató határozatai, és megmutatható néhány jellemző vonása.

A kongresszusra készült az egész dolgozó nép, magáénak tekintette minden haladó magyar ember. A párttagok és pártonkívüliek százezrei vettek részt a kongresszus előtt nyilvánosságra hozott pártokmányok vitájában. Száz- és százezer dolgozó ember tettekkel, a munkaversenyben való részvétellel milliárdokat érő többtermeléssel, megtakarítással fejezte ki a párthoz való hűségét és a párt politikája iránti bizalmát. A kongresszus tanácskozásait a dolgozók millióinak soha nem tapasztalt érdeklődése kísérte. Ezer és ezer távirat üdvözölte a kongresszust és jelentette egy-egy üzem, termelőszövetkezet és munkacsoport tervének teljesítését, vagy kongresszusi felajánlásai felemelését.

A kongresszusi beszámolók, a vita, a sok baráti üdvözlet, a nagy érdeklődéssel várt zárszó tónusa, emberközelsége, szívet melengető szocialista humanizmusa tovább fokozta a tömegek érdeklődését és még melegebbé, barátibbá tette azt a hazai légkört, amely a kongresszus munkáját segítette.

EÖTVÖS [illegible]
RÉGÉSZETI INTÉZET
Marx 499

A párt és a dolgozó nép az elmúlt három esztendő harcaiban összeforrott. Ezt az egységet a kongresszus érzelmi szálakkal is körülszőtte, tovább erősítette. A párt és a nép egységéből magaoiztosság, legyőzhetetlen erő áradt, elegendő erő terveink megvalósításához és szilárd elhatározottság, hogy történelmileg rövid időn belul felépítjük hazánkban a szocializmust.

Kongresszusunk iránt a nemzetközi érdeklődést fokozta testvérpártjaink küldötteinek jelenléte. 46 testvérpártunk üdvözölte a kongresszust, a magyar népet és fejezte ki együttérzését dolgozó népünk harcaival. Gyakran mondjuk, néha már fráziskent hat, hogy nem vagyunk egyedül. Ez a gondolat hosszú évek sora óta gyakorlati segítségben öltött testet s most a kongresszuson 46 ország kommunista pártja küldötteinek szavaiban is kifejezésre jutott. Együtt harcolunk minden kommunista párttal, az emberi haladás híveivel az egész világon a közös célokért: igazságos, kizsákmányolásmentes társadalom felépítéséért, szabad, nyugodt emberi életért, a béke fenntartásáért. Milliók előtt vált még világosabbá, hogy a nemzetközi munkásosztály harca, egysége bennünket is erősít és a dolgozó magyarok millióiban erősödött az együttérzés nemcsak a szocialista, hanem a kapitalista, a gyarmati, félgyarmati országok harcosai, népei, forradalmi pártjai iránt.

Nagy örömet váltott ki, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártja delegációját Hruscsov elvtárs vezette. Hruscsov elvtárs jelenléte és meleg baráti szavai kifejezésre juttatták, hogy a magyar nép igazságos, jogos törekvéseivel szolidáris az első szocialista nagyhatalom, a Szovjetunió, hogy hazai építőmunkánk, nemzetközi politikánk a megingathatatlan magyar—szovjet barátság szilárd alapjára épül. Mélységes egyetértésre talált a német kérdésben kifejtett álláspontja, az a határozott válasz, amit Adenauer háborús politikájára adott. Nem felejtjük Hruscsov elvtárs biztató, bátorító szavait és tanácsait: most olyan a helyzet, hogy a szocializmus győzelmes előrehaladásának csak saját hibáink emelhetnek gátat.

Mindkét illetékes kritikusunk: a magyar nép és a nemzetközi munkásmozgalom elismerte a kongresszus alkalmával, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága kezdettől fogva helyes, eredményes politikát folytatott, helyesen alkalmazta a marxizmus—leninizmust hazai viszonyokra, a magyar nép javára. A párt Kozponti Bizottsága hálásan megköszönte a bizalmat a politikáját követő és megvalósító dolgozó tömegeknek és a 46 testvéri párt küldöttei pedig elismerésüket fejezték ki a magyar népnek sikeres harcaiért, építő munkájáért.

A párt politikáját követve a magyar nép alkotó munkájával az elmúlt három esztendőben nagy eredményeket ért el. Legyőzte és végleg eltemette az ellenforradalmi lázadást, megerősítette népi

államát, megvédte nemzeti függetlenségét, és újabb sikereket ért el a szocializmus építésében. Magyarország népe ma gazdagabb, jobban él, mint eddig bármikor, nyugalomban, biztonságban, magabiztosan folytatja építő munkáját. A maga erejének és barátai szolidaritásának tudatában méltósággal utasítja vissza az úgynevezett magyar kérdést felmelegítő hidegháborús provokációkat. Teljes egyetértéssel találkozott a VII. kongresszus megállapítása, hogy az egyetlen magyar kérdés a magyar nép jelenének és jövőjének kérdése, amelyet maga a magyar nép alakít s ebben senki más nem illetékes.

Hangot kaptak a kongresszussal kapcsolatban olyan ellenséges remények, ostoba hírverések, amelyek a párt politikájának megváltozásáról, a magyar közéletben bekövetkező változásokról szóltak. Az ellenséges körök, mint nem először, most is csalódtak. A kongresszuson és a kongresszus határozataiban hangsúlyt kapott a politika stabilitása, a vezetés egysége. Az ellenség legnagyobb szomorúságára pártunk politikájában nincs és nem is lesz többé cikcakk, ellenben van és lesz következetesség, az ellenséggel szemben keménység, a dolgozó emberek iránt megbecsülés és bizalom. Nincs törvénytelenség, van törvénytisztelet, törvényesség, rend az országban. A párt politikája most a dolgozó emberek iránti bizalomra, a jól ismert valóságra, a tényekre épül, — reálisan tervezünk, erőviszonyainkhoz, lehetőségeinkhez mérjük az építés ütemét. Mindezt — ha szomorkásan is — a józanabb kapitalista sajtó is tudomásul veszi.

A széles közvélemény az ellenséges hírverés ellenére sem a politikai vonal megváltozását, ellenkezőleg; az eddigi politika megerősítését várta. A széles közvéleményt elsősorban az érdekelte, hogyan alakul az egyszerű dolgozó emberek sorsa, hogy oldjuk meg a lakáskérdést, emelkedik-e az életszínvonal, hogyan és milyen mértékben. A kongresszus válaszait: nem lesz változás a vezetésben, magunk teremtjük meg az életszínvonal további emelkedésének a reális alapját; ha nem is néhány év alatt, de gyorsuló utemben megoldjuk a lakáskérdést, — örömmel fogadták.

Egyetértéssel fogadták a párt ismert álláspontjának megerősítését, hogy hazánkban maradnak a szovjet csapatok mindaddig, amíg ezt a nemzetközi feltételek szükségessé teszik A szovjet csapatok jelenléte nem sérti ellenkezőleg, erősíti hazánk nemzeti függetlenségét. Minden józan magyar ember tudja, hogy legféltettebb kincsünk békénk, nyugalmunk, és a szovjet hadérők ezt védelmezik.

A párt egészséges, erős, legyőzte a múlt hibáit Az elmúlt három esztendő során a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. és XXI. kongresszusa szellemében bátran, nyíltan és keményen szállt szembe saját korábbi hibáival. A hibáinkkal való nyílt szembe-

nézés, és az azokat kemény leleplező harc nélkül pártunk nem kovácsolódott volna egységes forradalmi erővé, nem küzdhetett volna eredményesen az ellenforradalom és a revizionizmus ellen. A XX. kongresszus elvi jelentőségű megállapításai az egész nemzetközi munkásmozgalomban termékeny talajra leltek s az elmúlt években megerősítették a nemzetközi forradalmi munkásmozgalmat, növelték befolyását a nemzetközi politikai életben. A XX. kongresszust igazolják a magyar ellenforradalom feletti győzelem és a három éves építőmunka eredményei is.

Pártunk VII. kongresszusának egyik jellemző vonása, hogy lezárta a múltat, rátette a koporsó fedelét az ellenforradalomra, a jelen problémáit tárgyalta, és a jövő feladatainak meghatározásával foglalkozott. Pártunk őrzi és továbbfejleszti a kommunista mozgalom 40 éves harcának hagyományait, hasznosítja az elmúlt esztendők tapasztalatait, nem feledkezik el a múlt hibáiról, nem feledi el az 1956-os véres ellenforradalmi lázadást, de ma már elsősorban a jövő foglalkoztatja. Folytatja harcát az ellenséges, revizionista hatások, a dogmatizmus maradványai ellen, erősíti eszmei egységét, védelmezi marxista—leninista politikájának tisztaságát, mint a gyorsabb előrehaladás elengedhetetlen feltételét.

A kongresszus nagy nyomatékkal hangsúlyozta: a párt egysége, cselekvési egysége megköveteli, hogy a párt politikáját, határozatait minden egyes párttag egyformán értelmezze, egyformán hajtsa végre. A párt politikája oszthatatlan. Senki sem választhat ki magának egyes neki tetsző részeket, s tagadhat meg más, a párt politikájának egészéből adódó feladatokat. Nem lehet a gazdasági építőmunkát elszakítani a politikától s nem lehet az élettől, a termelési feladatoktól elszakadt politikát folytatni. A politika oszthatatlan a megvalósítás módszereit illetően is. E politika lényegéből adódik, hogy céljainkat a tömegek támogatásával kívánjuk elérni, azok bizalmára építünk, hogy a vezetés legfőbb eszköze minden jóindulatú embernél a baráti, meggyőző jó szó. A proletárdiktatúra a jövőben is kemény lesz az ellenséggel szemben, de igazi demokráciát nyújt a nép számára, olyan szabad légkört teremt, amelyben minden dolgozó ember számára biztosított a bírálat, a kezdeményezés, a közügyek intézésében való beleszólás joga.

Lehetséges, hogy egyeseket eddigi eredményeink, a jól sikerült kongresszus, annak kedvező visszhangja elbizakodottá tesz. A kommunistákat a kongresszus szerénységre inti. Nem szabad lebecsülnünk az előttünk álló feladatok nagyságát. Kemény, nehéz csatákat fogunk még vívni, amíg elérjük a végső győzelmet. Nem szabad elfelejtkeznunk a kongresszusi zárszó szép gondolatáról: a kommunisták a népet, a nép boldogulását szolgálják, nem lehetnek szerénytelenek.

A kongresszus programot adott. Határozatai tartós időre meghatározzák feladatainkat. Most ezekkel kell foglalkoznunk. A párt vezető szerveinek, a pártbizottságoknak a most következő hetekben az a feladatuk, hogy még egyszer megvizsgálják a kongresszus határozatait és ezek alapján elkészítsék részfeladatokra bontva munkaterveiket.

A párt Központi Bizottságának szervei kötelességüknek tartják, hogy összesítsék a kongresszusi felszólalásokat, szakterületek szerint csoportosítsák a vitában elhangzott kritikai megjegyzéseket, kívánságokat, ezeket eljuttassák az illetékesekhez és biztosítsák még kis részkérdésekben is az érdemi elintézést.

Ezt a módszert bizonyára szívesen követik a megyei pártbizottságok is. Összegyűjtik a párt megyei értekezletein elhangzott kritikai megjegyzéseket, a kongresszuson felszólalásra készült elvtársak időhiány miatt el nem mondott gondolatait, — csoportosítják őket, és gondoskodnak azok elintézéséről, megválaszolásáról.

A munkatervek elkészítése során gondoljunk arra, hogyan oldjuk majd meg, milyen formák, keretek között valósítjuk meg a kongresszus mondanivalóinak ismertetését, hogyan hasznosítjuk majd a napi agitációban a kongresszus határozatait; határozzuk meg propagandistáink tennivalóit, hogyan tanítjuk, fejtjük ki a kongresszus téziseit, határozatait a különböző fokú pártiskolákon és az iskolánkívüli pártoktatásban. A jövő hónapokban feladatunk, hogy elméletileg is megalapozzuk a kongresszus néhány elvi jelentőségű megállapítását, például az éber es megalkuvásmentes ideológiai harc a két rendszer békés egymásmellett élésének viszonyai között; — az osztályharc alakulása a jelenlegi időszakban; — az egységes szövetkezeti paraszti osztály kialakulása; — államunk funkciói és fejlődése stb.

A kongresszus ünnepi hangulatát a hétköznapok áldozatos munkája követi A kongresszus célkitűzéseinek megfelelően túl kell teljesítenünk hároméves tervunk minden mutatóját Az 1960-as esztendő odaadó munkát követel mindenkitől. A munkásosztály, a dolgozó parasztság, az értelmiség legjobbjai ezt a programot magukévá tették már a Központi Bizottság márciusi határozata után. A kongresszus még szélesebb rétegeket ragad magával és biztos, hogy a szocialista munkaverseny, a jobb eredményekért folyó vetélkedés az iparban és a mezőgazdaságban a következő hetekben és hónapokban még nagyobb lendületet vesz. Az üzemek egész sorából érkezik már a jelentés, hogy a kongresszus tiszteletére rendezett munkaversenyt folytatják, újabb célokat tűznek ki, hogy április 4-ét, hazánk felszabadulásának 15. évfordulóját még nagyobb munkateljesítményekkel üdvözöljék. Megértik tehát a kongresszus ama határozatát, hogy: most elsősorban a jobb gazdasági szervező és termelőmunka, a kulturális előretörés

a forradalmi feladat. Népgazdasági terveink túlteljesítésében születnek elsősorban a forradalmi tettek.

Most arra van szükség, hogy a párt és állami vezetés minden szinten, méltóan a munkásosztály és a többi dolgozók lelkesedéséhez, karolja fel a dolgozók kezdeményezéseit, szítsa még magasabbra a versenyszellemet, fokozza minden dolgozó réteg társadalmi aktivitását. Ennek feltétele, hogy emeljük a vezetés színvonalát, növeljük a dolgozó emberek felelősségtudatát minden poszton, harcoljunk kíméletlenül a hibák ellen, irtsuk a közéletünkben még meg-megnyilvánuló bürokratikus vonásokat. Törődjünk gondosan az emberek ügyes-bajos dolgaival, intézzük lelkiismeretesen kisebb-nagyobb ügyeiket. Ne tűrjük a hanyagságot, a szakmai vakságot, az országos érdekkel nem számoló szűklátókörű vezetést, azt, hogy bárki is tekintélyféltésből elfojtsa a bírálatot.

Az illetékes állami szerveknek a kongresszusi irányelvek alapján időben el kell készíteniök és a közvélemény elé kell tárniok új ötéves tervünket.

A következő öt évben befejezzük a szocializmus alapjainak lerakását hazánkban. Ez a mi viszonyaink között elsősorban azt jelenti, hogy falun is uralkodóvá lesz a szocialista tulajdon, a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság. Másodsorban magasabb ipari és mezőgazdasági kultúrát, magasabbszintű termelékenységet, harmadsorban jelentős haladást jelent a szocialista tudat alakításában, a kultúrában. De nem utolsósorban jelenti a dolgozó nép életszínvonalának, szociális, kulturális ellátottságának állandó és rendszeres emelését is. E célok eléréséért az eddigi ütemnél gyorsabban kell haladnunk, erőinket jobban kell a legfontosabb feladatokra koncentrálni.

A kongresszus megállapította, hogy iparfejlesztési politikánknak, beruházási módszereinknek, tervezésünknek, egész gazdaságpolitikánknak vannak új, a korábbi tapasztalatokon alapuló, lehetőségeinkhez jobban idomuló és a szocialista tábor létével, a kooperáció lehetőségeivel jobban számoló vonásai.

A beruházásoknál megszűnőben van a szétaprózottság, erőink és eszközeink koncentrálására törekszünk. Népgazdaságunknak ezeket a jó vonásait tovább kell erősítenünk.

A kongresszus az iparfejlesztés lényeges előfeltételének tartja az ipar műszaki színvonalának gyors emelését, a technika legújabb vívmányainak igénybevételét. Ezért nem annyira új gyárak építését, mint inkább a meglévők berendezéseinek a felújítását és korszerűsítését tervezzük. A terv elkészítése során mindezt figyelembe kell vennünk.

A kongresszus az érvek bőséges tárházát nyújtja a mezőgazdaság szocialista átszervezéséért folyó agitációhoz. A termelő-

szövetkezetek számszerű gyarapítása sikerrel halad. Központi Bizottságunk már október 22-i határozatában is rámutatott arra, olyan a politikai helyzet, hogy a mezőgazdaság átszervezésében ismét jelentős lépést tehetünk előre. A november közepétől eltelt néhány hét eredményei mindenben igazolják a Központi Bizottság értékelését. Helyesek és tartósan érvényesek ennek a határozatnak a kongresszus által is megerősített azon tételei, amelyek szerint a számszerű fejlesztéssel egyidejűleg erősítenünk kell a már meglevő szövetkezeteket, szigorúan tartsuk be, egyetlen alkalommal se sértsük meg az önkéntesség elvét, és ne feledkezzünk meg arról, hogy a szövetkezetesítéssel egyidőben növelnunk kell a mezőgazdaság árutermelését.

A kongresszus határozatai kommunistáknak és pártonkívüliek nek is napi feladatokat adnak. Nem tudjuk jól végrehajtani a kongresszus határozatait, nem is értettük meg annak mondanivalóit, szellemét, ha azokat a politikai, a gazdasági, a kulturális feladatoktól elszakítva nézzük. Ezért minden pártbizottságnak, amikor a kongresszus utáni tervét készíti, azt kell mérlegelnie, melyek a konkrét tennivalók most a területükön termelő üzemekben, a mezőgazdaságban, a megszilárdítás és fejlesztés terén, az iskolákban, a politikai és kulturális nevelőmunkában, a pártépítésben, a párt eszmei és cselekvési egységének további erősítésében. Meg kell vizsgálniuk, hogy a népgazdaság különböző ágaiban az ő területükön most mi a feladat; teljesítették-e a felvásárlási terveket húsban, gabonában, takarmányban, — üzemeikben meg vannak-e a lendületesebb munkaverseny feltételei.

A nemzetközi helyzet az elmúlt évben javult, a feszültség engedett, az erőviszonyokban további eltolódás van a szocializmus, a béke erőinek javára, megjavultak a tartós béke kilátásai. Belpolitikai helyzetünk jó, felkészültünk a következő évek építőmunkájára. A párt erős, mert összeforrt a tömegekkel. Politikája helyes, következetesen célratörő Népünk követi e politikát. Minden feltétele adva van tehát annak, hogy gyorsabban haladjunk, erősödjön népi államunk, gazdagodjon hazánk s népünk.

„Most arra van szükség, hogy tovább fokozzuk azt a lendületet, amely széles hullámokat vert a tomegekben szocialista építőmunkánk meggyorsításáért. Hajtsuk végre, teljesítsük túl terveinket, teremtsük meg új ötéves tervunk szilárd alapjait. Tervezzünk az eddiginél is nagyobb lelkiismeretességgel, dolgozzunk az eddiginél is nagyobb odaadással és őrizzük meg ezután is azt a közszellemet, amely ma a pártban és e hazában kialakult".*

* Kádár János elvtárs kongresszusi zárszava.

A 15 éves lakásépítési tervről

Írta FONÁL SÁNDOR

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága a munkásosztállyal kapcsolatos egyes feladatokról szóló határozatában megállapította, hogy „a munkásosztályt és az összlakosságot legkomolyabban foglalkoztató szociális kérdés, a lakáshiány", s a Központi Bizottság „elérkezettnek tartja az időt, hogy anyagi erőink összpontosításával az építőipar, az építőanyagipar és különféle más iparágak ilyen szempontból történő fejlesztése útján nem túlságosan hosszú idő alatt az állandósult lakáshiányt felszámoljuk, s lényegében minden erre igényt tartó önálló családnak önálló lakást biztosítsunk".

A lakáshiány — amelyet jórészt a Horthy-korszakból örököltünk, s amely a világ majdnem minden országában, még az iparilag fejlettebb, vezető tőkés országokban is súlyos probléma — károsan befolyásolja a társadalmi élet sok területét. Az emberek lakásaikban töltik el életuk nagy részét, benne pihenik ki munka utáni fáradalmaikat. Sokan otthon tanulnak, művelődnek, szórakoznak. Sok fugg tehát a lakásellátottságtól, a lakások milyenségétől. Az egészséges lakásban élők általában kevesebbet betegeskednek. A jó és kényelmes lakás jobban biztosítja a munka utáni fáradtság kipihenését, a munkaerő újratermelődésének körulményeit is. A korszerű lakásban kedvezőbbek a tanulás, a művelődés, az otthoni szórakozás, és a családi élet feltételei.

Rendkívül fontos tehát, hogy dolgozóink fokozatosan megszabaduljanak a letűnt társadalmi rendszer rossz lakásviszonyainak örökségétől, s mielőbb megfelelő lakáshoz jussanak, jobbak legyenek a feltételei a szocialista társadalmi élet kialakulásának és továbbfejlődésének.

I.

A jelenlegi lakáshelyzet kialakulása

A felszabadulás előtt kialakult lakásviszonyok nagyban befolyásolják a jelenlegi lakáshelyzetet, sőt a kapitalista örökség e téren még hosszú időn keresztül érezteti hatását. A kapitalizmusban létrejött lakásviszonyok ugyanis azonnal nem szüntethetők meg. Viszonylag rövid idő alatt végre lehet hajtani a meglevő lakásállomány igazságosabb elosztását — mint ahogy államunk meg is valósította ezt különböző intézkedésekkel —, de a tényleges lakáshiányt csak fokozatosan, hosszabb periódusban, új lakások tíz- és százezreinek építésével lehet felszámolni. Amikor tehát lakáshelyzetünket elemezzük, akkor elsősorban a kapitalista Magyarország lakásviszonyaiból kell kiindulnunk.

A kapitalista Magyarország lakásviszonyait elsősorban a nagymértékű lakáshiány jellemezte, amit súlyosbított az, hogy a lakások nagy része korszerűtlen, egészségtelen volt, sokan éltek szükséglakásokban, és a meglevő lakások elosztása is aránytalan volt. A nagyméretű luxuslakásokban a magasjövedelmű lakástulajdonosok, vagy bérlők tágasan, kényelmesen laktak, ugyanakkor a városok munkásnegyedeit, a falusi szegényfertályokat a zsúfoltság, az egészségtelen lakáskörülmények jellemezték. Tízezrek laktak különböző nyomortelepeken, szükség- és barlanglakásokban, és sokan voltak olyanok is, akik egyáltalán nem jutottak lakáshoz, alkalmi szállásokon töltötték éjszakáikat.

A lakáshiány és a zsúfoltság különösen a városokban volt nagy, ami elsősorban a proletárokat sújtotta. Az 1941. évi népszámlálás adataiból tudjuk, hogy városaink összes lakásainak 62,7 százaléka egyszobás volt, és a városi lakosságnak 83,9 százaléka lakott csak konyhából és egy szobából álló lakásban. Budapesten egy szobában negyedmagával lakott 136 800 ember, ötödmagával 80 300, hatodmagával 46 800 és ennél többedmagával 63 300 ember. Míg Budapesten az egyszobás lakásokban 100 szobára átlag 332 fő, a háromszobás lakásokban 100 szobára 140 fő, a négyszobás lakásokban 100 szobára csak 130 fő jutott.

A falu szegényparasztjai és proletárjai szintén rossz lakáskörülmények között éltek. Ott is megtalálhattuk a nyomortelepeket, a szükség- és barlanglakásokat. Borsod megye mezőkövesdi járásában például 11 községben volt barlanglakás — összesen 805 —, amelyben több mint 4000 ember lakott.

A falusi lakások túlnyomó többsége korszerűtlen, egészségtelen és rossz állapotban volt. Az 1930. évi népszámlálás adatai

szerint Magyarország összes lakóházainak mintegy a fele — az alapzatot is beleértve — vályogból, vagy döngölt földből készült épület volt, és a lakóhelyiségek közel 45 százaléka csak földpadozatú volt.

A lakásnélküliek nagy száma, és a munkáslakások zsúfoltsága ellenére több tízezer lakás uresen, bérlő nélkül, kihasználatlanul állt, mert a lakbérek olyan magasak voltak, hogy az alacsony jövedelmű dolgozók — elsősorban a munkások — keresetének 30—35 százalékát fölemésztették. A tőkések pedig inkább üresen hagyták bérházaikat, mintsem a lakbérek leszállítása mellett beérték volna kevesebb profittal is.

A magas lakbérek ellensúlyozására sok főbérlő kénytelen volt megosztani lakását albérlőkkel és ágyrajárókkal. 1941-ben Budapesten az összes főbérlők 23,1 százaléka tartott albérlőt vagy ágyrajárót. A laksűrűség természetesen ezekben az albérlettel vagy ágyrajárással párosult főbérleti lakásokban volt a legnagyobb, 100 szobára átlagosan 509 lakó jutott.

A dolgozók bérlakásai korszerűtlenek, és igen elhanyagoltak voltak a magas lakbérek ellenére is. Az összes egyszobás főbérleti munkáslakások közel egyhatodában nem volt konyha, fürdőszoba pedig az egyszobás munkáslakások kevesebb, mint egy százalékában volt. Ennek az az oka, hogy a háztulajdonosokat — a tőkéseket csakúgy, mint a burzsoá államot (az állam nagyon kevés lakást építtetett) — nem az érdekelte, hogy az építtetett lakások jól kielégítsék a munkások igényeit, hanem csupán az, hogy a befektetett tőkéjük minél nagyobb profitot hozzon számukra.

A munkások és a szegényparasztok egyre súlyosbodó elnyomorodásban élő tömegeiben pedig kevés olyan dolgozó akadt, aki rendkívül nagy erőfeszítéssel, saját házat tudott építeni. Ez sok esetben az eladósodáshoz is vezetett.

A tőkés társadalomban „a lakásínség nem véletlen — írta Engels — hanem szükségszerű intézmény, és az egészségre gyakorolt visszahatásaival stb. egyetemben csak akkor szüntethető meg, ha alapjában átalakul az egész társadalmi rend, amelyből ered".*

Népi demokráciánk örökölte a felszabadulás előtt kialakult súlyos lakáshelyzetet, amit tetézett még a második világháború pusztító hatása is. A második világháborúban megsemmisült, illetve megrongálódott az ország lakásállományának 20,6 százaléka. Különösen súlyos volt a pusztítás Budapesten, ahol romba-

* Engels Frigyes: A lakáskérdéshez. Marx–Engels Válogatott Művei. I. 565. old.

dőlt vagy lakhatatlanná vált 114 000 lakószoba, de nagy lakáskár keletkezett Székesfehérváron, Sátoraljaújhelyen, Komáromban és Sopronban is. Ezekben a városokban a lakóházállománynak 47—85 százaléka rongálódott meg.

A felszabadulás után azonnal megindult a gyorsütemű lakáshelyreállítás. A helyzet javítása érdekében még 1945-ben rendelet jelent meg a nagy lakások megoszthatóságáról. Igényelhető volt minden olyan lakás, vagy helyiség, amelynek bérlője ismeretlen helyen tartózkodott. Sok luxuslakás így vált a dolgozók otthonává. 1948 végére teljesen vagy ideiglenesen lakhatóvá tettük a megsérült lakóépületek 94 százalékát. A háborús károk ennek ellenére még továbbra is érezhetők voltak.

Az első ötéves terv időszaka alatt nem tudtuk biztosítani a laksűrűség csökkenését, sőt a lakások zsúfoltsága még növekedett is, különösen a fővárosban, és az iparosodó országrészeken. 1949-ben a 100 lakásra jutó lakók száma 365 volt. 1954-ben ez az arány országosan 372-re emelkedett, de 10 fővel így is alacsonyabb volt az 1941 évinél. A 100 lakásra jutó lakók száma 1954-ben Budapesten 351, a többi városokban átlagosan 364, Veszprémben azonban 435, Sztálinvárosban 503, Komlón 414 volt. A laksűrűség országos átlagának emelkedése 1949-hez képest azért következett be, mert az ország lakosságának évenkénti természetes szaporodása megnőtt, és ugyanakkor sokkal kevesebb lakást építettünk, mint amennyit a terv előírt.

A felemelt első ötéves terv 220 000 lakás építését tűzte ki célul. Ez azonban csak részben valósult meg. 1950-től 1953-ig fokozatosan visszaesett a lakásépítkezés és csak 1954-ben emelkedett ismét. A tervet csak 46,9 százalékban teljesítettük, 103 098 lakást építettünk a 180 000 szükséglettel szemben, ami csak 58 százalékban fedezte az újonnan keletkező országos igényeket. Különösen súlyosan érintette a lemaradás a városi lakosságot, mert a városok számára előirányzott állami erőből történő lakásépítési terv csak 35,5 százalékban valósult meg, a lakosság növekedése pedig a városba áramlás miatt a vártnál nagyobb ütemű volt. Ezért a társbérletben lakók száma 1949. január 1. és 1954. január 1. között városainkban 45 százalékkal, az albérletben lakók száma pedig 40 százalékkal nőtt. A lakáshelyzet nagyobb mértékben romlott a fővárosban. A budapesti lakosság száma 1949-től 1954-ig 11,7 százalékkal, a lakásállomány azonban csak 3,4 százalékkal emelkedett.

Az első ötéves terv éveiben a lakosság családiház építkezése is visszaesett, mert csökkent a dolgozók reáljövedelme, minimális volt a kölcsöntámogatás, kevés anyag jutott a nagy ipari beruházások miatt a lakásépítésekre. Romlott a meglevő magánlakások állapota is.

Az 1953. évi júniusi párthatározat alapján a lakosság életszínvonalának növekedésével párhuzamosan fokozódott a lakásépítkezés is. 1953-ban még csak 16 800 lakás épült, 1954-ben viszont 27 200, 1955-ben pedig már 31 500. Jelentős volt az előrehaladás az állami lakóépületek, és a családi házak tatarozásában is.

Az ellenforradalom ezt az egyenesvonalú fejlődést visszavetette, 1956-ban csak 25 457 lakás építése fejeződött be, ami csaknem 20 százalékkal kevesebb volt az előző évinél. Az épülőfélben levő féligkész lakások önkényes elfoglalása hátráltatta a befejező munkákat, akadályozta az építőipari kapacitás hatékonyabb kihasználását. Az ellenforradalom idején lezajlott harcok következtében Budapesten közel 20 000 lakás sérült meg, a budapesti lakások 4,1 százaléka. Teljesen elpusztult 2217 lakás. A sérült épületek helyreállítása sok anyagot és munkaerőt vont el az új lakótelepek építkezéseitől, s ez fékezte a lakásépítés ütemét. Az elpusztult lakások volt lakói hajléktalanokká váltak, lakásproblémáik megoldásával mások jogos lakásigényeinek kielégítése szorult háttérbe.

A nem kielégítő ütemű lakásépítkezés és a lakóházak felújításának elhanyagolása azonban nem homályosíthatja el a lakáshelyzet javítása terén elért nagy eredményeinket. Mindenekelőtt meg kell említenünk azt, hogy gyökeres változást hozott a lakástulajdonviszonyokban az 1951. február 17-i törvényerejű rendelet, amely kimondotta a hatszobásnál nagyobb lakóházak államosítását. Budapesten állami tulajdonba került a lakások 70,3 százaléka, a többi városokban pedig 30,2 százaléka. Az államosítás következtében nem vált ugyan egyeduralkodóvá az állami tulajdon a lakóházak terén, mert hazánkban túlsúlyban voltak a családi házak, azonban a nagy lakóházak, a városi lakásállomány döntő része állami tulajdonba került.

Az a legnagyobb eredmény a lakásépítkezés terén, hogy az állam 1950-től kezdve — nem egyenletesen növekvő mértékben ugyan — nagy részt vállalt a lakásszükségletek kielégítéséből. 1950-től 1960 végéig állami erőből mintegy 155 000 lakás épült, illetve épül. Az egyre nagyobb méreteket öltő állami lakásépítkezések következtében eltűntek a nyomortelepek, és új városrészek alakultak ki. Budapesten felépült, illetve jelenleg is épülnek modern lakótelepek a Kerepesi úton, az Üllői úton a volt Valéria nyomortelep helyén, Lágymányoson, a Gubacsi úton, a Fiastyúk utcában, Csepelen, a Csillagtelepen stb. Miskolcon a Selyemréten és Diósgyőrben épült új városrész, Pécsett egész kis város, az Uránváros nőtt ki a földből. Új városok is születtek, Sztálinváros, Kazincbarcika, Komló és épül már Tiszapalkonya is. Különösen megyorsult a lakásépítkezés az ellenforrá-

dalom után; nehéz gazdasági helyzetben felépült 10 000 bányászlakás is.

Az állami erőből épült lakások korszerűek, egészségesek, többségük közművesített, ezért kulturált körülményeket biztosítanak lakóiknak. Az állami lakásépítkezés mellett a közműhálózat bár nem kielégítő mértékben, szintén fejlődött.

Az állam lakás- és közműberuházásain kívül igen jelentős, 10 év alatt mintegy 3 milliárd forint kölcsöntámogatást nyújtott a családiház építkezésekhez is. 1958—1959-ben évente 30 ezer magánlakás épült, jórészt állami hiteltámogatással.

A lakáselosztás terén is egyre következetesebben érvényesülnek a szociális szempontok és a zsúfoltan, rossz viszonyok között élő nagycsaládosok tízezrei jutnak új, megfelelő alacsonybérű lakáshoz.

A lakásviszonyokat vizsgálva, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a lakásellátottság színvonalát az igények mértéke is jelentősen befolyásolja. A kapitalista Magyarországon az átlagos keresetű dolgozók általában kénytelenek voltak megelégedni az egyszobás, szerényebb lakással is, mert annak lakbére így is fizetésük 30—40 százalékát vette igénybe, s ez az alacsony reálbérek mellett nagy teher volt. Ma jóval nagyobbak a dolgozók lakásigényei, ami főként a reáljövedelmek jelentős emelkedésének és az alacsony lakbéreknek a következménye. A városi lakások átlagos lakbére jelenleg 65—70 forint, Budapesten 80—90 forint. Ez a lakbér egy átlagjövedelmű munkás fizetésének mintegy 4—5 százalékát teszi ki. S ha figyelembe vesszük, hogy a munkanélkuliség megszüntével a létbizonytalanság már a múlté, ma egy családból általában többen dolgoznak, mint 1938-ban, s ezért jelentősen megnőtt a család egy főre jutó jövedelme, és állandóan emelkedik a lakosság kultúrszínvonala; érthető a nagyobb, kulturáltabb lakás igénye.

Az előzőekben elmondottak együttes hatására alakult ki a mai lakáshelyzet, amelynek legfőbb, legáltalánosabb jellemzői az alábbiakban foglalhatók össze:

A hároméves tervben felépülő mintegy 130 000 lakás — amely 20 000-rel több a tervezettnél — csak némiképp enyhíti a nagy lakáshiányt, és a hiány jelentős marad 1960 végén is.

A Központi Bizottság által határozattá emelt elvből kiindulva — „minden arra igényt tartó önálló családnak, önálló lakást kell biztosítani" — a számítások szerint Budapesten mintegy 120 000, a vidéki városokban körülbelül 135 000, a községekben közel 95 000, összesen tehát 350 000 lakást kell a jelenlegi igények kielégítésére építeni.

A lakások zsúfoltsága is lakáshiányt jelent. Lakásállomá-

nyunk összetétele nem felel meg az igényeknek, mert a lakások nagy része, mintegy 70 százaléka egyszobás, 25 százaléka kétszobás és csak 5 százaléka a kétszobásnál nagyobb. Különösen falun van sok kislakás. A lakosságnak viszont csak körülbelül 35 százaléka egy-, illetve kéttagú család, 60—65 százaléka kéttagúnál nagyobb család, ezért zömében kétszobás, és ennél nagyobb lakásokra van szükség.

Az is fokozza nehézségeinket, hogy a lakások nagy része korszerűtlen. Ezen csak némiképp segített az, hogy a felszabadulás óta állami erőből épülő lakások túlnyomórészt komfortosak. 1957-ben villanyvilágítás van az összes lakások 63,2, vízvezeték 20,6, gázvezeték 10,0 százalékában. A lakások 12,3 százaléka van ellátva közcsatornával és fürdőszobával. Lakáson belüli WC-vel az épületek 13,2 százaléka van felszerelve. Az országos átlagok azért ilyen alacsonyak, mert a falvakban nincs közművesítés, viszont falvakban van a lakóházaknak körülbelül a 60 százaléka. Az országos átlagnál természetesen lényegesen jobb a városok, ezen belül Budapest helyzete.

A lakások kulturáltsága alapvetően attól függ, milyen mértékben épült ki a közműhálózat. Ahol a közműhálózat elégtelen, ott először azt kell építeni vagy csak egyszerűbb felszereltségű, közművel el nem látott vagy részben ellátott lakások építhetők.

A közművesítés terén a villanyvilágításban legjobb a helyzet. Ma már minden városban és a községek több mint 80 százalékában van villany. A vízellátás terén rosszab a helyzet. 62 város közül 10 város egyáltalán nem rendelkezik központi vízművel, 14-ben pedig csak törpe vízmű működik. A központi vízműhálózat sem mindenütt terjed ki a város egész területére. A városi lakóházaknak csak 18,6 százaléka nyeri vizét a központi vízvezetékből. Legnagyobb az elmaradás a csatornázás és a gázellátás terén. A csatornahálózattal ellátott városok száma mindössze 25, gázszolgáltatás pedig csak 12 városban van. A közműhálózattal rendelkező városoknál a meglevő hálózat és az alapközművek teljesítőképessége — elsősorban a vízművek kapacitása — viszonylag szűk, csak bővítés után képesek az igényeket maradéktalanul kielégíteni.

A lakóházak többségének állaga sem kielégítő, ami egyrészt a háború, másrészt a karbantartás és javítás elhanyagolásának (1950—1954) következménye. Ezért fordul elő sok jogos kifogás az állami lakások, lakóépületek nagy részének rossz műszaki állapota miatt. Ez a helyzet különösen Budapesten tapasztalható, ahol a lakások fele teljes, s több tízezer lakás részleges felújításra szorul. A vidéki városokban valamivel jobb a helyzet. Az állami tulajdonban levő lakásállomány műszaki állapotáról jelenleg nincs pontos áttekintésünk, azonban néhány probléma jól ismert:

a budapesti házak fafödémszerkezetei a több éves beázások követ keztében korhadásnak; gombásodásnak indultak; a régebbi házak vízvezetékhálózata jórészt elavult, nem bírja a jelenlegi víznyomást, gyakoriak a csőrepedések, amelyek esetenként tartós átázást okoznak, és tovább rontják a lakások, házak állapotát.

A jelenlegi lakáshelyzetből következik, hogy a lakáshiány fokozatos felszámolása és teljes megszuntetése csak hosszabb idő alatt biztosítható. Ezért szuletett meg a párt és állami határozat a 15 éves lakásfejlesztési terv kidolgozására.

II.

A 15 éves lakásfejlesztési terv néhány problémája

A 15 éves lakásfejlesztési terv legfőbb célkitűzése az állandósult lakáshiány megszuntetése: 1975-re el kell érni, hogy minden arra igényt tartó önálló családnak önálló lakása legyen. A celkitűzés reális, tervszerű megvalósítása megköveteli, hogy az igények felmérése után feltárjuk és biztosítjuk a célkitűzés megvalósításához szükséges anyagi-műszaki feltételeket.

A 15 éves tervidőszak lakásszükségletét a jelenlegi lakáshiány, a lakosság természetes szaporodása, és a lakáskiesések együttesen határozzák meg

A jelenlegi lakáshiány — mint már említettük — a városokban valamivel tobb mint 255 000, a községekben közel 95 000.

A lakosság 15 év alatti természetes szaporodása mintegy 1,2 millió főre tehető. A családok számának várható, növekedése 472 000. A népesség növekedési uteme 11,2 százalék, a családok növekedése ennél nagyobb, 15,4 százalék. A lakás általában a család igényét elégíti ki. Az új lakásszükséglet tehát a család szaporodás alapján 472 000.

Pótolni kell az elhasználódott s ezért lebontásra kerülő lakóházakat is. A lakásbontás mértékét főként a lakásállomány állapota, és az új lakások építésének lehetőségei határozzák meg (a természeti csapásokon kívül). A jelenlegi súlyos lakáshiány, és a következő éveknek a második ötéves terv utáni időszakhoz viszonylagosan kisebb lakásépítési üteme 1965-ig csak igen mérsékelt lakásbontást tesz lehetővé. 1965-től évenként növekvő mértékben bonthatunk le elavult lakásokat. Számításaink szerint 15 év alatt körülbelül 280—300 000 lakást bontunk le. Az ország lakásállományának állapota a tervezettnél nagyobb mértékű cserét kívánna meg, azonban, ha teljesíteni akarjuk a fő célkitűzést, szá-

molva erőforrásainkkal, nem kerülhet sor nagyobbmértékű lakásbontásra.

A 15 éves tervidőszak együttes lakásszükséglete tehát (meglevő hiány 350 000, a népesség szaporodásából és lakásbontásokból adódó új szükséglet pedig 750 000) körülbelül 1,1 millió lakás. A tervben azonban csak 1 millió lakás építését irányoztuk elő. A terv és a szükségletek közötti számszerű eltérés abból fakad, hogy egyrészt a tapasztalatok szerint a családtöredékek (egyedül maradt szülők, családot nem alapító ifjak) a kialakult életforma szerint — elsősorban vidéken — nem igényelnek külön lakást. Másrészt nem tudjuk pontosan tervezni a magánlakásépítkezéseket sem. Számítunk arra, hogy a dolgozók családiház építkezése a 15 éves terv éveiben, olyan vagy nagyobb arányú lesz, mint 1958—1959-ben. Ezek a feltételezések reálisak, és azt jelentik, hogy az építkezések fedezik a felmerülő szükségleteket.

A lakásszükséglet felmérésekor, kielégítésének tervezésekor sok, nehezen megoldható problémával találkozunk. Bár jelenleg igen nagy a lakáshiány, mégis, a rendelkezésre álló gazdasági, műszaki adottságok mellett, az elkövetkező öt évben lassabban haladhatunk előre, mint 1965 után. Természetesen már a második ötéves terv időszakában is csökken a lakáshiány, de — az új igények kielégítésével párhuzamosan — csak a harmadik, és negyedik ötéves tervben lehet a hiányt nagyobb ütemben csökkenteni, illetve véglegesen felszámolni. A 15 éves lakásépítési program első ötéves időszakában — a második ötéves tervben —, mint azt a pártkongresszus irányelvei is tartalmazzák — 250 000 lakást építünk. A második és harmadik öt évben — évenként növekvő építési ütem mellett — 750 000 lakást kell építeni. A lakásépítkezés ütemének fokozódásával, a hiány csökkenésével párhuzamosan egyenletesen mérséklődik a lakások zsúfoltsága is. 1961. január 1-én a 100 lakásra 372 fő jut, 1966-ban már 361, 1971-ben 343, 1976-ban pedig csak 328 fő.

A lakásépítési ütem megállapítása mellett fontos kérdés a lakásépítkezés területenkénti elosztása is. Nehéz 15 évre előre meghatározni, hol, milyen területeken, mely városokban, mennyi lakást építsünk. Ismerni kell ugyanis az ipartelepítés várható irányát és mértékét, a mezőgazdasági körzetek népessége változásának e körzetekre és a városokra gyakorolt hatását is. Ilyen jellegű konkrétabb számítások viszont csak 1965-ig készültek el. A későbbi évekre vonatkozóan egyenlőre csak bizonyos tendenciák alapján következtethetünk. Az azonban biztos, hogy a városi lakosság, főként a munkásosztály lakáshelyzetének javítása érdekében, különösen az iparosodott, tovább iparosodó, és az új ipari városokban lesz szükség nagyobb számban új lakásokra. Az is előre látható, hogy a falvakban a mezőgazdasági nagyüzemek tér-

hódítása kevesebb munkaerő foglalkoztatását teszi majd lehetővé, tehát viszonylag kevesebb falusi lakásra lesz szükség.

A községek lakásszükségletét főként a családiház építés fogja fedezni. Városainkban viszont a telek adottságok korlátozottsága, a közművesítés gazdaságossága, és a modern városkép megteremtése érdekében főként emeletes házakat építünk. Számítások szerint az új lakások 60—65 százaléka a városokban épül fel. A városokban épülő 600 000 lakás állami kivitelezést és lehetőleg teljes közművesítést kíván. Ez olyan nagy feladatot ró az állami építőiparra, olyan nagy követelményt állít a közművesítés elé, hogy e feladatokat is csak az előbbiekben ismertetett, az első időszakban mérsékeltebb lakásépítési ütem mellett lehet biztosítani.

A többszintes városias házak építése és a rendelkezésre álló anyagi-műszaki erőforrások bizonyos mértékig meghatározzák a lakások nagyságát és felszereltségét. A jelenlegi lakásállománynak csak egy része felel meg az igényeknek. A 15 év alatt megépülő új lakások nagy volumene kétszeres felelősséget követel meg annak a kérdésnek az eldöntésénél, hogy milyen lakásokat építsünk. Ezért olyan lakásokat kell építeni, amelyek 50—60 év múlva is megfelelőek lesznek.

A lakásnak a családi élet szempontjából fontos szerepe a jövőben még nőni fog. Bár a társadalmi gazdagság növekedésével mind nagyobb szerepet kapnak a gyermeknevelésben az óvodák, az iskolák, és a kollégiumok, több időt töltenek az emberek a közös fejlődést, szórakozást biztosító könyvtárak, klubok termeiben, a sportpályákon, és feltételezhető az is, hogy az éttermek hálózatának bővülése, kulturáltságuk fokozódása egyre több ember számára biztosítja a napi étkezést, mégis nyugodtan mondható, hogy a családi élet nagy része továbbra is a lakásban zajlik le. Ezért a ma épülő állami lakásoknál biztosítani kell a szobák méreteinek növekedését optimális határig, emelni kell a többszobás lakások arányát, és állandóan fokozni kell a lakások korszerűségét. Persze az lehetséges, hogy 10—15 évig a lakáshiány miatt az egyes lakásokban több személy lakik majd, mint amennyi számára a lakást perspektívában tervezzük; ez az adott helyzet szükségszerűsége. A lényeges az, hogy a most épülő lakások tízezrei — az eredetileg tervezett lélekszámra több évtized múlva is megfeleljenek a követelményeknek.

A lakások nagyságát, felszereltségét a reális lehetőségeknek és az előzőekben felvázolt elveknek megfelelően kellett megtervezni. A 15 éves tervidőszak első felében épülő lakások átlagos alapterületét a jelenlegi mintegy 44—45 négyzetméter átlagos alapterületről 48 négyzetméterre, majd a tervidőszak második felében 50 négyzetméterre kell emelni.

Relatíve a lakás alapterület növelését jelenti az is, ha a lakások felszereltségét például beépített bútorokkal, központi fűtés-

sel bővítjük. Ilyen lakásoknál ugyanis a mozgatható bútorzat kisebb helyet igényel. Ezért kívánatos és a második ötéves terv elő is irja, hogy már 1961—1965 között az állami kivitelezésben épülő lakások mintegy 40—50 százaléka beépített konyhabútorral, szekrénnyel legyen ellátva. Ezt az arányt később fokozni kell. A terv előirja azt is, hogy az egy- és másfélszobás lakásoknál nagyobb lakásokban fürdőkáddal felszerelt fürdőszobát kell tervezni és a zuhanyfülkékhez, fürdőszobákhoz a melegvíz ellátást is biztosítani kell. A második ötéves tervben állami kivitelezésben épülő lakásoknak körülbelül 60 százaléka központi fűtéssel lesz ellátva.

Az átlagos lakásnagyság meghatározásánál az egyes családtípusok részére a műszaki és egészségügyi normák alapján kialakított lakásnagyságból kellett kiindulni. Mindenképpen szükséges biztosítani azt, hogy a tervezett lakóférőhely szám alapján kialakított lakás több évtizeden keresztül is megfelelő otthont biztosítson a lakás tervezésekor eredetileg elképzelt nagyságú családnak. Az egyes családtípusokra kialakított lakásokból annyit kell majd építeni, amennyi a lakosság családnagyság összetételéből adódó igény. Jelenleg a városi családok közel 85 százaléka négytagú, vagy annál kisebb létszámú család, és csak mintegy 15 százaléka a négytagúnál nagyobb. Ebből következik, hogy az épülő új lakások körülbelül 80 százalékát kettő, három, négy férőhelyesre kellene építeni. Az átlagos lakásnagyság eldöntésekor azonban a jelenlegi lakásállomány összetételt sem szabad figyelmen kívül hagyni. A városi családoknak csak körülbelül 35 százaléka a kéttagú család, az egyszobás lakások aránya viszont ennél jóval nagyobb. Ez azt teszi szükségessé, hogy a jelenlegi családnagyság arányoknál nagyobb mértékben építsünk kettő- és többszobás lakásokat.

Az örök- és szövetkezeti lakások megépítésekor is arra kell számítani, hogy vásárlóik általában egy egész életre kívánják lakásproblémájukat megoldani, ezért anyagi erejükhöz mérten inkább többszobás komfortos lakást igényelnek. Ez a törekvés érthető és indokolt is. Az örök- és szövetkezeti lakások tehát szintén a lakásnagyság növelése, a korszerűség fokozása irányába hatnak.

A lakásfejlesztési terv egyik problémája — amely az építendő lakások nagyságának meghatározásával szorosan összefügg — az egyedül állók lakásszükségletének kielégítése. Ez sokirányú kérdés; gazdaságos és ugyanakkor kielégítő megoldása nem könnyű feladat. Ugyanis az egy személy számára épített lakásoknál az egy főre jutó lakásterület szükségszerűen a legmagasabb, s a mellékhelyiségek egy részét éppúgy meg kell építeni, mint a két-három fő számára készülő lakásoknál. Garszon- és egyszobás la-

kásokat ezért csak korlátozott számban lehet építeni. Az egyedülállók lakásigényét ki lehet elégíteni a meglevő egyszobás lakásokkal úgy, hogy az abban lévő népesebb családokat igényüknek megfelelő nagyságú lakásokhoz juttatjuk, továbbá az egyedülálló fiatalok és öregek egy része számára szállodaszerű házakat építünk.

Az egyedülálló, úgynevezett családtöredékek közül sokan nem is igényelnek különálló lakást. Számukra kényelmesebb és jobb megoldás, ha rokonaik családi közösségében, de külön szobában lakva élhetnek. Természetesen ehhez olyan nagyobb, három-négy lakóhelyiséges lakások építése szükséges, amelyekben egy szoba teljesen különbejáratú. Az ideiglenesen városban lakók — főként a fiatalok — egy részének lakásszükségletét továbbra is az albérleti szobák, kollégiumok, diák- és munkásszállók biztosítják. Az albérletek bérleti díjait szükséges fokozatosan — s a lakáshelyzet javulásával lehet is — mérsékelni, azonban hiba lenne az albérletek teljes megszüntetésére törekedni.

A városi emeletes lakóépületek csak akkor építhetők célszerűen és gazdaságosan, ha jó a közművesítés. Városainkban, különösen Budapesten a közművesítés elmaradt az utóbbi évek nagyméretű lakásépítkezéseitől, ezért szükséges ugrásszerűen fejleszteni a közműveket és a közműhálózatot, ami sok anyagot és jelentős építőipari kapacitást köt le.

A lakások méreteinek, szobaszámainak és korszerűségének növelése, a közművesítés gyors fejlesztése fokozza az építő- és építőanyagiparral szemben támasztott követelményeket.

A 15 éves lakásfejlesztési terv csak az állami szervekre kötelező. Igazán tervszerűen megépíteni tehát azt a 600 000 lakást vagyunk képesek, amelyek központi erőforrásokból, állami kivitelezésben épulnek, bár ezek egy részét az állam eladja a lakosságnak. A beruházók közül a legnagyobb feladat a tanácsi apparátusra hárul. Ők végzik el a legnagyobb volumenű lakásberuházást. Mellettük az egyes minisztériumok is építenek lakásokat. Az örök- és szövetkezeti lakásépítési forma könnyíti az állami terheket, és biztosítja az építkezéseknél a jövendő lakástulajdonosok munkaerejének bevonását is.

A 15 éves lakásfejlesztési tervben foglalt célkitűzések megvalósítása a népgazdaság egyéb területeinek építési igényével együtt az építőanyagipar és építőipar gyorsutemű fejlesztését kívánja meg. Az évenkénti állami lakásépítés 1975-ig több mint négyszeres lesz, ami azt jelenti, hogy míg 1960-ban mintegy 14 000, addig 1975-ben mintegy 60 000 lakást kell építeni az állami építőiparnak. Ezt csak a lakásépítkezés gyors korszerűsítése mellett lehet megoldani. Korszerű építési technológia viszont csak korszerű építőanyagtermelés mellett biztosítható. Ezért már a kö-

vetkező években mind nagyobb mértékben gyártunk könnyebb falazóanyagokat: üreges téglákat és különféle könnyűbetonféleségeket. Az újfajta falazóanyagok gyártásánál nagymértékben kerülnek felhasználásra az ipari hulladékanyagok is, elsősorban a habosított kohósalak. Az új építési technológiák fejlesztésének fő iránya 1965-ig a közép blokk, 1965 után pedig a még korszerűbb, nagyobb méretű falazóelemek tömeges alkalmazása. A falazóblokk gyártás növekedésének eredményeként már a második ötéves terv időszakában az állami lakóházak mintegy 50 százalékát különféle falazóblokkok alkalmazásával kell megépíteni. A könnyebb falazóanyagok és vasbetonszerkezetek, a műanyagburkolású padozat alkalmazásával a lakóépületek fajlagos súlyának jelentős csökkenése érhető el. A korszerű lakásépítkezés megvalósítása jóminőségű, magas szilárdságú betonacélt, és nagy mennyiségű cementet igényel. Ennek biztosítására is a cementtermelést az 1958. évi 1,3 millió tonnáról 1965. év végére 2,2—2,4millió tonnára szükséges felemelni. A lakásépítés egyéb anyagszükségletének — burkolóanyagok, szerelvények stb. — kielégítésére további jelentős kapacitás bővítéseket kell végrehajtani a különböző iparágakban és szükséges fokozni az import anyagok behozatalát is.

Az építőanyagipar korszerűsítése alapján gyártott modern építőanyagok lehetővé teszik az építőipari technológia fokozatos megváltoztatását, ami a termelékenység növelésének legfontosabb feltétele. A technológia megváltozása szükségessé teszi a lakásépítkezés nagyobb méretű gépesítését. A gépesítés a második ötéves terv időszakában kettős irányú lesz; egyrészt a szállítási, rakodási munkák, a munkahelyen belüli anyagmozgatás, a beton- és habarcskeverés, továbbá a földmunkák gépesítésével jelentősen csökkenthető a nehéz fizikai munka, kevesebb segédmunkásra lesz szükség, másrészt a szak- és szerelőipari munkák gépesítése feloldja a szak- és szerelőipari kapacitásban mutatkozó szűk keresztmetszeteket.

A fejlődő, korszerű építőipari technológia jó szervezéssel párosulva biztosítja a lakások gyorsabb kivitelezését. Néhány éven belül megközelíthetjük az adott műszaki feltételek mellett elérhető optimális kivitelezési időt. Ha ezt biztosítottuk, nagy lépést tettunk előre a lakások építési költségeinek csökkentése terén. A kivitelezési idő csökkenésével egyenletesebbé válik a lakásépítkezés üteme, és megszüntethető lesz az eddigi igen gyakori és nagymértékű téli lakásátadás, ami árt a lakás minőségének és a benne lakók egészségére is káros.

A lakásépítkezés technológiájának korszerűsítésénél különösen vigyázni kell arra, hogy az ne okozzon minőségi romlást a lakásépítkezéseken. A jelenleg épülő lakásoknál ugyanis főként a szakipari munkák esnek jogos kifogás alá. A munkák jobb meg-

szervezése, ütemesebbé tétele, fokozottabb ellenőrzése mellett az új építési technológia bevezetése esetén jelentős minőségi javulásnak kell bekövetkeznie.

Az új lakások építése és más feladatok elvégzése mellett az építőiparnak el kell látnia a meglevő lakásállomány javítását, korszerűsítését is. A teljes lakásállomány felújítása rendkívül nagy feladat, 15 év alatt csak részben végezhető el. Azonban biztosítható, hogy a lakásállomány halaszthatatlanul javításra szoruló részét felújítsuk, részben korszerűsítsük, és a nap mint nap jelentkező javítási feladatokat folyamatosan ellássuk. A második ötéves tervben évi 1 milliárd forintot biztosítunk lakásjavítási célra.

A családiház építés nem köt le állami építőipari kapacitást, sem állami beruházást. Azonban a 15 év alatt megépítendő 400 000 magánlakás anyagszükségletének nagyobb részét az állami vállalatok termelésének kell fedeznie. Az építtetőnek és az államnak is hasznos, ha a dolgozók helyi anyagokat, a régi épületek bontási anyagait is felhasználják, mert így a felszabaduló központi anyagkészleteket más építkezéseken használhatjuk fel. A családiház építkezéseken — mivel azokat túlnyomórészt magán kisiparosok, vagy építőipari szövetkezetek végzik — mód nyílik az építtető saját munkájának felhasználására. Ez is hasznos mind az egyén, mind a népgazdaság számára. A termelőszövetkezeti mozgalom gyors előretörése, a megalakuló szövetkezetek erősödése előre láthatólag arra vezet, hogy a szövetkezetek kollektív erővel dolgozóik számára családi házakat építenek. Arra is van példa, hogy ipari üzemek is támogatják dolgozóik lakásépítkezéseit.

Megfelelő központi anyagellátás, a helyi, bontási anyagok felhasználása mellett reális a 15 éves terv magánlakás építési célkitűzése. Realitását aláhúzza az, hogy a múlt évben több mint 30 000 magánlakás épult, és ez évben szintén mintegy 30 000 családi ház megépítése várható. A családi ház építkezés anyagi—pénzügyi feltételei a tervidőszakban biztosítva lesznek. Továbbra is megmarad, növekedik az OTP állami hiteltámogatása, és emelkedik a dolgozók reáljövedelme. Az állami, tanácsi szerveknek megfelelő műszaki típustervekkel, házbeépítésre alkalmas telkek értékesítésével, a beépült községrészek rendezésével, azokon utak, járdák, villanyvezetékek, lefolyóárkok létesítésével, üzletek, iskolák stb. biztosításával kell segíteni a családiház építési program végrehajtását.

*

Az állami lakásépítési program megvalósítását a párt- és társadalmi szerveknek következetes felvilágosító, szervező munkájukkal segíteniök kell. Erre széleskörű lehetőség nyílik a tervező irodákban, az építőanyag termelő üzemekben, a kivitelező építőipari vállalatoknál, és a lakásberuházó szervezetekben. Nagy ered-

mény lenne, ha a párt- és társadalmi szervek munkája eredményeként is mind jobb típustervek születnének, az anyagtermelő üzemek a hagyományos építőanyagok termelése mellett mielőbb nagyobb mennyiségben és jó minőségben termelnének több és több korszerűbb építőanyagot, és az anyagipari kutatóintézetek eredményeit az iparban is gyorsan felhasználnák.

A korszerű építési technológia megvalósítását ösztönző tervek csak akkor valósulhatnak meg, ha a kivitelező vállalatok műszaki, gazdasági vezetői, az építkezések szakmunkásai is szívügyüknek tekintik azok mind szélesebbkorú bevezetését. Felvilágosító, ösztönző tevékenységükkel ezt az építőipari vállalatok pártszervezetei, és a szakszervezetek elősegíthetik. A nagy felelősséget, gondosságot, jó szervezést igénylő lakásberuházói tevékenység terén is sok javítani való akad, amiben az ott dolgozó társadalmi szervek sokat segíthetnek. A lakásépítés különböző fázisaiban dolgozó munkások, műszakiak, gazdasági szakemberek sokat tehetnek a terv megvalósítása érdekében. A kulonböző területek összehangolt jó munkája alapján elképzelhető a 15 éves lakásépítési előirányzat túlteljesítése is, ami azt jelentené, hogy még több, már elavult lakást bonthatnánk le, s azok lakóit új otthonokban helyezhetnénk el.

A lakásépítési program megvalósítását a tervező irodán, termelő üzemen kívül dolgozók is nagyban segíthetik. Nagy segítséget jelentene az, ha az új lakótelepek, lakónegyedek parkosítását, út- és közmű építésének egy részét társadalmi munkával végeznék el a jövendő lakók, esetleg baráti, munkatársi segítséggel. A társadalmi munkának tere nyílhat jó szervezés esetén az elavult épületek bontási munkáinál, sőt dolgozhatnak a jövendő lakók az új építkezéseken, elsősorban a szovetkezeti lakóépületeken is. A társadalmi munkát a párt-, a KISZ- és a szakszervezeteknek, a tanácsoknak és a Népfront Bizottságoknak kell összefogni, fejleszteni és szervezett formában még hatékonyabbá tenni.

A körültekintő népgazdasági tervezés, és a következő években kifejtendő állami erőfeszítés akkor lesz igazán eredményes, ha a lakásépítési program megvalósítása össztársadalmi üggyé válik. Csak így biztosítható a párt- és állami szervek által kitűzött nagyszerű feladat maradéktalan végrehajtása, aminek eredményeként megszűnik, és a múlt emlékévé válik hazánkban a lakáshiány.

A kétlakiság és a mezőgazdaság szocialista átszervezése*

Mezőgazdaságunk szocialista átszervezése során — a kis- és középparaszti tömegek szövetkezetbe lépésével egy időben — foglalkoznunk kell a kétlaki parasztok és munkások meggyőzésével, a szövetkezetek számára való megnyerésével. *A falu szocialista átalakítása során a fő feladat továbbra is a dolgozó parasztság derékhadának, a kis- és középparasztság százezres tömegeinek szövetkezeti útra vezetése. Nagy számuk és politikai súlyuk miatt azonban a kétlakiak megnyerésének, e feladat helyes megoldásának nagy szerepe van a munkás-paraszt-szövetség további megszilárdításában.* Indokolt, hogy pártszervezeteink alaposan foglalkozzanak vele, és körültekintően járjanak el a falu szocialista átalakítása során a kétlakiak ügyének megoldásában. Ehhez kíván segítséget nyújtani e tanulmány is.

I.

A kétlakiság kialakulása, formái és társadalmi-gazdasági gyökerei

A kétlakiság a gyakorlatban rendkívül differenciáltan, változatos formákban jelentkezik. *A tulajdonképpeni kétlakiság* a mi viszonyaink között nem is az egyénileg folytatott kettős foglalkozás — ez inkább az időszaki munkások kérdése —, hanem *az a*

* Ez év tavaszán a K. B. Mezőgazdasági Osztálya, a Párt- és Tömegszervezetek Osztályával együttműködve széles körben vizsgálta a kétlakiság problémáját. A kétlakiság gyakorlati kérdéseit illetően vizsgálatokat folytattak a következő megyebizottságok: Győr, Borsod, Baranya, Csongrád, Szabolcs és Pest, ez utóbbi a Budapesti Pártbizottsággal együttműködve. Tanulmányozta még a kérdést a Magyar Tudományos Akadémia egy munkacsoportja is, amelyben részt vettek: az MTA Üzemtani Intézete, a KSH, az Agrártudományi Egyetem, a K. B. Mezőgazdasági Osztálya, a Társadalmi Szemle és a Közgazdasági Szemle egyes munkatársai. Továbbá foglalkozott a kérdéssel a Pénzügyminisztérium egyik munkabizottsága, valamint több szakszervezet (Építők, Bányász Szakszervezeti Kozpont, MEDOSZ, Közlekedési és Szállítási Dolgozók Szakszervezete és a Vasutas Szakszervezetek). A vizsgálat eredményét a K. B. Mezőgazdasági Osztálya foglalta össze és megtárgyalta a Mezőgazdasági Bizottság. E tanulmány a Mezőgazdasági Bizottság által elfogadott tézisek alapján készult.

kettősség, aminek a társadalmi alapja is kettős, egyrészt a kisárutermelés, másrészt a szocialista szektor, vagyis amikor paraszti foglalkozású és egyéni gazdasággal bíró családok tagjai a szocialista szektorban vállalnak munkát és fordítva is, ha az ipari vagy egyéb fő foglalkozásúak földdel és gazdasággal is rendelkeznek és ennek keretében egyéni gazdálkodást folytatnak. A kétlakiság fő típusa tehát a kevésföldű parasztcsaládok kettős foglalkozása, illetve a néhány hold földdel bíró ipari és egyéb fő foglalkozásúak mezőgazdálkodása. Mindkettő, lényegében és főleg a kapitalista rendszer öröksége.

A szegényparasztság, a kevésföldűek egyrésze ugyanis, a kapitalizmusban, mivel kis gazdaságából nem tud megélni, máshol keres munkát, idők folyamán ipari stb. foglalkozásúvá lesz, ugyanakkor nem válik meg néhány hold földjétől, hanem azt a család műveli. Az átmenet időszakában is megfigyelhető a kétlakivá válás folyamata. A kétlakiság gyakori megnyilvánulási formája viszonyaink között, amikor a családfő fő foglalkozására nézve egyénileg gazdálkodó paraszt, de időszakosan saját gazdaságán kívül, a szocialista szektorban is dolgozik, a felnőtt családtagok pedig rendszerint a szocialista szektorban dolgoznak. Így a tulajdonképpeni parasztcsalád fő jövedelmi forrása nem a mezőgazdaság, az egyéni gazdaság, hanem más foglalkozási ág, főleg a szocialista szektor. Az is gyakran előfordul, hogy ipari, vagy közlekedési dolgozó néhány hold földet örököl, esetleg vásárol, amit a család megművel. Ezeken az eseteken kívül számos más változat is gyakori. Nem soroljuk azonban a kétlakiak közé a kiegészítő és az úgynevezett kedvtelő foglalkozás típusait. (Ilyenek pl. a 400—600 négyszögölt meg nem haladó háztáji föld, vagy kert, ezzel együtt a kismértékű ház körüli állattenyésztés, pedagógusok illetményföldjei stb.). Nem tekinthető kétlakinak számos bejáró dolgozó sem, hisz a bejárók jelentős része földnélküli, bár problémájuk bizonyos vonatkozásban a kétlakiakéhoz hasonlatos. Ugyanígy nem tekinthetünk kétlakinak egyetlen dolgozó családot sem, pusztán amiatt, mert a családfő és a család tagjai különböző foglalkozási ágban tevékenykednek, s így a család jövedelme kettős, vagy hármas forrásból ered.

Lenin találóan jellemezte a kétlakiak osztályhelyzetét a tőkés viszonyok között. Szerinte a kétlakiság, továbbá a kiegészítő foglalkozás zömében és alapjaiban a szegényparaszti osztály egyik járuléka. A kétlakiság kialakulását a tőkés társadalomban általában két fő tényező befolyásolja: a növekvő iparosodás és a termelés koncentrációjának meggyorsulása a mezőgazdaságban. Emellett nyilván közrejátszanak más okok is, mint pl. a technikai fejlődés, a város nagy vonzó hatása a fiatalokra stb. A kisárutermelő parasztok tömegei a tőkés fejlődés során gyakran kétlakivá vál-

nak, később pedig jelentős részük teljesen nincstelenné lesz, elproletarizálódik.

A mezőgazdaság *tőkés* fejlődése, a nagyüzemi fölény kibontakozása ugyanis a kisüzemek pusztulásával, elszegényedésével párhuzamosan valósul meg. A kapitalista országokban a mezőgazdasági kisüzemek kisajátítása egyrészt közvetlenül úgy megy végbe, hogy a paraszt teljesen tönkremegy, földje és felszerelése a bank, az uzsorás, a kulák, vagy nagybirtokos kezébe kerül, s maga ipari, vagy mezőgazdasági bérmunkás lesz. Megfigyelhetjük azonban a kisüzemek kisajátításának egy másik módját is, ami inkább a *lassú sorvadáshoz hasonlít!* Ebben az esetben — és ez eléggé általános — a parasztgazdaságok tönkremenetelét hosszú, évtizedekig tartó küzdelem előzi meg. A paraszt egyre lejjebb csúszik, romlik gazdálkodása, a fold már csak részben biztosít számára megélhetést. Egyre több az olyan kisgazdaság, ahol a „gazda" vagy a családtagok már bérmunkásként dolgoznak, vagyis kétlakivá lettek. Az ilyen „birtokokat" már nem lehet önálló gazdaságnak, mezőgazdasági kisüzemnek nevezni, mert tulajdonosaik fél lábbal már proletársorban vannak, akiket éppen ezért félproletároknak kell neveznünk.

Hazánkban a két világháború között a parasztgazdaságok nagy többségét az ilyen félproletár-gazdaságok tették ki. A harmincas évek statisztikai adatai azt mutatják, hogy a kisebb földtulajdonnal, vagy bérlettel rendelkező félproletárok száma ebben az időben meghaladta az 500 ezret. Az 5 kh alatti birtokosok háromnegyedének saját gazdaságán kívül még másutt is kellett munkát keresnie. Az 5—10 holdas paraszтcsaládoknak csak 40 százaléka tudott megélni birtokából.

A kétlaki gazdaságok száma valamennyi tőkés országban jelentékeny, szerepuk a mezőgazdasági termelésben és árutermelésben azonban jelentéktelen. Létezésuket a tőkés társadalomban nem is az indokolja, hogy a városi fogyasztás, vagy az ipar számára termeljenek, hanem az, hogy ezek a parcella-gazdaságok helyhez kötik tulajdonosaikat, akik nem vállalhatnak messze munkát, s kénytelenek a szokásosnál kevesebb bérért a környező ipari uzemekben, a közeli nagybirtokokon, vagy kulákgazdaságokban „olcsójánosként" dolgozni. Ez a magyarázata annak, hogy hazánkban például a Horthy-rendszer a két világháború között, szinte mesterségesen is szaporította ezeket a törpebirtokokat. A nagybirtok távoleső, rossz minőségű foldjeit felparcellázták a környező falvak szegényparasztjai között, hogy ilyen módon állandóan rendelkezésre álló, röghöz kötött olcsó munkaerőt biztosítsanak a tőkés nagyüzemek, az idényszerű foglalkozások számára. Ez a mód-szer — a porosz utas fejlődés viszonyai között, és a mezőgazdasági

munkák idényjellege miatt — előnyös volt mind a nagybirtokosok, mind a tőkések számára.

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában még fennmaradnak a kétlakiak — sőt bizonyos ideig számuk növekszik is. *Ez azonban a tőkés viszonyoktól alapvetően eltérő társadalmi folyamatok eredménye.* Vegyük például a hazai tapasztalatokat. A földreform eredményeként csaknem kétszeresére nőtt az 5 hold alatti, és több mint kétszeresére az 5—10 hold közötti kisgazdaságok száma. A földreform sok ipari munkásnak, bányásznak is juttatott földet, akik megmaradtak eredeti foglalkozásuknál. Ez is növelte a kétlakiak számát.

A felszabadulás után az ipari fejlődés eredményeként a mezőgazdasági lakosság lényegesen csökkent. A mezőgazdasági lakosság részesedése az össznépességen belül 1949-ben 49,7, 1957-ben 42,2 százalék volt. 1949 és 1953 között az állami iparban 69, az építőiparban 265, a közlekedésben 41, a kereskedelemben 241 százalékkal nőtt a munkások és alkalmazottak létszáma. 1949 és 1956 között az ipar, az építőipar és a közlekedés létszáma 600 ezer fővel emelkedett. Az iparosítással együtt nyilvánvalóan nőtt a kétlakiak száma is, hiszen a parcella-tulajdonosok zöme azzal egy időben, hogy az iparban dolgozik, továbbra is megtartotta és műveli néhány hold földjét.

Az iparosításon túlmenően, kétségtelenül, a mezőgazdaságon belüli okok is elősegítették a mezőgazdasági lakosság csökkenését, illetve ezzel egy időben a kétlakiság bizonyos mértékű növekedését. Ezek: a technikai fejlődés előrehaladása a mezőgazdaságban, a falusi fiatalság bizonyos „perspektivátlansága" a kisüzemi paraszti termelésben, ezenkívül a termelőszövetkezeti gazdálkodás kezdeti gyermekbetegségei, ami miatt sok kisparaszt inkább az ipart választotta, mert úgy látta, hogy a két jövedelemből jobban megél, mintha szövetkezetbe lépne.

A kétlakiak számának növekedésével egy időben ellentétes folyamat is megfigyelhető hazánkban: a kevés földűek és a kétlakiak egyrésze termelőszövetkezetbe lépett. Ezenkívül, egy időben (1950—53-ban) erőltetetten szervezték a földek felajánlását az állam részére — például a bányászok körében — és ennek megfelelően csökkent a kétlakiak száma.*

Jelentős változás következett be 1959 tavaszán: a szövetke-

---

* 1949-től 1954 januárjáig az úgynevezett kettős foglalkozásúakat a 60/1949. sz. P. M. rendelet alapjan kétszeres adótétellel terhelték. Ezek az intézkedések kedvezotlen politikai hatást váltottak ki, és általában sem a mezőgazdaság szocialista átszervezését, sem a termelés fejlődését nem szolgálták, sőt jelentősen növelték a meg nem művelt állami tartalékterületeket.

zeti községekben és járásokban a kétlakiak zöme belépett a termelőszövetkezetekbe.

II.

A kétlakiak helyzete és szerepe az iparban, valamint egyéb népgazdasági ágakban

Az 1949. évi népszámlálás szerint 2 213 000 nem mezőgazdasági kereső közul 290 000-nek (13 százalék) volt földtulajdona. A KSH 1957. évi reprezentatív felvétele szerint az összes parasztgazdaságoknak csak 62 százaléka volt olyan, amelyben nem volt bérkereső. 665 000 gazdaságban (a gazdaságok 38 százalékában) egy vagy több állandó bérkereső volt. A kettős foglalkozású családok 74 százalékában a munkabér jellegu, 26 százalékában pedig a mezőgazdasági, és egyéb jellegű jövedelem volt túlsúlyban. 1958-ban ezek az adatok lényegesen nem változtak. A különféle adatok és számítások alapján megállapítható, hogy Magyarországon 1957—1958-ban mintegy 650—700 ezer kétlaki család volt.

A kétlakiság területi szétszórtsága igen nagy. Mégis általában az a jellemző, hogy a kétlaki gazdaságok zöme a főváros közelében és a hagyományos iparvidékeken található, ahol gyakran egy-egy falu többsége kétlaki paraszt-, illetőleg munkáscsalád. A kétlakiság területi differenciáltságát a parasztgazdaságok jovedelemforrás és jövedelemnagyság szerinti csoportosítása megközelítően jól mutatja.

Megyék	A csak mezőgazdaságból származó üzemi és kisebb kiegészítő foglalkozásból származó jövedelemmel rendelkező gazdaságok százaléka	A mezőgazdasági üzemen kívüli jövedelem 50 százalékkal felette van az üzemi jövedelemnek	Összes gazdaságok
Komárom	49,4	50,6	100
Baranya	53,8	46,2	100
Nógrád	53,8	46,2	100
Pest	54,4	45,6	100
Borsod	55,7	44,3	100
Békés	74,4	25,6	100
Szabolcs-Szatmár	74,6	25,4	100
Bács-Kiskun	77,9	22,1	100
Csongrád	80,5	19,5	100
Hajdu-Bihar	81,0	19,0	100
Országos átlag	68,1	31,9	100

(A táblázat a KSH 1957-es reprezentatív felvétele alapján készült. Az 1958. évi adatok teljesen megegyező tendenciájúak.)

Mi jellemzi a kétlakiak arányának alakulását a népgazdaság különböző ágaiban?

A bányászszakszervezet felmérése szerint 1958 végén mintegy 10 000 bányásznak volt 1 holdon felüli mezőgazdasági területe. Ez az összes szénbányaipari munkások mintegy 10 százaléka. Legtöbbjük Dorog környékén, a borsodi és nógrádi szénmedencében, valamint a Mátra vidékén lakik. Az építő- és építőanyagiparban a kétlakiak aránya nagyobb, mint a bányászoknál. Itt az összes dolgozók 20—25 százaléka kétlaki. Viszonylag magas a kétlakiak aránya a vasútnál. (Pl. a Nyugati pályaudvari létszám 50, a záhonyi csomópont dolgozóinak 31, a miskolci igazgatóság pályafenntartási létszámának 80 százaléka.) Nagyrészük a vasút törzsgárdájához tartozik, és földjük általában nem haladja meg az 5 kh-t. A mezőgazdasági termelés többségüknél a saját fogyasztás kielégítését szolgálja, kivéve a szőlő- és gyümölcstermelést, amiből eladásra is termelnek.

Az egyes ipari üzemekben igen változó a kétlaki munkások aránya. Jellemző azonban, hogy lényegesen nagyobb az arányuk olyan üzemekben, amelyeket vagy újonnan létesítettek, vagy kapacitásukat jelentősen növelték. Pest megyében (beleértve Budapest üzemeit is) a dolgozók 20—25 százaléka kétlaki. Ezek 75 százaléka az iparban és a vasútnál dolgozik. Még az igen kismértékben iparosodó Szabolcs-Szatmár megyében is, az ipari törzsmunkások 15—25 százaléka kétlaki dolgozó.

Egyes területeken elég jelentős számú a kisiparos és kiskereskedő földdel rendelkezők aránya is. 1955-ben számuk mintegy 30 000 volt. Csongrád megyében 1958 végén a kisipari engedéllyel bírók 34, a kiskereskedelmi jogosítvánnyal bírók 20,7 százalékának átlagosan 2—5 hold földje is volt.

A nyugdíjasok jelentős hányada kétlaki. Jó részük földjét haszonbérbe, feles művelésre adja ki, illetve mással munkáltatja meg. Gazdasági felszerelésük jóformán nincs, gazdálkodásuk jelentős részben az önellátás célját szolgálja.

Az iparban dolgozó kétlakiak mezőgazdaságból származó bevétele elég jelentősen növeli jövedelmüket. A KSH számításai szerint ezeknél a családoknál a mezőgazdasági eredetű jövedelem 1957-ben (1954. évi fogyasztói árakon számítva) 4421 millió forint volt. Ez a munkások és alkalmazottak egészét (közel 5 millió főt) figyelembe véve, 1 főre 885 forint, ami az évi összes reáljövedelem 8,5 százaléka. Ha azonban ezt a jövedelmet csak azok számához viszonyítjuk, akik élvezik (vagyis a mintegy 450 ezer kettős jövedelműek számához), akkor az egy főre jutó mezőgazdasági eredetű jövedelem közel évi 2200 forint, ami a munkások és alkalmazottak munkabérből eredő átlagos jövedelmének már 27 százaléka.

A kétlaki munkások és alkalmazottak termelő tevékenysége általában alatta marad a csak egy foglalkozásúakénak. Reprezentatív adatok szerint munkateljesítményük mintegy 10 százalékkal, de esetenként ennél lényegesen alacsonyabb, különösen a mezőgazdasági munkacsúcsok időszakában. A borsodi szénbányászati tröszt adatai szerint például a farkaslyuki bányaüzemnél a kétlakiak júniusi teljesítménye 13,1, a júliusi 20,4 százalékkal alatta maradt a törzsbányászokénak, a téli hónapokban az eltérés csak 3,8 százalék volt.

Igen nagy a kétlakiak betegség miatti hiányzása, illetve gyakori az igazolatlan hiányzás. (Pl. a Borsod megyei építőiparban a hiányzások 55,8, a sajószentpéteri bányaüzemnél 55,2 százaléka, a II. és III. negyedévre esik.) Mindezek miatt kereseti viszonyaik is általában kedvezőtlenebbek, mint a hasonló munkakörben dolgozó törzsmunkásoké. Pl. Borsodban 3—10 százalékkal, az egyik budapesti építőipari szerelő vállalatnál 2—300 forinttal volt alacsonyabb a kétlakiak keresete. Mindezt természetesen pótolja a mezőgazdasági eredetű jövedelem.

Általános tapasztalat, hogy a kétlaki munkások és alkalmazottak politikai és társadalmi tevékenységének színvonala lényegesen alacsonyabb, amely számszerűen is lemérhető. (A Csepel Autógyárban pl. a kétlakiak 30—35 százaléka nem szakszervezeti tag.) A ketlaki párt-, illetve szakszervezeti tagok nem vesznek részt kellő mértékben a politikai munkában és a különböző rendezvényeken. A munkaversenyben való részvételük is általában kisebb mértékű a törzsmunkásokénál. Lényeges probléma a kétlakiak kulturális tevékenységének alacsonyabb színvonala, annak ellenére, hogy anyagi helyzetük általában kedvező. A kétlaki dolgozók színházba, moziba keveset, vagy egyáltalán nem járnak, és az irodalom iránti érdeklődésük lényegesen kisebb. Szociális szempontból is számtalan probléma merül fel. Általában évi szabadságukat a mezőgazdasági nagymunkák időszakában veszik ki, és erős fizikai munkával töltik, az üdülési lehetőségekkel szinte egyáltalán nem élnek.

Tudatukban a munkás osztályhelyzet mellett kétségtelenül érvényesül a kisárutermelői lét hatása. A mezőgazdaságból származó, esetenként jelentősebb jövedelem miatt anyagilag nem érdekeltek eléggé abban, hogy a termelésben élen járjanak, magasabb teljesítményeket érjenek el, mert még mérsékeltebb termelési eredmények mellett is összjövedelmük általában meghaladja a csak ipari dolgozókét.

Mindezek ellenére a kétlaki munkások többségének általános politikai állásfoglalását nem lehet csak negatívan értékelni, mert helyenként, ahol megfelelően foglalkoznak velük, mind munkahelyükön, mind lakóhelyükön, különösen a falu politikai életében

fontos szerepet tudtak és tudnak betölteni. Különösen érvényes ez a már hosszabb idő óta nagyipari üzemekben dolgozókra.

A kétlaki és a nem kétlaki munkások között bizonyos ellentétek tapasztalhatók. Ennek oka a kétlakiak ismert helyzetében kereshető. Hozzájárult ehhez az is — különösen, amikor a belkereskedelem áruellátásában zavarok voltak —, hogy a kétlaki munkás jobban tudta magát és családját élelmezni. Házépítésre és nagyobb összeget igénylő tartós fogyasztási cikkek vásárlására a kétlakiaknak több lehetőségük van. Az ellentétekhez hozzájárul az a hamis általánosítás is, hogy minden kétlaki sokkal jobban él, mint a csak ipari munkás. Ezek eredményeként a kétlakisággal kapcsolatban sok helytelen nézettel, számos helyen irigységgel is találkozhatunk. Gyakori a türelmetlenség is.

Mindezek csak aláhúzzák a kétlaki dolgozók *politikai nevelésének* jelentőségét. Helyes lenne, ha az ipari üzemek pártszervezetei és a községi pártszervezetek között közvetlen kapcsolat épülne ki, különösen olyan helyen (pl. a bányavidékeken), ahol ezt a munkások lakhely szerinti megoszlása is lehetővé teszi. A kétlaki dolgozók legöntudatosabb, és politikailag legfejlettebb elemeivel különös gonddal kell foglalkozni, és lakhelyükön folytatandó rendszeres politikai munkával kell megbízni őket. Gondoskodni kell a bejáró, és a munkásszálláson lakó kétlaki dolgozók közötti rendszeres politikai munkáról, valamint a kétlakiak megfelelő szakmai továbbképzéséről is, ami elősegítené, hogy szakképzettségük fokozásával javuljon keresetük és így könnyebben lemondanak a számukra kiegészítő jellegű mezőgazdasági tevékenységről. A kétlakiakkal (ugyanúgy, mint a dolgozó parasztokkal szemben) megengedhetetlen bármiféle adminisztratív nyomás a szövetkezetszervezés során. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az üzemben eltűrjük a lazaságot, a lógást. A kétlakiak ugyanolyan munkások, mint a többiek, rájuk a munkafegyelem szabályai ugyanúgy érvényesek, mint a többiekre, s ezt be is kell tartatnunk velük. Ez egyúttal a nevelés eszköze is.

Fontos, hogy a munkásság, és általában a városi lakosság is a valóságnak megfelelően ismerje a falu, a faluról bejáró kétlakiak helyzetét. Ezért pártszervezeteink foglalkozzanak ezzel a kérdéssel taggyűléseken, szabad pártnapokon, előadások keretében és általában a politikai, nevelőmunka során.

III.

A kétlakiak mezőgazdasági termelése, üzemi viszonyai és jövedelmi helyzete

Az egyéni gazdaságok bruttó termelésének közel 24 százaléka, a pénzbevétel több mint 20 százaléka a kettős jövedelmű családokra jut.

A kétlaki gazdaságok súlya az egyes termelési ágakban eltérő. Különösen figyelemre méltó részesedésük a baromfitenyésztésben és sertéshizlalásban, egyes zöldségfélék-, a burgonya-, kukorica-, szőlő- és gyümölcstermesztésben. Ezzel szemben lényegesen kisebb a tejtermelésben, a kenyérgabona és az ipari növények termesztésében. A ló- és a szarvasmarhatartás a kétlaki gazdaságokban háttérbe szorul.

A kétlaki gazdaságok termelési színvonala alacsonyabb, mint általában az egyéni gazdaságoké. Az MTA Üzemtani Intézetének adatai szerint az egy hold mezőgazdasági területre jutó bruttó termelési érték pl. holdanként 700 forinttal alacsonyabb a kettős jövedelmű parasztgazdaságokban, mint a csak mezőgazdasági jövedelemmel bíró üzemekben. Területegységre számítva kevesebb állatot tartanak, termésátlagaik 10—15 százalékkal alacsonyabbak, az állóalapok 1 kh-ra jutó értéke is mintegy 30 százalékkal kisebb.

A kettős jövedelmű gazdaságok árutermelése mintegy 20—30 százalékkal alacsonyabb. A 8 kh alatti gazdaságokban pl. az 1 kh-ra jutó árutermelési érték összesen 3666 Ft, ez a kettős jövedelmű gazdaságokban 3421 Ft, a 8—15 kh gazdaságokban az árutermelés értéke 2752, illetőleg 2595 Ft. Az alacsonyabb árutermelés a kétlakiak gazdaságainak termelési színvonalával, illetve önellátó jellegével függ össze.

Az üzemi jövedelem — amely az üzemen kívüli forrásokat nem tartalmazza — minden viszonyításban alacsonyabb a kettős jövedelmű parasztgazdaságokban. Üzemenként kercken egyharmadával nagyobb a bérjövedelemmel nem rendelkező családok üzemi jövedelme, mint a kétlakiaké. Az összes jövedelem viszont a kétlaki családok többségében meghaladja a bérbevétel nélküli családok összjövedelmét. A kétlakiak jövedelmi viszonyai tehát kedvezőbbek, mint az ugyanazon birtokkategóriájú csak mezőgazdaságból élő dolgozó parasztoké. A kétlakiak jövedelmét a mezőgazdaságból származó jövedelem mellett a viszonylag nagyobb összegű bérjövedelem határozza meg. Jól mutatja ezt a túloldalon levő táblázat is.

Az üzemstatisztikai vizsgálatok és reprezentatív felvételek szerint a kétlaki gazdaságok mezőgazdasági eredetű jövedelme — azonos gazdaságnagyság kategóriákat összevetve — alacsonyabb, mint a csak mezőgazdasági termeléssel foglalkozó üzemeké, az összjövedelmet illetően azonban ez a különbség kiegyenlítődik. A gazdaságon kívüli bérbevételből származó jövedelmek eredményeként a kis gazdaságok összjövedelmüket tekintve megközelítik, sőt egyes esetekben túlhaladják a csak mezőgazdasági jövedelemmel bíró középparaszti gazdaságokat is. A kétlakiak számára nagy előnyt biztosít az is, hogy különféle szociális intézkedésekben,

kedvezményekben ugyanúgy részesednek, mint az ipari munkások.

A KSH 12 000 parasztcsaládra vonatkozó reprezentatív adatfelvétele szerint az 1—3 kat. holdas gazdaságokban az egyévi állandó bérjövedelem átlagosan 8031, a 3—5 holdas gazdaságokban 4910, az 5—8 holdas gazdaságokban 3385, a 8—10 holdas gazdaságokban 3013 Ft, míg a 10—15 holdas gazdaságokban 2302 Ft. (Természetesen az átlagszámok között rendkívul nagy az eltérés, például az 1—5 kh-as gazdaságokban 2000—14 000 Ft, vagy a 8—10 kh-as gazdaságokban 5000—28 330 Ft közötti szóródás tapasztalható.) A munkabéreknek a gazdaságnagysággal fordított arányú csökkenő tendenciája szoros összefüggésben van az egy-egy gazdaságra jutó munkabérkeresők arányával.

Az üzemi és az összes nettó jövedelem nagysága gazdaságnagyságonként

	Csak üzemi jövedelemmel rendelkező gazdaságok össz-nettó jövedelme, Ft	Üzemen kívüli jövedelemmel rendelkező gazdaságokban			Csak üzemi jövedelemmel bíró gazdaságok jövedelme az üzemen kívüli jövedelemmel is birókéhoz viszonyítva, %
		egy gazdaságra jutó üzemi nettó jöv. Ft	egy gazdaságra jutó össz-nettó jöv. Ft	egy főre jutó össz jöv.	
1—3 kh-s gazd.	9,538	8,900	18,424	6116	51,7
3—5 „	14,687	14,343	20,224	6432	72,6
5—8 „	21,778	21,334	25,299	7408	86,1
8—10 „	27,778	27,256	30,764	8610	90,3
10—15 „	34,028	33,907	36,463	9831	93,3
15—20 „	43,412	43,978	46,105	11534	91,1
A megfigyelt össz gazdaságok átlaga	22,095	18,534	24,473	7441	90,3

IV.

A kétlakiság és a szövetkezeti mozgalom

Tapasztalatok szerint a kétlakiak megnyerése a szövetkezetbe való belépésre türelmes, következetes munkát kíván. Viszonylag sok probléma van a kétlakiakkal még akkor is, ha egy-egy község, vagy vidék dolgozó parasztsága tömegesen lép a szövetkezeti útra. A mezőgazdasági fő foglalkozású kétlakiak egy része (főként azok, akiknek a szövetkezetbe való belépése csaknem ugyanazt a jövedelmet biztosítja, mint amit az ipari kereset nyújt) nem zárkózik el mereven a termelőszövetkezettől. Az ipari, illetve alkalmazotti

fő foglalkozású kétlakiak jelentős része azonban távol áll a szövetkezetbe való belépés gondolatától, nagyon ragaszkodik eddigi életformája fenntartásához és sok esetben merevebben elzárkózik a szövetkezettől, mint a teljesen mezőgazdasági foglalkozásúak. Ez azzal függ össze, hogy a kettős jövedelem a legtöbb esetben olyan életszínvonalat biztosít, ami falusi és városi viszonylatban is az átlagosnál magasabb, lényegében tehát a jobban élők csoportjába emeli őket. Az ilyen családok számára a földterület megtartása akkor is kedvező, ha azon nagyon alacsony színvonalú gazdálkodást folytatnak, és ha ennek fenntartása a társadalom szempontjából teljesen kedvezőtlen.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a *kétlakiak szövetkezetbe lépése jelentős mértékben csak a tömeges kollektivizálás, illetve egy-egy község parasztságának együttes szövetkezetbe lépése útján oldódik meg.*

Milyen új tapasztalatokat szereztünk az idei nagyarányú szövetkezeti fejlesztés során?

a) 1959 tavaszán általában az volt a jellemző, hogy a nagyobb földterülettel bíró paraszti kétlaki családok beléptek a szövetkezetbe. Ezekből a családokból a munkaképes családtagok az átszervezés során elég nagy számmal teljesen átmentek az iparba, vagy másutt dolgoznak. Ritkábban, de az is előfordult, hogy az ipari munkás családfő, vagy családtag otthagyta az üzemet és visszatért a mezőgazdaságba. A kétlakiak kisebb része haszonbérbe adta földjét a termelőszövetkezeteknek, illetve felajánlotta azt az államnak.

b) Számos üzemben a pártszervezet helyesen foglalkozott a kétlaki munkásokkal. Üzemenként könnyű összefogni a kétlakiakat, s ezt fel is kell használni a szövetkezeti szervezés érdekében. Ezt a lehetőséget azonban egyes helyeken helytelenül arra is felhasználták, hogy adminisztratív nyomással próbálták pótolni a szövetkezeti belépés érdekében szükséges kitartó politikai meggyőzés módszerét.

c) Esetenként elvtelenül engedményeket tettek a kétlaki családok alapszabályi kereteket meghaladó háztáji területét illetően.

d) Több esetben előfordult, hogy kétlaki ipari dolgozó azért sem kívánt a termelőszövetkezetbe belépni, mert nem látta biztosítottnak a megfelelő nyugdíjat, illetve azt, hogy az iparban eddig szerzett ilyen irányú jogainak jogfolytonossága biztosítható-e. A Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1959. 15. sz. törvényerejű rendelete kimondja, hogy az iparban stb. eltöltött éveket, és az így szerzett nyugdíjjogosultságot szövetkezeti taggá válás esetén be kell számítani és a megállapítandó nyugdíj összegénél, a szövetkezetben eltöltött nyugdíjévek mellett, az iparban eltöltött évek után

a munkások és alkalmazottakra vonatkozó rendelet szerint járó nyugdíjösszeget kell figyelembe venni.

A társadalmi fejlődés távlatában a kétlakiság népi demokráciánkban átmeneti jelenség. Ez a kettősség nem tartható fenn tartósan, a kétlakiaknak választaniuk kell a mezőgazdaság és az ipar, illetőleg egyéb foglalkozások között. Ezt érzik is az érdekeltek, és tudják, hogy előbb-utóbb választaniuk kell.

A népgazdaság, a dolgozók jobb ellátása, a szocialista építés és a mezőgazdasági termelés fejlesztése szükségszerűen a kétlakiság megszűnésével, a kétlaki gazdaságok szövetkezeti egyesítésével párosul. A termelőszövetkezeti községekben már most is igen összeszűkül a mellékfoglalkozásként folytatott gazdálkodás.

A kétlakiság problémájának megoldása nemcsak szorosan véve a termelőszövetkezeti mozgalom, hanem azzal együtt a mezőgazdasági termelés fejlesztésének a kérdése is. A kétlakiak gazdasága, mint ismeretes, általában szegényes, gazdálkodásuk alacsony színvonalú. Ilyen értelemben a kétlakiak a maradiság, az alacsony színvonalú kisüzemi mezőgazdaság konzerválói. Ez a helyzet azzal függ össze, hogy számukra a mezőgazdasági termelés legtöbb esetben önellátási, keresetkiegészítési célt szolgál, s ezért az alacsony termelési színvonal mellett is pusztán egyéni boldogulásukat szem előtt tartva, kifizetődő. Az egész mezőgazdaság fejlesztésének érdekei azonban azt kívánják, hogy a dolgozó parasztsággal együtt a kétlakiakat is vezessük át a magasszínvonalú szocialista mezőgazdasági nagyüzemek útjára.

A kétlakiak megnyerése, szocialista útra vezetése érdekében nagyon alapos, körültekintő szervező nevelőmunkára van szükség. Olyan esetekben, amikor az iparban, a bányában, a vasútnál stb. dolgozók a háztáji gazdaság kereteit meghaladó földet tartanak birtokukban és azon elmaradott, külterjes, sőt a földet kizsaroló gazdálkodást folytatnak, mind az ipari, mind a mezőgazdasági termelés érdekében elő kell segíteni, hogy a dolgozó vagy családtagjaik szövetkezetbe lépjenek, illetve földjüket nagyüzemi művelésre átadják. A kétlakiság olyan eseteiben, amikor az ipari stb. foglalkozás mellett egy-egy családnak a háztáji keretet meg nem haladó földje van, s azon intenzív termelést folytat, szintén türelmesnek kell lenni. Az ilyen mellékgazdaság nem érinti a szocialista fejlődés fő érdekeit, nem gátolja a termelőerők fejlődését, és ugyanakkor nem elhanyagolható tényezője a termelés, valamint az életszínvonal emelésének. Ilyen esetekben is szükség van azonban a spekulációs törekvések visszaszorítására, és bizonyos keretek között ezt a termelő tevékenységet is szövetkezeti útra lehet terelni. Arra kell törekednünk, hogy a kétlakiak, illetve családtagjaik belépjenek a szövetkezetbe, esetleg pártoló tagok

legyenek. Ha azonban ez nem valósítható meg, járható út az is, hogy a szövetkezetek a kétlakiak földjét haszonbérbe vegyék. A kétlakiak földjüket felajánlhatják az államnak is.

A kétlakiság körébe sorolható az is, amikor városban lakó munkások és alkalmazottak, tisztviselők, művészek stb. kisebb-nagyobb földterületet, szőlőt tartanak birtokukban Az ilyenek földjei, szőlői sok esetben akadályozhatják egy-egy területen a szövetkezeti nagyüzemek kialakítását. Foglalkoznunk kell — elsősorban a haszonbérleti rendszer útján — az ilyen területek nagyüzemi termelésbe történő bevonásával is.

Szólnunk kell még röviden — bár nem tartozik a kétlakiság körébe — az ipari munkások, alkalmazottak, nyugdíjasok stb. szűkebb házkörüli gazdálkodásáról. Ez a forma előreláthatólag még elég hosszú ideig fennmarad. Egyébként a háztáji jellegű gazdálkodás — a kedvtelésből folytatott gazdálkodást leszámítva — elsősorban a gazdasági körülmények, az életszínvonal alakulásának függvénye. Fennmaradása szorosan összefügg azzal, hogy milyen mértékben tudjuk a mezőgazdasági termelésből kiszakadó, a földművelést iparral, vagy más foglalkozással felcserélő családokat munkahelyeik közelében letelepíteni, továbbá, hogyan alakulnak kereseti lehetőségeik, valamint a lakosság tejtermékkel, hússal és zsírral való ellátását milyen ütemben tudjuk a szükségleteknek megfelelően a nagyüzemi termelés fejlesztése útján biztosítani. Mindenesetre mezőgazdaságunk nagyüzemi, belterjes, fejlesztése szempontjából egyáltalán nem kívánatos, hogy a háztáji jellegű mezőgazdálkodás a mainál lényegesen szélesebb körben elterjedjen, vagy tovább növekedjen az ilyen célra történő földvásárlás.

*

A termelőszövetkezeti mozgalom 1959. évi fellendülését az jellemezte, hogy nemcsak egész falvak, de egész járások, megyék dolgozó parasztsága tömegesen lépett a szövetkezeti gazdálkodás útjára. Pártszervezeteink feladata, hogy tovább folytassák ezt a munkát, s pártunk VII. kongresszusa iránymutatásának megfelelően új sikereket érjenek el a falu szocialista átalakításában.

A szocialista átszervezés során a kétlakiság problémája rendkívül differenciáltan jelentkezik, sok esetben elég bonyolult, ezért pártszervezeteink ne sajnálják a fáradságot és türelmesen, alaposan foglalkozzanak a kétlaki családok ügyével. Sokat segíthetnek ebben a munkában az üzemi pártszervezetek is.

A kétlakiak megnyerése érdekében körültekintő, türelmes, de következetes, szívós politikai harcot kell folytatnunk. Nem kétséges, hogy pártunk a dolgozó paraszti tömegek szocialista útra vezetésével együtt ezt a feladatot is sikeresen megoldja.

A modern burzsoá filozófia és a vallás*

I. OJZERMAN

Az idealizmus, bármilyen legyen is konkrét történelmi formája, végeredményben „csak kifinomult, fortélyosabb formája a fideizmusnak, mely állig fel van fegyverezve, hatalmas szervezetekkel rendelkezik és ma is szívós kitartással hat a tömegekre, a filozófiai gondolat legcsekélyebb ingadozását is kiaknázva". (*Lenin* Művei. 14. köt. Szikra 1954. 372. old.) Leninnek ez a több mint ötven évvel ezelőtt elhangzott fontos megállapítása ma is alapvetően jellemzi a modern burzsoa filozófia tényleges eszmei tartalmát. Ebből azonban egyáltalán nem következik, hogy a modern burzsoá filozófusok *mind tudatos* hívei a vallásos világnézetnek. Ellenkezőleg, sok közülük szubjektíve vallástalan, sőt egyesek közülük még az ateizmus felé is hajlanak. Mindazonáltal filozófiai elméleteik, amennyiben idealista jellegűek, olykor alkotóik szándéka ellenére is a fideizmus igazolását és megalapozását szolgálják.

Ahhoz, hogy helyesen megértsük a modern burzsoá filozófia szerepét a vallásos világnézet elméleti megokolásában, szem előtt kell tartanunk azokat az ellentmondásokat, amelyek a kapitalizmus viszonyai között a hivő ember tudatát marcangolják, aláássák. A termelőerők fejlődése megfosztja a vallást eredeti létfeltételeitől; az embernek a természet elemi erői által való leigázottságától. Ámde a kapitalizmus nemcsak hogy nem szabadítja fel az embert a társadalmi fejlődés elemi erőinek uralma alól, hanem éppen ellenkezőleg, egyre erősebben aláveti hatalmuknak. A társadalmi termelés haladása és a tudományos ismereteknek vele szorosan összefüggő fejlődése szétfoszlatja a vallási ködöt. Csakhogy a dolgozók kapitalista elnyomása, a burzsoá viszonyok egész rendszere szüntelenül újratermeli, táplálja és erősíti a vallási elnyomást. Hogyan is nyilvánul meg konkrétan ez az ellentmondás a burzsoá társadalom emberének vallási képzeteiben, tudatában? Elsősorban a valóság tudományos és vallási magyarázata, az ész

* Megjelent a Voproszi Filoszofii 1959. 11. számában.

és a hit közötti ellentmondásban. A hivő emberek mindennapi gyakorlati tevékenységükben többségükben általában ugyanúgy járnak el, mint a nem hivők, vagyis egyáltalán nem veszik figyelembe a transzcendensre és annak parancsolataira vonatkozó képzeteket. Ez a spontánul fejlődő vallástalan tendencia azonban szüntelenül összeütközésbe kerül a hagyományos vallási képzetekkel, amelyek az egész élet folyamán beleeszik magukat a burzsoá társadalom emberének tudatába. E kettősség folytán a hivő ember a burzsoá társadalom viszonyai között kénytelen a dolgokról és a sajátmaga életéről két szögesen ellentétes, lényegében egymást kizáró álláspontról ítéletet alkotni. Természetesen nem tudja összeegyeztetni, kibékíteni a maga vallásosságát a maga vallástalanságával, nem tudja megoldani a rajta eluralkodó kétségeket, amelyeknek mély társadalmi gyökereit nem érti. A legjobb esetben is csak Goethe Faustjához hasonlóan felkiálthat:

Két lélek él ah! e kebelben itt,
S egymástól kínnal elszakadni vágyik.

Nem nehéz megérteni, hogy a mai történelmi korban, amikor a halódó kapitalizmust a szocializmus váltja fel, amely a korlátokat nem ismerő haladás örömteli perspektíváját tárja fel az emberiség előtt, amikor a tudomány és a technika nagy sikerei, rácáfolva a vallási legendákra, minden téren igazolják az ateista világnézetet, a hivő emberek tudatát megosztó ellentmondások még nyilvánvalóbbakká, még kevésbé kiküszöbölhetőkké válnak.

A modern vallás kénytelen számolni a kapitalista valóság kiáltó ellentmondásaival, s a vallásos ember képtelen már hátat fordítani a tudománynak, a történelmi tapasztalatoknak, a társadalmi gyakorlatnak. Ebből a szemszögből nézve meg kell vizsgálnunk az úgynevezett modernisták[1] és az integralisták, vagy fundamentalisták[2] — a modern vallási gondolat két jellemző áramlatának képviselői — között folyó polémiát. Ebben a polémiában világosan kiütköznek a modern vallási tudatnak azok az ellentmondásai, amelyeket mindkét polemizáló fél, mindegyik a maga módján próbál leküzdeni.

A modernisták abból a mindenki előtt nyilvánvaló ellentmondásból indulnak ki, amely egyrészt a „szentírás", másrészt a józan értelem és a tudomány között fennállnak. Rámutatnak arra, hogy szükség van az evangéliumi legendák, s úgyszintén egyes dogmák „tudományos", vagyis kritikai, pszichológiai ma-

[1] modernizmus = reformirányzat a katolikus egyházban, amely a vallási dogmákat a tudomány eredményeivel összehangolni igyekszik.

[2] fundamentalizmus = a bibliában történt kinyilatkoztatást megfellebbezhetetlennek tartó, a tudomány és a vallás összeegyeztetésére törekvő minden kísérletet elutasító irányzat.

gyarázatára. Ezek szerint modernizálni kell a vallást, el kell vetni azokat a vallási képzeteket, amelyek közvetlenül vagy közvetve ellentmondanak a józan értelemnek és a tudományos adatoknak, mégpedig abból a célból, hogy a vallásban megőrizzék a legfontosabbat, vagyis az istenbe és a világnak isten által való kormányzásába vetett hitet, amelyet a modernisták véleménye szerint nem rombolhat le semmiféle tudományos és társadalmi-politikai haladás.

A modernistákkal ellentétben az integralisták, vagy fundamentalisták azt állítják, hogy a vallást nem lehet megreformálni és a tudományos képzetekhez hozzáidomítani, mert a vallás lényege elválaszthatatlan a szent és sérthetetlen vallási dogmáktól. A vallástalan világszemléletnek tett legkisebb engedmény az ő véleményük szerint a vallásos hit összeomlására vezet. Az amerikai fundamentalisták éppen ezért azt követelik, hogy az iskolákban tiltsák be a darwinizmus tanítását. A legerélyesebben szembeszállnak azokkal a tudósokkal, akik az isteni világteremtés és más keresztény legendák „természettudományos" magyarázatával próbálják megszilárdítani a keresztény vallás pozícióit.

H. M. Morris amerikai fundamentalista szembeszáll többek között azokkal a kísérletekkel, hogy a bibliát összehangolják az evolúció elméletével, amely emellett, az ő felfogása szerint, sokkal kevésbé meggyőző, mint a bibliai elbeszélések. „Hinni a bibliában mint isten kimondott és szó szerint értendő kinyilatkoztatásában és hinni az evolúció elméletében, abszolúte lehetetlen. Sőt mi több: szinte lehetetlen hinni bármilyen típusú megszemélyesített istenben, ha az ember ugyanakkor hisz az evolúcióban. Az úgynevezett teista evolucionisták, akik az evolúciót „isten teremtési módszereként" igyekeznek felfogni, kijelentik, hogy az evolúcióban a természet fejlődésének fenséges, gyönyörű és módszeres folyamatát látják, olyan folyamatot, amely kiszélesíti és fejleszti isten-fogalmunkat, — ezek a teista evolucionisták megbocsáthatatlanul következetlenek. Az evolúció már természeténél fogva materialista, nem más, mint kísérlet arra, hogy a biológiai tényeket a természeti törvények fogalmaival magyarázzák, nem törődve a természetfelettinek, vagyis isteninek az eszméjével" (H. M. Morris „The Bible and the modern Science". Chicago, 1951, pp. 46—47).

Az amerikai társadalmi gondolkodás történetével foglalkozó M. R. Kohen igen helyesen állapította meg, hogy a modernisták, akik a vallás megújhodására törekednek, lényegében aláássák a vallás pozícióit. „A modernizmus logikája — írja — gyökerében aláássa nemcsak a kereszténységet, hanem valamennyi többi létező vallást is. A modernisták hitvallása aligha különböztethető meg az olyan emberek hitvallásától, akiket rendszerint nem hívők-

nek tartanak" (M. R. Kohen „Amerikai gondolat". Moszkva 1959. 205 old.).

M. R. Kohen azonban nyilvánvalóan nem veszi észre, hogy a fundamentalizmus, akárcsak a modernizmus is, tehetetlen a vallás megvédésére tett kísérleteiben, hiszen a vallást már rég nem mentheti meg semmi, még a fundamentalisták legmakacsabb, legelkeseredettebb konzervativizmusa sem, akik azt állítják, hogy mit sem törődnek az isten szava és a korlátozott emberi intellektus közötti ellentmondással.

A modern burzsoá filozófusok igen aktívan részt vesznek mindezekben a teológiai vitákban. Jó példa erre az a vita, amely néhány évvel ezelőtt Karl Jaspers, az ismert egzisztencialista, és Rudolf Bultmann neves teológus között zajlott le.

Bultmann, akárcsak sok más mai modernista teológus is, azt próbálta bebizonyítani, hogy a vallás és a tudomány közötti ellentmondások elkerülése végett racionális magyarázatot kell fűzni a keresztény mitológiához. A keresztény vallás modernizálására tett kísérleteiben Bultmann abból indult ki, hogy a keresztény tanítás nem merül ki mítoszokban; az utóbbiak csak egyik történelmileg átmeneti formáját alkotják ama örök igazság kifejezésének, amely szerinte a keresztény vallásban bennefoglaltatik. Ezért e teológus állítása szerint demitologizálni kell (Entmythologisierung) a kereszténységet, és ily módon hozzá kell idomítani a kultúra mai színvonalához.

Ez ellen a liberális-utópista terv ellen hadra kelt K. Jaspers, kijelentvén, hogy „az abszurdba való hit iránti készség" egyformán sajátja valamennyi történelmi korszaknak, ennélfogva a vallási mítoszok napjainkban semmivel sem kevésbé meggyőzőek, mint ezer évvel ezelőtt (lásd *K. Jaspers, R. Bultmann* „Die Frage der Entmythologisierung". München, 1954, 9. old.).

A továbbiakban Jaspers nem minden ok nélkül azzal vádolja Bultmannt, hogy nem érti meg a vallás lényegét, hiszen a vallás már természeténél fogva sem szabadítható meg a mítoszoktól; a mítoszok nem a vallási tartalom külső burkát, történelmileg átmeneti formáját alkotják, hanem magát a lényegét. A mítoszokról való lemondás a magáról a vallásról való lemondással egyértelmű.

A problémát az egzisztencialista véleménye szerint csak úgy lehet helyesen megoldani, ha általában lemondunk a mitológia és a tudomány elvi elhatárolásáról, vagyis pontosabban, ha a tudományt is a mitológia egyik modern formájának tekintjük. Ebben az esetben nem lehetséges ellentmondás a tudomány és a vallás között. Mindkettőt olyan jelek, hieroglifák összességeként kell felfogni, amelyek magukban rejtenek bizonyos antropológiai, racionálisan ki nem fejezhető, egzisztenciális tartalmat.

„Nincsenek semmiféle démonok, semmiféle mágikusan kau-

zális cselekmények, semmiféle varázslatok" (ugyanott, 21. old.) — jelenti ki Jaspers, s mégis van valami irracionális, amelyet ezek a szimbólumok jeleznek, s csak ezeknek a szimbólumoknak az útján fogható fel (persze, amennyire ember egyáltalán felfoghatja) az irracionális, mint az egyetlen igaz.

Természetesen, a mítoszok sem tekinthetők korántsem az abszolút realitás adekvát kifejezésének. „Minden mítikus — mondja Jaspers — olyan nyelvet alkot, amely elhalványul a transzcendentális istenség előtt" (ugyanott). S mindazonáltal nincsen más út a transzcendentálisnak a felérésére, mint a mítoszok, a tudományos és a vallási mítoszok nyelve. Ezért nem a vallás demitologizálására, hanem a tudomány mitologizálására van szükség. Csakis ezen az úton haladva hidalható át a szakadék a tudomány és a vallás, a hit és az ész között.

Ami igaz, az igaz: Jaspers helyesen érzi azt, amit Bultman nem lát. A vallás mint a valóság fantasztikus tükröződése nem demitologizálható. Jaspers ráteszi az „i"-re a pontot. A tudományt (erre lyukad ki elmélete) le kell dönteni piedesztáljáról. Kategorikusan ki kell jelenteni, hogy a tudomány is mitológia. Magától értetődik, hogy Jaspers a tudomány mítoszaival szemben előnyben részesíti a vallás mítoszait. Az utóbbiak az ő felfogása szerint költőibbek.

A filozófus Jaspers és a teológus Bultmann vitájának példáján világosan megmutatkozik a modern burzsoá filozófia tényleges viszonya a valláshoz.

A modern burzsoá filozófia teljes mértékben számba veszi az emberek mindennapi tényleges magatartása és a vallás absztrakt követelményei közötti ellentmondásokat, a vallás és az ismeretek közötti ellentmondásokat, az egyes individuumok empirikus tapasztalatai és vallási képzetei közötti ellentmondásokat. S a modern burzsoá filozófusok, akarva, nem akarva, azt a feladatot tűzik maguk elé, hogy leküzdik a vallási tudatnak ezeket az ellentmondásait, vagyis kibékítik a gyakorlatot és a vallási parancsolatokat, a hitet és az észt, az empirikus tapasztalatokat és a „vallási" tapasztalatokat. Eközben abból a tényből indulnak ki, hogy az ortodox dogmatikus vallásosság elvesztette hitelét. S a burzsoá filozófusok igyekeznek megmenteni a vallást, olyan vallási felfogást érvényesítve, amely nem függ a dogmáktól.

Persze, a vallási dogmatika engesztelhetetlen bajnokai szemében a burzsoá filozófusoknak, mondjuk, az átlényegülés dogmájával szemben tanúsított ilyen „független" viszonya szentségtörésnek, sőt szinte ateizmusnak tűnhet. Valójában azonban az a helyzet, hogy az ilyen „szabadelvű" burzsoá idealista filozófusok a vaskalapos dogmatikus teológusoknál hasonlíthatatlanul nagyobb segítséget nyújtanak a burzsoáziának abban, hogy a tömegeket vallási előítéletekkel bolondítsa.

S éppen ebből a szempontból kell vizsgálat alá vennünk a modern burzsoá filozófia fobb áramlatait: az *egzisztencializmust*, a *neopozitivizmust*, a *neotomizmust* — s ezeknek a valláshoz való viszonyát.

A modern burzsoá történelemfilozófiai irodalomban az irracionalizmus mint vallástalan, sőt olykor mint ateista tanítást értékelik. Itt rendszerint azt tartják szem előtt, hogy a valóság mozgató és meghatározó erőiről alkotott irracionalista felfogás igen távol áll a jóságos istenről, az isteni észről és a világteremtés isteni tervéről szóló ortodox keresztény tanítástól. A keresztény dogmatika szemszögéből nézve az irracionalista persze eretnek vagy talán inkább pogány.

A schopenhaueri „világakarat" a filozófus felfogása szerint nem jóságos, hanem démonian gonosz kezdet; a világnak pedig, amely annak teremtménye, semmi köze a világoknak e legjobbikáról festett keresztényi képhez.

S mégis a legnagyobb mértékben naiv dolog volna az irracionalizmust a keresztény ortodoxia szemszögéből nézve értékelni. Az idealizmus mindig és mindenütt kifinomult, rafinált papi népbutítás. Leninnek ez az alaptétele közvetlenül vonatkozik az irracionalizmusra is.

Az irracionalista tagadja az isteni ész létét, minthogy az ész, felfogása szerint, korántsem a legmagasabbrendű (következésképpen nem is isteni), hanem a legalacsonyabbrendű, lényegében szervesen-emberi (túlságosan is emberi, mint Nietzsche mondotta volna) sajátosság.

A közönséges teológus kertelés nélkül kijelenti, hogy a vallás magasabbrendű, a tudomány fölé emelkedő észfeletti igazság, a kinyilatkoztatás igazsága. Az irracionalista másképpen jár el: lealacsonyítja az észt, szembeállítva vele a misztikus intuíciót, a tudatalattit, az ösztönt stb. Lényegében azonban mindkét álláspont megegyezik egymással, minthogy mindkét esetben az emberi ésszel szembeállítanak valami irracionálisat.

A teológus elveti az észnek az objektív igazság megismerésére, a gyökeres világnézeti kérdések megoldására való igényét. Ugyanezt teszi az irracionalista is, aki számára az ész, amely nem hajol meg az esztelenség előtt, amely meg van győződve hatalmáról, bomlasztó, az emberi léttel ellenségesen szembenálló erő. Lám miért állítja H. Bergson azt, hogy „a vallás a természet védekező reakciója az emberi ész bomlasztó erejével szemben". (H. Bergson „Lés deux sources de la morale et de la religion". Paris, 1932, p. 127).

S ha egyes klerikálisok még mindig hálátlanok Bergsonnak a vallás efféle dicsőítéséért, ez csak azt jelenti, hogy vallási türelmetlenségükben elvakulva képtelenek megkülönböztetni barátai-

kat és fegyvertársaikat azoktól a filozófusoktól, akik az ideológiai barikádok túloldalán állanak.

A modern irracionalizmus legbefolyásosabb áramlata az egzisztencializmus, vagyis a „létezés filozófiája".

A létezés, az egzisztencializmus szemszögéből nézve, elsősorban az önmagát átélő érző létezés, amely a rendes önérzettől, öntudattól abban különbözik, hogy állítólag nincsen benne képzet a külső világról és mintegy önmagába zárt valamit alkot. A létezés ilyen absztrakt, a végsőkig individualista értelmezése mint csupán a magam létezése és következésképpen elvileg ki nem fejezhető létezés, minthogy a nyelv csak az általánosat fejezi ki, az egzisztencializmus rendszerében szorosan összefügg az „én" szüntelen, feltartóztathatatlan elhalásának állandó hangsúlyozásával.

A fichtei szubjektív idealizmus abszolút, mindenható szubjektuma helyébe egy hitvány, egyedülálló, a halálra borzalommal váró tehetetlen individuum lép, aki felismeri elhagyatottságát, erőtlenségét, és aki azt tartja, hogy számára minden csak annyiban létezik, amennyiben ő maga létezik, amennyiben még él.

Filozofálni annyit jelent, mint megtanulni élni, vagy ami ugyanaz, megtanulni meghalni. Ezekben a Jasperstől eredő szavakban kifejezésre jut a létezés mint „emberi realitás" egzisztencialista koncepciójának értelme. Nem térünk ki a többi következtetésre, amelyre az egzisztencialisták eljutnak, s csak annyit jegyzünk meg, hogy a létnek mint elhalásnak, a nemlétbe való átmenetnek ez a szubjektivista, individualista értelmezése egyik fő érv a vallásos világfelfogás és gondolkodásmód mellett.

Teljesen nyilvánvaló, hogy a létezés egzisztencialista koncepciójának célja, teljesen értéktelennek feltüntetni az emberi élet reális gazdagságát, nihilista módon, a valláshoz hasonlóan, lekicsinyelni az individuum társadalmi életének jelentőségét, félelmet oltani bele és a transzcendentális felé vinni őt. E. Costelli olasz egzisztencialista, aki az egzisztencializmus nyíltan teológiai változatát dolgozta ki, azt állítja, hogy: „Létezni a világban annyit jelent, mint létezni a halál számára" *(E. Costelli* , Existentialisme théologique". Paris, 1948. p. 16. old.).

Az emberi élet „értelmének" ebben a meghatározásában Costelli a „kinyilatkoztatás filozófiájának új formuláját" látja (ugyanott, 18. old.), vagyis a vallás filozófiáját. Ily módon Costelli közvetlenül feltárja az egzisztencializmus fideista mondanivalóját.

Ámde a létezés szubjektív-idealista magyarázata csak a kiindulópontja, de korántsem a végső eredménye ennek a filozófiának, amely felhasználva a létezésnek éppen általa kihirdetett elvi meghatározhatatlanságát, ezek után azt állítja, hogy létezik valami transzcendentális s ezzel a hagyományos fideista útra lép. Éppen itt tűnik ki, hogy az elhalás, a létezésből a nemlétezésbe

való átmenet, állítólag valamilyen más, nem emberi létezésről, transzcendentálisról tanúskodik. Éppen az emberi halandóság, ezáltal pedig a transzcendentálisnak a létezése az, ami Costelli állítása szerint cáfolja a szolipszizmust.

Ily módon az „emberi realitás" egzisztencialista elemzése arra a következtetésre juttat el, hogy az „én" által átélt állapotoknak mégiscsak van valamilyen viszonyuk a külső világhoz. Az ember szenved, aggodalmat, félelmet érez, gond gyötri, egyedül, vagy — mint Heidegger mondja — elhagyatottnak érzi magát. A létezésnek mindezeket az állapotait nem az ember alkotta, nem is önkényesen választotta: ezek arról tanúskodnak, hogy van valami más, független lét, amelytől függ az emberi létezés.

Jean Paul Sartre, aki ateistának nevezi magát, azt állítja, hogy ez a másik, az emberi tudatot korlátozó lét tulajdonképpen a semmi, a nemlét, a pusztaság. Ámde Jaspers, aki az egzisztencializmus segítségével alapozza meg a vallásos világfelfogást, ezzel szemben azt állítja, hogy ez a transzcendens valami az „abszolút realitás", vagyis az isten.

Ezek szerint az egzisztencializmus a „létezésen" mint az egyedi emberi szubjektum belső szubjektív állapotán kívül elismer egy túlvilági, meg nem ismerhető realitást.

Az evilági és a túlvilági között helyezkedik el a reális világ, vagyis az a világ, amely érzeteinkben, képzeteinkben, fogalmaikban tükröződik, az a világ, amelyet a tudomány segítségével megismerünk, amelyet az ember tudatos és célirányos tevékenységével átalakít. Ezt a, lényegében, egyedüli reális világot (hiszen nemcsak, hogy transzcendentális nem létezik, hanem nem létezik egzistencia, vagyis elszigetelt, tisztán szubjektív emberi létezés sem) képzeletbelinek, mulandónak, látszólagosnak nyilvánítják. S éppen ez az álláspontja a közönséges vallási tudatnak, amelyet az egzisztencializmus az irracionalizmus érveivel próbál felélesztení.

Heideggerrel és Sartre-ral ellentétben Jaspers nyíltan megfogalmazza ezt a vallási tézist. „A világ realitása — hirdeti ki — képzeletben létezik isten és az egzisztencia között" (K. Jaspers „Way to Wisdom", London, 1951, p. 80).

Ebből nyílvánvaló, hogy a tudomány, amely egy képzeletbeli világot kutat, ennélfogva maga is látszólagos, képzeletbeli ismereteket nyújt. A dolgokat megismerve, a tudomány állítólag nem ismeri fel sem önmagát a létet, sem a létezést, minélfogva nem tárhatja fel az élet értelmét, sőt még a sajátmaga értelmének és rendeltetésének kérdését sem képes megoldani. Éppen ezért a tudomány, az egzisztencializmus álláspontjáról nézve, tehetetlen a vallással szemben.

Ily módon az egzisztencializmusnak (és általában az irracio-

nalizmusnak) a valláshoz való viszonya az együttműködés viszonya, a védelem és a támadás céljából kötött szövetség, amelyben az egyik oldal létezését alátámasztja a másik létezése.

A modern burzsoá filozófia második legbefolyásosabb áramlata a neopozitivizmus. Első pillantásra esetleg úgy tűnik, hogy a neopozitivizmus, éppen a valóságnak reá jellemző szubjektív-idealista és egyszersmind agnosztikus magyarázata folytán, igen távol áll az érzékfeletti, természetfeletti őselvről alkotott vallási felfogásoktól. Hiszen már a pozitivizmus megalapítója, Auguste Comte, amikor a három stádiumról szóló híres törvényét megfogalmazta, rámutatott arra, hogy a vallási világfelfogás a megismerés őseredeti, naiv, történelmileg túlhaladott foka. Ámde, mint tudjuk, ugyanez a Comte próbált egy új vallást létrehozni és a teokrácia szükségességét megindokolni. Ugyanolyan ellentmondás tapasztalható a későbbi pozitivisták tanításában is. Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című zseniális munkájában az idealista filozófiáról mint kifinomult fideizmusról adott marxista értékelését főképpen Mach és Avenarius, valamint orosz követőik pozitivizmusának behatő elemzésére építette fel.

A pozitivisták kedvenc vesszőparipája, mint mindig, ma is a „metafizikának" mint a tapasztalattól idegen, a racionális bizonyítékok és ellenőrzést kizáró filozofálásnak a szarkasztikus lebecsmérlése. A „metafizikához" sorolják a pozitivisták mindenekelőtt a materializmust, amely elismeri a tudattól nem függő objektív realitás létezését, és másodszor a teológiát a reá jellemző tanítással a természetfelettiről, a transzcendensről, az isteniről.

Ismeretes, hogy az ítéletek neopozitivista osztályozásában a metafizikai ítéleteket az empirikus és a logikai-matematikai ítéletektől eltérően értelmetleneknek nyilvánítják. A neopozitivista gnoszeológia szerint egyformán meg vannak fosztva az értelmüktől az olyan ítéletek, mint például: „isten létezik" és „isten nem létezik", vagy „a tudattól nem függő realitás nem létezik".

Hogyan viszonyuljunk ezekhez az ellentétes, egymást kizáró megállapításokhoz? A neopozitivisták ténylegesen az ókori szkepticizmust követik, amely az ítélettől való tartózkodást tartotta bölcsességnek.

A neopozitivisták formálisan elvetik mind az ateizmust, mind a teizmust, és semleges, vallástalan álláspontot igyekeznek elfoglalni. Ez a semlegesség azonban ugyanolyan látszat, mint a materializmus és az idealizmus fölé emelkedésre való pozitivista pretenzió, ezeknek az állítólag elavult, „egyoldalú" koncepcióknak a leküzdésére támasztott igény. Valójában azonban a neopozitivisták csak a materializmus „metafizikáját" vetik el, teljes mértékben megengedve a teista világnézet metafizikáját, s azt állítva

erről a világnézetről, hogy éppen csak logikai értelmétől van megfosztva, de feltétlenul meghatározott életbeli értelme van. Ennek megfelelően Rudolf Carnap megkülönböztet logikai tekintetben vett értelmetlenséget (Sinnlosigkeit) és általában vett értelmetlenséget (Unsinn), hangsúlyozva, hogy az irracionalista fogalmak, ha nincsen logikus értelmük, ezáltal még nem egyben értelmetlenek is, minthogy bizonyos „életérzéket" (Lebensgefühl) fejeznek ki.

Még félreérthetetlenebbül fejezi ki magát H. Price angol neopozitivista, aki kereken kijelenti, hogy az „értelmetlenség" fogalma tisztán terminus technikus, amelynek semmi köze sincsen a valláshoz, mivel az utóbbi nem tudomány. „Következésképpen — szögezi le Price — nem lehet vita a vallás és a tudomány között" *(H. H. Price* „Logical positivism and theology". Lásd „Philosophy". Vol. X. No. 39, Juli 1935, p. 322).

A vallás iránti neopozitivista semlegesség törvényszerűen neopozitivista fideizmussá válik, amely — szembeszállva mindenféle „racionalista teológiával" és azt bizonyítva, hogy a vallás dogmái bebizonyíthatatlanok és verifikálhatatlanok, ugyanakkor életfontosságú hitnek tekinti a vallást.

Az ilyen neopozitivista fideizmusra például szolgálhatnak azok az előadások, amelyeket néhány évvel ezelőtt J. Conant, neves amerikai vegyész, az Amerikai Tudományfejlesztési Társaság elnöke tartott. Conant többek között azt állítja, hogy a természettudomány semmit sem mond a külső világról; csak leírja az emberi tapasztalatokat, átéléseket. Dinglerre hivatkozva ezt mondja: „Nem állíthatjuk többé, hogy a világ ilyen vagy amolyan. Csak azt mondhatjuk: tapasztalatainkat jelenleg jobban képviseli az adott világkép" *(J. Conant* „Modern science and modern man". N. Y., 1953, p. 52). Ebből a tipikusan neopozitivista szemszögből nézve a tudomány nem az objektív valóság tükröződése, hanem egyszerűen csak „a magatartás vonala, a cselekvés takarékos és eredményes vezérfonala" (ugyanott 57. old.).

Conant nem tér ki arra, hogy egyik vagy másik tudományos koncepció vajon miért biztosít sikert gyakorlati cselekvésünknek. Vajon nem azért-e, mert helyesen tükröz bizonyos körülményeket és folyamatokat, amelyekkel cselekvéseink ilyen vagy amolyan formában összefüggnek? Elfogadva a modern pozitivizmus, vagyis a szubjektív idealizmus és agnoszticizmus nézeteit, teljesen feleslege kérdésnek tartja azt, vajon létezik-e külső, a kutatótól független világ. Ez a kérdés, a pozitivista természetbúvár véleménye szerint, túllépi a tudomány kompetenciájának kereteit. S mindazonáltal Conant fenntartás nélkül csatlakozik a miszticizmus és a teológia egyik modern képviselőjéhez, aki azt állítja, hogy „a világmindenség behatóbb tanulmányozása ... újabb horizontokat

és újabb lehetőségeket tárt fel az istenhit védelme előtt" (ugyanott, 94. old.). A neopozitivistáknak a leplezetlen fideizmus mocsarába való ilyen besüppedése korántsem véletlen jelenség. Ez az objektív logikája a neopozitivista filozofálásnak, amelyet Lenin már több mint ötven évvel ezelőtt oly zseniálisan feltárt „Materializmus és empiriokriticizmus" című könyvében.

Lenin rámutatott arra, hogy a legfőbb, amit a papi ideológia a tudománytól és a filozófiától követel: lemondani az objektív igazságra való igényről; azoknak a tudósoknak, akik erről az igényről lemondtak (vagyis lényegében lemondtak az ismeretelméletben a materializmusról), a fideizmus „szabadságot" nyújt a kutatásban. Meg kell jegyeznünk, hogy a neopozitivisták szívvel-lélekkel túl is teljesítik a papság követeléseit. Azzal az állításukkal, hogy a vallás az emberi tapasztalat sajátos formája, új, kipallérozott érvekkel látják el a fideizmust. Ebből a szemszögből nézve kell vizsgálat alá vennunk a pozitivistáknak mind a gnoszeológia területén, mind pedig a szociológia területén végzett számos kísérletét, amelyek az úgynevezett vallási tudással foglalkoznak.

Lapozzuk fel például a „Journal of Philosophy" című amerikai folyóirat 1958. évfolyamának júniusi szamát. Három cikket talalunk benne, amelyekben a vallást mint a megismerés specifikus formáját „tanulmányozzák". A szám bevezető cikke P. F. Schmidt „Létezik-e vallási ismeret?" című írása. A szerző nem hajlandó a vallási állításokat az ismereteknek egy külön kategóriájába sorolni. Kijelenti, hogy ezek az állítások részben az empirikus, részben az etikai ismeretek körébe tartoznak. Arra a kérdésre, hogy „Vajon a vallási állítások az empirikus ismeretek körébe tartoznak-e?", azt válaszolja: „Igen is, meg nem is". Az ezzel analóg kérdésre, hogy: „Vajon a vallási állítások az etikai ismeret körébe tartoznak-e?", ugyanez a kitérő, semmire nem kötelező válasz következik: „Igen is, meg nem is" (lásd „The Journal of Philosophy". Vol. LX, No. 13, June 19, 1958, pp. 533—534). S ebből minden teketória nélkul azt a következtetést vonja le, hogy vallási állításoknak helyük van mindenütt, ahol megismerési folyamatok mennek végbe.

Igaz, jegyzi meg Schmidt, hogy a vallási állítások nehezen ellenőrizhetők és nem alkotnak összességukben logikusan felépített rendszert. De vajon nem mondhatjuk-e ugyanezt a tudomány sok más tételéről is, különösen a kozmológiai, a történelmi, az etikai megállapításokról is?

Ilyen a pozitivista fideizmus ravasznak éppen nem mondható, de a vallási előítéletektől megfertőzött olvasóra óhatatlanul ható logikája.

A második cikk, amely J. E. Smith tollából való, „A vallás

experimentális alapja" címmel jelent meg. A szerző nem kételkedik abban, hogy a vallási állítások experimentális úton megalapozhatók, ámbár ehhez, természetesen, felül kell vizsgálni magának az experimentumnak a fogalmát. „Mi is az experimentum?" — veti fel a kérdést Smith, és a tapasztalatnak a pozitivisták körében meghonosodott szubjektív-idealista magyarázatához csatlakozva, a kísérletet mint meghatározott, mint mondja, természettudományos pontossaggal rögzíthető, lelki állapotot tálalja az olvasó elé. Ezekből a nézetekből kiindulva bírálatnak veti alá a „klasszikus empirizmus" álláspontját, amely képtelennek bizonyult arra, hogy isten létét experimentálisan bebizonyítsa.

A „metafizika" elleni harcnak, vagyis a természetfeletti elismerésének a lobogója alatt porondra lépő neopozitivizmus a valóságban nem más, mint egyik álcázott ellensége a materializmusnak, s következésképpen az ateizmusnak is. Nem csoda hát, hogy a neopozitivista Price a kutatás pozitivista módszertanának elsajátítására hívja fel a teológusokat.

A modern burzsoá filozófia harmadik fő áramlata a neotomizmus, amely nyílt formájában feltárja az egész modern burzsoá filozófia fejlődésének fő tendenciáit: a középkori obskurantizmus újjáélesztését, a fideizmus elméleti megalapozását.

A neotomizmus alapvető feladata a vallási hit ésszerű jellegének megokolása, és ennek megfelelően isten létének logikai bebizonyítása. Tudjuk, hogy a modern katolicizmus felfogása szerint az isten léte logikai bebizonyításának lehetőségében való bárminemű kételkedés eretnekség. Éppen ezért a neotomisták azt állítják, hogy isten léte teljes mértékben bebizonyítható. A vallási hit, magyarázzák, minthogy a szentírásból, vagyis az isteni kinyilatkoztatásból merítették, kétségtelenül észfeletti, de nem észellenes. Ellenkezőleg, amint a Vatikán hivatalos megállapításaiból kitűnik, a vallási hit a legnagyobb mértékben ésszerű, mert közvetlenül (vagyis a szentírásba belefoglalt kinyilatkoztatás formájában) kifejezi isten szavát, az isteni észt, amely nemdebár minden létezőnek legelső fizikai és morális oka.

Igaz, hogy a neotomisták, akárcsak ősmesterük Aquinói Tamás, akit a katolikus egyház „szentté" avatott, nem merik azt állítani, hogy valamennyi keresztény dogma logikailag bizonyítható. Isten hármas voltát, a világnak a semmiből való teremtését, az átlényegülés dogmáját és még néhány dogmát racionálisan bebizonyíthatatlannak tekintik az emberi ész gyengesége folytán. Ily módon az emberi észnek már csak egy teendője marad: megbékélve az isteni ész előtt, gyenge erőihez mérten védelmezni a természetfeletti igazságokat. Ami pedig a kereszténység alapvető dogmáját — isten létezésének elismerését — illeti, a neotomisták restaurálják azt a fizikai-teleológiai „bizonyítékot", amelyet

„szent" Tamás ajánl, mint az egyetlen lehetséges és feltétlen igazságot. Ennek a „bizonyítéknak" az alapja az a teljesen apriorikus kiindulópont, hogy feltétlenül szükség van egy eredendő okra (vagyis lényegében a világnak időbeli kezdetére), s az a természeti folyamatokról alkotott teológiai felfogás, amely elkerülhetetlenül az isteni előrelátás, az isteni ész és következésképpen isten létezése megengedésére vezet.

Még ama katolikus filozófusok körében is, akik nem csatlakoztak a neotomizmushoz, de szintén a kereszténység megalapozására törekednek, sokan nem ismerik el isten létének fizikai-teleológiai bizonyítását, minthogy ez tipikus példája a skolasztikus érvelésnek, amelyben következtetésképpen tálalják azt, ami — ha homályos formában is — premisszaként szerepelt. Mindamellett a neotomista teoretikusoknak eszük ágában sincsen lemondani erről a középkori argumentumról, hanem azt a modern természettudomány idealista hamisításával minden lehető módon galvanizálják.

A táguló Világmindenség elméletét, az entrópia elvét, az anyag nem-korpuszkuláris létezését, az anyag „annihilációjának" hírhedt koncepcióját, a molekulák és az atomok elhelyezkedésében tapasztalható bizonyos rendszerek feltárását, az élő fehérje szintézisének útjában felmerülő nehézségeket — mindezt és sok egyebet arra használnak fel, hogy alátámasszák és igazolják Aquinói Tamás teológiai idealizmusát annak modern, neotomista változatában.

Egyes esetekben a neotomisták az ész és a vallás kibékítésére irányuló törekvésükben olyan álláspontra helyezkednek, amely a keresztény dogmák magyarázásában közel hozza őket a modernizmushoz. Az „Isten, ember, világmindenség" című gyűjteményes kötet szerzői például a deizmushoz közelálló koncepciót fejtenek ki a világról, megengedve, hogy a világmindenség sok milliárd év óta létezik, hogy az élő az élettelenből keletkezett, sőt az ember teste is (lelkével ellentétben) többé-kevésbé természetes úton jött létre, vagyis a természet törvényeinek nyilvánvaló felrúgása nélkül, hiszen ezeket isten állapította meg.

Ebben a gyűjteményben a bibliai csodákat szimbolikus, epikus elbeszélésként magyarázzák, Évának Ádám bordájából való teremtését pedig mint az utóbbi szimbolikus álomlátását. Magától értetődik, hogy a tudományos világnézetnek tett ilyen engedmény nem jelent tényleges eltérést a világra vonatkozó vallási nézettől. Ez egyszerűen kísérlet arra, hogy teológiailag feldolgozott formában a vallásos világnézetbe bevigyék a modern tudomány néhány elemi igazságát. Hisz napjainkban igazán nem állíthatja már senki, aki azt próbálja bebizonyítani, hogy harmónia van a tudomány és a vallás között, hogy isten hat nap alatt teremtette a világot.

A neotomisták nem szorítkoznak isten létének arra a logikai „bizonyítására", amelyet a középkori skolasztikából kölcsönöztek. Nagy buzgalommal igyekeznek a halhatatlan lélek létezésére is kidolgozni „bizonyítékaikat". J. Maritain például azt állítja, hogy az embernek sajátja „halhatatlanságának természetes, ösztönös felismerése", amely nem szubjektív meggyőződéséből fakad, hiszen ez tévedhet, hanem az „ontológiai struktúrából", mely immanens sajátossága a léleknek mint olyannak. Maritain skolasztikus elemzésnek veti alá a lélek „ontológiai struktúráját", s a következő tételt állítja fel: „Az emberi elme objektuma immateriális, akárcsak az maga is" (*J. Maritain* „De Bergson à Thomas d'Aquin", Paris, 1947, p. 168); „az emberi intellektus aktusai szintén immateriálisak", ami, mint mondja, abból az axiomatikusan világos tételből következik, amely szerint „a képességnek ugyanaz a természete, mint az aktusoknak is" (ugyanott). Mindebből, Maritain véleménye szerint, elkerülhetetlenül ez a következtetés adódik: „Amennyiben az intellektuális képesség immateriális, ős-eredeti, szubsztancionális gyökere, a szubsztancia, amelyből ered és amely természetének megfelelően működik, szintén immateriális" (ugyanott p. 169).

Minderre azt mondják: „metafizikai bizonyíték" a lélek halhatatlanságára. Nem nehéz észrevenni, hogy Maritain eszmefuttatása a tipikus példája az idealista szofisztikának, amely a gondolat immaterialitásának tényéből kiindulva minden bizonyítás nélkül arra a következtetésre jut, hogy immateriális az ok is, amely a gondolkodást, a tudatot szüli.

A burzsoá filozófiatörténeti irodalomban rendszerint hangsúlyozzák, hogy a hit és az ész „harmóniájának" elve a neotomista filozófia specifikus tétele, amely tulajdonképpen Aquinói Tamás tanításából ered. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy ezt az elvet, lényegében, több más modern burzsoá filozófus is elfogadja. A neopozitivisták, mint már fentebb megjegyeztük, az igazságot a hit egy sajátos formájának tekintik. Hasonló álláspontot képviselnek az irracionalizmus képviselői is, például Jaspers, aki a filozófiát a gondolkodó ember hitének nevezi ellentétben a rendes vallásos hittel, amelytől távol áll saját premisszáinak elméleti elemzése.

Elvileg fontos megjegyeznünk, hogy abban az esetben, amikor az igazságot nem az objektív valóság tükröződésének tekintik, ez elkerulhetetlenül közel kerul a valláshoz. Ennek a közeledésnek az elkerülhetetlenségét meggyőzően bebizonyította David Hume. Elvetve az okságnak mint az objektív kapcsolatok tukörződésének materialista felfogását, arra a következtetésre jutott, hogy minden kauzális viszony nem más mint szubjektív hit a korábban már megfigyelt időbeli egymásra következés ismétlődésében. Csak a

valóság materialista felfogása és a külső világ tudatbeli tükröződésének ettől a felfogástól elválaszthatatlan elve teszi lehetővé a hit és a tudás elvi elhatárolását.

Igaz, szem előtt kell tartanunk, hogy a neotomisták a természetfelettibe vetett ésszerű hitről beszélnek, s még az „észfeletti" dogmákat, vagyis „a hit igazságait" is a legnagyobb mértékben ésszerűeknek, vagyis az isteni ész körébe tartozóknak tekintik. Ami pedig az irracionalistákat illeti, az utóbbiak, a neotomistáktól eltérően, csak az abban való irracionális hitet ismerik el, ami véleményük szerint maga is objektíve irracionális, logikailag meg nem ismerhető, és ami állítólag az intellektus mellőzésével, sőt esetleg annak ellenére érzékeltetik.

A neopozitivisták a hitet empirikus tényként értelmezik, amelynek van bizonyos pszichológiai magyarázata. Az adott esetben főképpen az érzetek bizonyos következetességébe vetett hitről van szó. Mindazonáltal a neopozitivisták is, mint fentebb mondottuk, a tapasztalat idealista felfogásából kiindulva arra a fideista következtetésre jutnak, hogy a tudomány és a vallás, az empirikus és a vallási „tapasztalat" között nincs és nem is lehet ellentmondás. Ha tehát van is bizonyos különbség közöttük a hit értelmezésében, mégis egységesek a hitnek abban az idealista magyarázatában, amely minden esetben közvetlenül vagy közvetve a papi ideológiát szolgálja. Akár azt mondja az idealista filozófus, hogy a külső, a lélektől nem függő világ elismerése nem más, mint hit (mégpedig állati, mint D. Santayana mondja), akár pedig kijelenti, hogy az istenhit ésszerűen megalapozott — mindkét esetben a teológia ügyvédjévé szegődött.

Ily módon a modern burzsoá filozófia fő áramlatai csupán három specifikus formáját alkotják a modern idealizmusnak: ennek irracionalista, empirikus és teológiai formáját. Az alapvető filozófiai kérdések megoldásában ezek között az áramlatok között mutatkozó különbségek, kétségtelenül, másodrendű jellegűek. Az egzistencializmus is, a neopozitivizmus is, a neotomizmus is, lényegében egy és ugyanazt a szociális rendelést teljesíti: elméletileg megalapozza a modern fideizmust, galvanizálja a felbomló vallási világnézetet. A marxista—leninistáknak az a feladatuk, hogy fáradhatatlanul leleplezzék a modern burzsoá filozófia fideista lényegét.

A párt és a műszaki értelmiség kapcsolata Nógrád megyében

A műszaki értelmiség és a műszaki középkáderek helyzetének és tevékenységének vizsgálata ma a legidőszerűbb kérdések egyike mind a nemzetközi helyzet, mind belső helyzetünk szempontjából. A szocialista és a kapitalista tábor közötti gazdasági versenyben a termelőerők állandó, gyors fejlesztésében a műszaki értelmiségre sok feladat hárul. A Központi Bizottság 1959 márciusi határozata, amely célul tűzte ki, hogy már 1959 végére népgazdaságunk teljesítse a termelékenység növelésében, az önköltség csökkentésében, a nemzeti jövedelem emelésében, az 1960-ra kitűzött feladatokat, továbbá — a második ötéves terv végrehajtása — is csak a műszaki értelmiség cselekvő támogatásával, odaadó munkájával érhető el. Időszerűvé teszi a kérdés vizsgálatát az is, hogy megyénkben ismét jelentkezik az elbizakodottság, az álradikalizmus, a műszaki és más értelmiségi dolgozók munkájának, és társadalmi szerepének helytelen értelmezése.

A MŰSZAKI ÉRTELMISÉG ÉS KÖZÉPKÁDEREK MEGVÁLTOZOTT HELYZETE ÉS JELENLEGI MUNKÁJA

A felszabadulás előtt megyénkben összesen 45 mérnök dolgozott és a műszaki középkáderek száma sem érte el a 300-at. Jelentős részük polgári, vagy értelmiségi származású volt.

Ma megyénk üzemeiben 161 mérnök és 988 műszaki középkáder dolgozik, tehát több mint háromszorosára növekedett az iparban és a bányákban foglalkoztatott műszakiak száma. Ezek 77 százalékát már a mi rendszerünk nevelte. Számszerint 495 munkásból lett műszaki vezető.

A felszabadulás után megváltozott a műszaki dolgozók társadalmi tevékenysége is. Az itthon maradt műszakiak többsége résztvett a fasiszták által lerombolt ország újjáépítésében. A győzelmes széncsaták, a vasútak, a hidak helyreállításának hőskora nemcsak gazdasági szempontból volt jelentős; e korszak hősi pátosza a műszaki értelmiség nagy részét is meggyőzte arról, hogy megnyílt számára az alkotás igazi lehetősége, a munka szerinti érvényesülés útja. A hároméves terv, majd a szocialista iparosítás sikerei azt is nyilvánvalóvá tették, hogy hazánk előtt beláthatatlan fejlődési lehetőségek állnak, — s rajtunk is múlik, hogy e lehetőségekből valóság legyen.

Megyénk műszaki értelmiségének nemcsak az országos eredmények, hanem a megye iparának fejlődése is széles perspektívát nyitott.

A három és ötéves tervek megvalósulása során a megye

ipari termelése 3,5- szerese lett az 1945 előttinek. A szénbányászat jelenleg 4.5-ször termel többet, mint a felszabadulás előtt. A széntermelés növekedését megfelelő műszaki fejlődés is követte. A pártszervezetek és a műszakiak összefogásával meghonosodott a millszekundumos robbantás, a korszerű biztosítás napról napra terjed. A Tűzhelygyár a kapitalizmusban több mint húsz évig elavult típust gyártott, ma már több modern vonalú, a tüzelőt gazdaságosan hasznosító kályhát és tűzhelyet szerkesztett. A Magyar Vasötvözetgyár több olyan ötvözetet termel, amelyeket korábban az előfeltételek hiányában képtelen volt gyártani. A mai Zagyvaváifalvai Gépgyár Chorin Ferencék idején javító műhely volt, jelenleg exportra is termel, és európai viszonylatban is értékes műszaki feladatokat oldott meg. Megyénkben új iparágak is keletkeztek. Az építőanyagipar mennyiségi és műszaki fejlődése ma már egyaránt figyelemre méltó. A Salgótarjáni Acélgyárban szovjet mérnök segítségével meghonosodott az acél hidegen való gyors alakítása. Mindez a műszaki értelmiség jó munkáját dicséri.

Fontos szerep jutott a párthoz és a néphez hű műszaki dolgozóknak az ellenforradalom ütötte sebek begyógyításában, a gyors gazdasági konszolidációban. Sok feladat vár rájuk most a három éves terv időelőtti teljesítéséért folyó harcban is.

Elmondhatjuk, hogy az elmult 15 év alatt műszaki értelmiségünk szerepe a szocializmus építésében évről-évre fokozódott. Ez törvényszerű is, mivel a szocializmus építése során a termelt javakat nemcsak mennyiségileg kell növelni, hanem kulturáltabban is kell termelni azokat, és ez a feladat szorosan összefügg a műszaki értelmiség munkájával.

Az értelmiség — köztc a műszaki értelmiség — növekvő szerepét mindinkább értékeli államunk is. Ez kifejeződik biztonságosabb, jobb helyzetünkben és társadalmi megbecsülésükben is. Ma nincsenek állástalan diplomások, éveken át fizetés nélkül dolgozó díjnokok, gyakornokok, jövőjük ma nem függ plébánosok, főintézők önkényétől. Az egyetem, vagy a főiskola elvégzése után azonnal munkát kapnak, közülük sokan ösztöndíjjal végzik tanulmányaikat. Régen a munkás a műszaki vezetőben a tőkés képviselőjét látta, — általában joggal, mivel helyzetük a műszakiakat valóban arra kényszeritette, hogy a tőkés érdekeit szolgálják. Ma a munkások általában a műszaki vezetőkben munkatársukat látják.

A műszakiak fizetése biztosítja nyugodt, biztos megélhetésüket, az alkotó munka lehetőségét. Megyénkben is sok műszaki összkomfortos házat épít, autót vásárol, küldetésben vagy turistaként külföldre utazik. Többen jó munkájuk elismeréseként kormánykitüntetést kaptak, a szakma kiváló dolgozói. A megyei, a városi, a járási tanács tagjai között sok műszaki dolgozó is van.

Nem állítjuk azonban, hogy a műszakiak anyagi és erkölcsi megbecsülését mindenki helyeselné. A kevésbé öntudatos munkások néha helytelen egyenlősdit akarnak érvényesíteni. Nem értik meg, hogy a mérnököt, aki kvalifikált munkát végez, nagyobb kereset illeti meg. Lenin

szavait kell idézni az ilyen aggályoskodóknak: „Ha vezető intézményeink, vagyis a kommunista párt, a Szovjet hatalom, a szakszervezetek nem érik el azt, hogy minden egyes szakemberre, aki lelkiismeretesen, szakértelemmel és szeretettel végzi munkáját, úgy vigyázzanak, mint a szemük fényére, még ha eszmeileg teljesen távol is áll a kommunizmustól, akkor szó sem lehet semmiféle komoly sikerről a szocialista építés terén. Egyhamar nem fogjuk tudni megvalósítani, de mindenáron meg kell valósítanunk azt, hogy a szakemberek, — mint külön társadalmi réteg, amely mindaddig külön réteg marad, amíg a kommunista társadalom fejlődésének legmagasabb fokát el nem érjük — jobban éljenek a szocializmusban, mint ahogy a kapitalizmusban éltek, anyagilag is, jogi szempontból is s. a munkásokkal és a parasztokkal való jó együttműködés szempontjából is, eszmei tekintetben is, vagyis örömet leljenek munkájukban és tudatában legyenek annak, hogy a társadalom számára hasznos munkát végeznek, amikor nem a tőkés osztály önző érdekeit szolgálják."[1]

NÉHÁNY MAI PROBLÉMA

Annak ellenére, hogy felszabadulásunk óta több mint háromszorosára növekedett a műszakiak száma, ilyen káderekben ma mégis hiánnyal küzdünk.

Míg a nehézipar területén országosan 1000 munkásra 121 műszaki dolgozó jut, addig megyénkben csak 74. A mérnökök aránya ennél is rosszabb. A Salgótarjáni Acélárugyárban 2929 ipari munkásra csak 21 mérnök jut, a Tűzhelygyárban 1514 ipari dolgozóra 9, a Salgótarjáni Üveggyárban 1368 munkásra ugyancsak 9, míg a szénbányászatban 11 993 fizikai munkásra 85 mérnök jut.

Műszaki középkádereink jelentős részénél, néha felsőkádereinknél sincs meg a kellő képzettség, a beosztásnak megfelelő felkészültség. Az Acélárugyár több mint 60 művezetőjének csak egyharmada rendelkezik megfelelő képzettséggel, a Salgótarjáni Üveggyár 36 üzem- és művezetőjéből 22-nek csak általános iskolai képzettsége van. Sok üzemünkben főmérnöki, vagy mérnöki állásokat technikus tölt be.

Mi az oka a műszaki erők hiányának?

A felszabadulás után megyénkben mind a párt, mind a szakszervezetekben bizonyos értelmiségellenes hangulat terjedt el. Nem egy képzett műszaki vezetőt, anélkül, hogy különösebb politikai bűne lett volna, fizikai munkára helyeztek át. Később a termelés folytonossága érdekében ezeknek egy része visszakerült műszaki beosztásába, de már nehéz volt lemosni azt a bélyeget, hogy Nógrád megye nem kedveli a műszakiakat. Nemrégiben a Magyar Vasötvözetgyár jeligés pályázatot hirdetett egy műszaki állásra, amelyre több mint húszan jelentkeztek. De amikor megtudták, hogy melyik gyárba kell betölteni a munkakört, különböző okokra hivatkozva mindannyian lemondtak. Persze ez ma már indokolatlan bizalmatlanság, — de mindenesetre sok a tennivaló azon a téren, hogy ezt a bizalmatlanságot eloszlassuk.

[1] Lenin Művei 33. k. 184. old. Szikra 1953.

A műszaki káderhiánynak egyik oka az, hogy főleg az ötéves terv idején épülő nagy létesítmények javára a minisztériumok háttérbe szorították megyénket. Egyes szakmákban, pedig (kohászat, üveggyártás), iskoláztatási politikánk hibái miatt is — jelentkezett mérnökhiány.

Szerepe van a műszaki hiányban annak is, hogy megyénkben a felszabadulásig egyáltalán nem volt technikum, vagy felsőipari iskola. A felszabadulás után ezért kénytelenek voltunk szükségmegoldáshoz folyamodni, és jó, gyakorlott szakmunkásokkal pótolni a hiányt. Ezek az elvtársak igyekeztek megfelelni feladatuknak, és többségük most is jól ellátja munkakörét, sőt a pártmunkából, a társadalmi kötelezettség teljesítéséből is becsülettel kiveszik részüket. Nagyarányú társadalmi tevékenységük bizonyos mértékig magyarázza, hogy miért nem tudták megfelelően képezni magukat. Ma már viszont, műszaki képzettség nélkül szinte lehetetlen vezetni. Miután erre a pártszervek felhívták a figyelmet, sok ilyen elvtársunk jelentkezett továbbképzésre. A Salgótarjáni Üveggyár az üzemben indított részükre iskolát. A gépipari technikum 1959/1960. évfolyamának levelező tagozatán olyan sokan jelentkeztek közülük, hogy két első osztályt kellett indítani.

Hiba volt az is, hogy üzemeink vezetői a politikai megbízhatóságot kizárólagos szempontnak tekintették, még a középfunkciók betöltésénél is, — a káderek elé szakmai felkészültség dolgában nem állítottak elég magas követelményeket, nem a legképzettebb, a legjobb szakembereket foglalkoztatták. Így adódhatott, hogy végzett technikusaink 30 százaléka ma még mindig fizikai munkát végez. Ismételten hangsúlyozni kell, hogy ma már ezeket a hibákat az üzemek vezetői felismerik és igyekeznek azokat kijavítani.

A TERMELÉS IRÁNYÍTÁSA ÉS SZERVEZÉSE, VALAMINT A MŰSZAKIAK POLITIKAI SZAKMAI TOVÁBBKÉPZÉSE

Bár eredményeink nagyok, még találkozunk azzal a problémával, hogy műszaki kádereink közül — beleértve a mérnököket is — kevesen rendelkeznek közgazdasági elméleti képzettséggel, nem foglalkoznak következetesen a gazdaságosság problémáinak megoldásával, nem mindig ismerik eléggé alaposan a gazdasági mutatókat, vagy ha igen, nem elemzik azokat. Ezért tevékenységük nem mindig a legfontosabb problémák megoldására irányul.

Egy korábbi probléma, amelylyel lépten-nyomon találkozunk, hogy a műszakiak nagy része fél az újtól. Ezért a műszaki fejlesztés — bár erre nagy szükség van, mert üzemeink gépparkja eléggé elavult — nem halad kellő ütemben. A legnagyobb nehézség azonban a műszaki, a technológiai és a termelési fegyelem, a munkafegyelem terén adódik. Sok esetben a műszakiak nem lépnek fel a munkafegyelem megsértőivel szemben. Ebből kifolyólag megyénk az országos statisztikában úgy szerepel, mint ahol legtöbb az igazolatlan hiányzó, illetve legmagasabb a beteglétszám. Ha elfogadjuk is, hogy az orvosok gyakran liberálisak a betegek elbírálásánál — ezért nagyban felelősek a műszakiak is. Gyakori a bányákban, az üze

mékben, hogy a műszaki középkáderek utólagosan igazolnak igazolatlan mulasztást, eltűrik a pazarlást, elnézők a társadalmi tulajdon elherdálóival szemben.

Miből fakad mindez? Egyrészt a műszakiak elégtelen ideológiai és szakmai felkészültségéből, másrészt a műszakiak és a pártszervezet nem kielégítő kapcsolatából. Mind a szakmai, mind az ideológiai műveltség alapvető követelmény olyan emberek számára, akik irányító munkát végeznek. Legtöbb bányaüzemünknél a mérnökök az elmúlt évben egyáltalán nem vettek részt politikai oktatásban, vagy csak legalsó fokon. Tanulásukat gyakran elhanyagolják és túlbecsülik tudásukat. Amikor erre a figyelmüket felhívtuk, mint például az Acélárugyárban, megsértődtek, a műszakiakkal szembeni ellenérzést, személyük és tudásuk lebecsülését látták benne. Pedig feltétlenül szükséges, hogy a műszaki értelmiség is minél alaposabban sajátítsa el a marxizmust—leninizmust. Egyrészük a felszabadulás előtt idealista szellemben nevelődött. Többségük előbb, vagy utóbb hozzákezdett ugyan a marxizmus—leninizmus tanulmányozásához, de nem sajátította el alaposan. A középkádereknél viszont a probléma másképpen vetődik fel. Jelentős részük úgy véli, hogy „ha az isten hivatalt ád, észt is ad hozzá". Azt gondolják, hogy a párttagsági könyv, a politikai lelkesedés pótolja az ideológiai és szakmai tudást.

Vannak, akik az ideológiai képzést és a szakmai oktatást megkísérlik mint egymással szembenálló, ellentétes követelményt beállítani. Pedig nyilvánvaló, hogy mindkettő nélkülözhetetlen a jó műszaki vezetéshez.

Ma már nehéz elképzelni, hogy az az üzemvezető főmérnök, akinek nincsenek jelentős ismeretei például a marxista közgazdaságtan területén, vagy aki nem ismeri pártunk politikai célkitűzéseit, — jó munkát végezhet. Az élet állandó előrehaladásával csak úgy tudnak szakembereink lépést tartani, ha jól ismerik a fejlődés általános törvényeit, és népi demokráciánk fejlődésének irányát, törvényszerűségeit is. A munkásosztály öntudata és tudása gyorsan fejlődik. Ha a műszaki értelmiség fejlődésének üteme nem követi, ebből komoly surlódások támadhatnak, ami a műszakiakra nézve is káros. Népünk tiszteli a tanult embereket, éppen ezért, jogosan elvárja, hogy ezek mindenkor segítségére legyenek, akár munkáról, akár egyéb problémákról van szó.

Az értelmiségnél elsősorban az önálló tanulást kell szorgalmazni. Feltétlenül helyes, hogy a marxizmus—leninizmus esti egyetemén nagy számban vesznek részt értelmiségiek. Ez persze kimondottan csak elméleti oktatást jelent, amit nap, mint nap kísérni kell a politikai képzésnek, tájékozódásnak is.

A jó üzemszervezés és vezetés feltétele, hogy a műszakiak szakmai téren is a lehető legjobban fel legyenek készülve. Sajnos általában ezen a téren a legkisebb az előrehaladás. Szervezett állami továbbképzés a műszakiak részére nincs. A METESZ, amely megyénkben is megalakult, erre volna hivatva, de ma még nem tölti be ezt a szerepet. Igen kevés mérnök, vagy más műszaki dolgozó olvas rendszeresen műszaki szakkönyvet, vagy műszaki

tudományos folyóiratot. Könyvtárainkban van ugyan néhány műszaki könyv, de ezek olvasottsága más könyvekéhez mérten elenyészően kicsiny és üzemi könyvtáraink állományának bővítésénél sem törekednek eléggé a műszaki könyvek felfrissítésére.

A szakmai továbbképzést pedig több dolog sürgeti. Egyrészt a műszaki tudományok rohamos fejlődése, másrészt a műszaki káderhiány.

Nagy szükségünk van most a nagyobbarányú színvonalas műszaki propagandára is. Erre az igény a munkások részéről meg is van. Több helyen kérik, hogy az időszerű feladatokkal kapcsolatos témákról népszerű, de színvonalas ismeretterjesztő könyveket, folyóiratokat adjanak ki. Gondoskodni kellene arról is, hogy az anyagi érdekeltség fokozott érvényesítésével is — (nyelvpótlék, vagy más kiegészítő juttatások bevezetése) — előmozdítsuk a magasabb tudás elérését. A mérnök-továbbképzés különböző formái üzemeinkben beváltak. Egyes üzemekben például pályázatot írnak ki egy-egy műszaki feladat elvégzésére, máshol tanulmányt készíttetnek egy-egy mérnökkel vagy mérnök csoporttal, és azt széles körben megvitatják. Ezeket a formákat tovább lehetne fejleszteni. Feltétlenül nagyobb szerepet kell adni a továbbképzésben a szakszervezeteknek, az üzemi szakoktatási felelősöknek. A munkások számára célul kell kitűzni az esti továbbképző tanfolyamok különböző formáinak bevezetését a technikai minimum elsajátítása érdekében. Hasznos lesz ha a műszakiak, illetve műszaki középkáderek fontos pártmegbízatásként kapják e tanfolyamok irányítását, megfelelő színvonalának biztosítását.

A PÁRTSZERVEZETEK ÉS A MŰSZAKIAK KAPCSOLATA

Nógrád megyében a párttagság aránya a műszakiak között megfelelő, a műszaki felsőkádereknek 52 százaléka, a középkádereknek pedig 73 százaléka tagja a pártnak. Ez összefügg azzal, hogy mind származás, mind eredeti foglalkozás szerint a műszakiak többsége munkás. A műszakiak általában helyeslik a párt politikáját, készek résztvenni annak megvalósításában. Egyetértenek a párt gazdaságpolitikájával, kulturális célkitűzéseivel is. Általánosságban elégedettek a helyi pártszervek és alapszervek tevékenységével is. Helyenkint azonban, a helyi vezetés és a műszakiak között még ma is fellelhetők a bizalmatlanság jelei, amely kifejezésre jut egymás nyílt vagy burkolt lebecsülésében. Az ilyen rossz viszony okait mindkét fél a másikban keresi, és ezért nehéz az előrehaladás, az egészséges kapcsolat megteremtése.

E hibák ellenére is kétségtelen, hogy az ellenforradalom óta nagy fejlődés mutatkozik a pártszervezetek és a műszaki dolgozók közötti helyes viszony kialakulásában. Ebben nagy szerepe volt annak, hogy üzemeinkben gondosan készítették el a műszaki értelmiség minősítését, velük megbeszélték és aláíratták. De hozzájárult az is, hogy pártszervezeteink ma már egyre inkább megértik, hogy meg kell becsülni a tudományt és a tudomány képviselőit, sőt harcolni kell az egyes párttagoknál jelentkező kommunista gőg ellen,

amely rendszerint dilettantizmust takar.

Pártszervezeteink saját tapasztalataikból győződtek meg arról, hogy a szoros együttműködés a műszaki értelmiséggel, milyen hasznos. Kapcsolatuk a gazdasági építő munka konkrét kérdéseiben jó, bár legtöbb esetben személyi jellegű, elsősorban a párttitkár, vagy a pártvezetőség valamelyik tagja és az üzem vezető mérnöke között áll fenn. A javulást mutatja, hogy most, amikor a szocialista munkaverseny ismét szélesebben bontakozott ki, a műszakiak igyekeznek biztosítani a felajánlások teljesítéséhez szükséges műszaki feltételeket. Több üzemben a kommunisták kezdeményezésére műszakiakból alakult szocialista brigádok jöttek létre.

Azonban nem mindig sikerült a szakemberek és a munkások között az elvtársias légkört megteremteni. Nem sikerult még teljes egészében felszámolni a kapitalizmusból örökölt bizalmatlanságot. De rendkívül jelentős, hogy pártszervezeteink zöme már felismerte, hogy ez ellen harcolni kell és ennek megfelelően a fizikai és szellemi munkások közötti kölcsönös megértés, bizalom kialakításán dolgozik.

Pártszervezeteink látják, hogy a műszaki dolgozók igen sokat segíthetnek a párt politikájának propagálásában és megvalósításában, kivált most, amikor a pártmunkában is előtérbe kerülnek a gazdasági kérdések.

A műszaki dolgozók többsége ma már megérti és elfogadja a párt politikáját, és a saját munkájára vonatkozóan le is vonja a kellő következtetéseket. Ezt bizonyítja a műszakiakból alakult szocialista brigádok létrejötte és tevékenysége, általában a műszakiak megnövekedett felelősségtudata, az a tény, hogy a műszaki vezetők intézkedései többségükben jók, célratörők, a párt gazdasági politikájának végrehajtását mozdítják elő. Probléma azonban, hogy a műszaki vezetők egy része nem törekszik a gazdasági intézkedések megfelelő politikai alátámasztására. A gazdasági és politikai munkát két különböző időben végzendő feladatnak tekintik. Amikor, mint műszaki vezetők dolgoznak, csak mérnöknek érzik magukat, és csak szemináriumi vezetés közben tekintik magukat propagandistának. Van rosszabb eset is; például a Zagyvapálfalvai Üveggyárban, vagy a Salgótarjáni Építőipari Vállalatnál a műszaki vezetők úgy vélekednek, hogy „mi építünk a párt pedig politizáljon". Több helyen arra hivatkoznak, hogy nincs idő politikai munkára, mert sok a dolog. Ez azt is mutatja, hogy pártszervezeteink és a műszakiak együttműködése a politikai munka terén nem olyan eredményes, mint a termelés kérdéseiben. Természetesen politikai téren is vannak eredmények. A legtöbb üzemben a műszakiak többsége szívesen vállal pártmunkát. Van köztuk propagandista, KISZ vezetőségi tag, üzemi, városi, járási pártbizottsági tag. Műszakiaink egy része politikai jellegű előadásokat is vállal. Összevetve azonban megállapíthatjuk, hogy a műszakiak politikai munkája létszámukhoz és magas párttagsági százalékukhoz mérten nem kielégítő. E téren elsősorban a pártszervezetek felelősek.

Pártszervezeteink még nem sorolják főbb feladataik közé a műszakiakkal való külön foglal-

kozást, nincs is erre külön tervük. Politikai munkájuk során nem veszik figyelembe a műszakiak sajátos helyzetét, feladatukat, problémáikat. Ezért fordulhat elő, hogy nem egy jószándékú fiatal értelmiségi, aki az iskola elvégzése után tervekkel, lelkesedéssel telve bekerül az üzembe, hamarosan elfásul és elkívánkozik onnan.

Ma a pártszervezetek és a műszaki értelmiség kapcsolatára nemcsak a termelés vonalán, hanem minden vonatkozásban is inkább a békés egymásmellett élés, mint az alkotó együttműködés a jellemző.

Pártszervezeteink, párttagjaink közül sokan leszűkítik a műszakiakhoz fűződő viszonyukat a hivatali, munkakapcsolatokra. Pedig az élet igazolja, hogy kell, és lehet szoros elvtársi és emberi kapcsolatokat teremteni velük. E kapcsolat alapja először is, hogy szégyenkezés nélkül el kell ismerni, hogy kölcsönösen van mit tanulni egymástól. Másrészt meg kell érteni az értelmiség sajátos problémáit, látni kell, hogy az ő politikai fejlődésük sok tekintetben másképp, lassabban, egyenetlenebbül megy végbe, mint a munkásoké, viszont a műszaki értelmiség, éppen mivel a munkásosztállyal, a termeléssel szoros kapcsolatban áll, a többi értelmiségi réteghez képest politikailag is fogékonyabb. Pártszervezeteinknek félre kell tenniök mindennemű felesleges fenntartást, áradikalizmust, a reális valóságból és a lehetőségekből kell kiindulni, le kell küzdeni az értelmiséggel kapcsolatos túlzott igényeket. Nem szabad parancsolgatással vezetni, fel kell számolni a bürokratikus módszereket. Mindenkor komolyan meg kell hallgatni a szakemberek véleményét, javaslatait. Mindenkit munkája, tudása, teljesítménye után kell megítélni, így a műszaki értelmiségieket is. Ehhez segítséget nyújtanak a párt kulturális irányelvei is.

Feltehető a kérdés: miből táplálkozik még ma is a műszakiakkal szemben sok helyütt fellelhető ellenérzés? Megvannak ennek a „történelmi" okai, a régi szektás hibák maradványai. Hozzájárul az is, hogy az ellenforradalomban viszonylag sok műszaki kisebb, nagyobb hibát, sőt társadalomellenes cselekményt követett el. A hibázókkal szemben a kormány nem élt a megtorlás eszközével, messzemenően érvényesítette a megbocsátás szellemét. A bűntettek elkövetői megkapták méltó büntetésüket. Jelenleg nagy részük képzettségének megfelelő, — bár nem vezető poszton dolgozik. Igaz, egyes pártszervezetek még ma is úgy gondolják, hogy az ilyen emberek jobb, ha fizikai munkát végeznek, nem értik meg, hogy ez a szocializmus építésében okozna károkat. Akadnak személyi súrlódásokból, magatartásbeli hibákból fakadó műszaki ellenes hangulatok is. Egyes helyeken tapasztalható az is, hogy a műszakiak irányában a pártszervezet részéről, vagy egyenek részéről elhangzott jogos bírálatot műszaki-ellenességnek tekintik.

Minthogy a mérnök utasít, követelményeket állít fel, és szükség esetén buntet, ez egyes elmaradottabb emberek körében ellenszenvet vált ki. Ezért akadnak a műszakiak között sokan, akik opportunizmussal válaszolnak, nem mindig követelik meg úgy a munkát, ahogy kellene. Üzemi

pártszervezeteinknek ma egyik fontos feladata ezt leküzdeni, és megteremteni azt a légkört, amelyben a munkások és a műszakiak aktív együttműködése bontakozik ki a népgazdaság, a szocializmus javára.

A műszakiak helyzetének és tevékenységének vizsgálatánál megyénkben ezek a legszembetűnőbb jelenségek, amelyeket éppen a szocializmus építésének meggyorsítása érdekében figyelembe kell venni. A problémák feltárása, a hibák felvetése segítheti hozzá mind a pártszervezeteket, mind a műszakiakat a közöttük lévő viszonyban a zavaró momentumok kiküszöböléséhez. A kedvező feltételek ehhez adva vannak. Pártunk helyes összpolitikája, a konszolidáció sikerei, a párt, és a tömegek egészséges kapcsolata, az előttünk álló feladatok nagyszerűsége és realitása — mind abba az irányba hat, hogy a mi megyénkben is a közös ügy érdekében végzett együttes munka alapján, a kölcsönös bizalom alapján mind termékenyebbé váljon a párt és a műszaki értelmiség kapcsolata.

Jakab Sándor — Vonsik Gyula

NEMZETKÖZI SZEMLE

Uj távlatok a leszerelés előtt

Hruscsov elvtárs amerikai útja során, 1959. szeptember 18-án New Yorkban, a 82 országot képviselő ENSZ-közgyűlés előtt beszédet mondott. A Szovjetunió Minisztertanácsának elnöke először fejtette ki a világszervezetben a szovjet külpolitika elveit, majd kormánya nevében előterjesztette a Szovjetunió általános és teljes leszerelésre vonatkozó javaslatát. A békés együttélés leninl politikája alapján a javaslat abból indul ki, hogy az egyik, vagy a másik rendszer felsőbbrendűségének kérdését nem a fegyverek erejével, hanem békés gazdasági versengéssel kell eldönteni.

A szovjet kormány javaslatának fogadtatását meghatározták a mellette szóló nyomós társadalmi, gazdasági, politikai és katonai tényezők. Az egyetemes leszerelés gondolata, amelyben az emberiség legáltalánosabb törekvése, a békés együttélés történelmi szükségszerűsége kapott kifejezést, a fény sebességével jutott el földünk minden részébe. Százmilliókban vált uralkodóvá az a meggyőződés, hogy azok az emberi kezek, amelyek létrehozták a fegyvereket, el is pusztíthatják azokat. A népi demokráciák egyértelműen állást foglaltak a szovjet javaslat mellett. A tőkésországok kommunista pártjai fenntartás nélkül üdvözölték az egyetemes leszerelés gondolatát. John Gollan, az Angol Kommunista Párt főtitkára kijelentette: „Támogatjuk ezt a nagy horderejű új kezdeményezést és minden tőlünk telhetőt elkövetünk, hogy támogatást biztosítsunk számára". Nagy örömmel fogadta a szovjet javaslatot a nemzetközi békemozgalom. Az Angol Békebizottság szeptember 21-i nyilatkozatában hangsúlyozta, hogy a szovjet javaslat „az egész világ népeinek képzeletét felgyújtotta. El kell fogadni ezt a józan és reális ajánlatot..., amely újabb lendületet ad a békemozgalomnak, hogy töretlen, új energiával harcoljon a világ békeszerető erőinek egységéért és a háború nélkuli világ eszméjének megvalósításáért". Helyeslően fogadták az egyetemes leszerelés javaslatát az összes baloldali erők. Pietro Nenni, az Olasz Szocialista Párt titkára kijelentette: „A szovjet kormányfő leszerelési terve nagy lépés előre..." A nemzeti felszabadító mozgalmak képviselői és a gyarmati elnyomás alól felszabadult népek lelkesen karolták fel a szovjet javaslatot. A nemzetközi közvélemény hatalmas nyomása alatt a vezető imperialista hatalmak kormányköreinek számos képviselője kijelentette, hogy a szovjet javaslatokat behatóan kell tanulmányozni.

A szovjet javaslat visszhangjába azonban disszonáns hangok is vegyültek. Alighogy Hruscsov elvtárs beszéde elhangzott az ENSZ-

ben, és a világsajtó ismertette a leszerelésről szóló szovjet javaslatot, megszólaltak a szkeptikusok. Kijelentették, hogy az egyetemes leszerelés ellenkezik minden nemzetközi elvvel, megszegi az összes vezérkari szabályokat, amelyeket a középkor óta követ a világ. Hivatkoztak hadvezérekre és egyházi méltóságokra, akik évszázadokon keresztül hangoztatták, hogy háborúk nélkül „a társadalmi fejlődés pangása" állna be, hogy a háborúk „az emberiség erkölcsi tökéletesedését" szolgálják. Mások szerint időnként háborúkkal kell megritkítani a túlságosan elszaporodott emberiséget. Az embergyűlölő, kizsákmányoló, világuralmi ideológiák e megnyilvánulásait kiegészítették azzal, hogy a háborúk az emberi természetből („homo homini lupus") következnek, hogy konyhakéssel és bunkósbottal is lehet haborút viselni, stb.

A leszerelés komoly, veszélyes, mindenre elszánt ellenfelei azonban nem ilyen értelemben szűklátókörű emberek közül kerultek ki. E politikusok és katonai vezetők előbb lemérték a szovjet javaslat nemzetközi hatását, majd tóprengeni kezdtek: mit lehet még ezek után tenni?

Az első, amit megtehettek, az volt, hogy kétségbevonták a szovjet elgondolás realitását. Mások gazdasági ellenérveket sorakoztattak fel. Egyes amerikai politikusok odáig mennek hogy a Szovjetunió leszerelési javaslatában a nyugati hatalmak, elsősorban az Egyesült Államok gazdasági életének „aláaknázására" irányuló törekvést látnak. Vannak, akik felteszik a kérdést: „Vajon a háború jobb, vagy a gazdasági vereség?"

A világ évente körülbelül százmilliárd dollárt fordít fegyvergyártásra és hadseregek fenntartására. A katonai kutatás és haditermelés mintegy százmillió embert von el a békés gazdálkodástól. A nyugati hadiipari konszernek nem tudják és nem is akarják elismerni az imperialista háború célszerűtlenségét, mert akkor azt is be kellene ismerniök, hogy a fegyverkezési hajsza — amely a hadiipari monopóliumoknak busás hasznot biztosít — szintén értelmetlenség.

Éppen ezért az egyetemes leszerelés ellenségei diplomáciai síkon sem tétlenkednek. Az általános és teljes leszerelési javaslatban hiányolják a kedvükre való ellenőrzési rendszert, kifogásolják, hogy a terv nem engedi összekapcsolni a leszerelést más rendezetlen problémák megoldásával. Az egyetemes leszerelést követő időszakra ENSZ-haderők felállítását indítványozzák. Az olasz ENSZ-képviselő pedig kijelentette, hogy a szovjet javaslat elfogadása esetén gyökeresen módosítani kell az ENSZ alapokmányát, egyebek között meg kell szüntetni a nagyhatalmak vétójogát. Az imperialista körök ugyanakkor az ENSZ-ben a „laoszi kérdés", a „magyar kérdés", a „tibeti kérdés" előráncigálásával próbálják eltorlaszolni a nemzetközi enyhülés útját. Nem véletlen az sem, hogy éppen a szovjet javaslatot követőleg írták alá a török—amerikai rakétaegyezményt és vitték előbbre Nyugat-Németország atomfegyverkezését. A francia és a nyugatnémet politikai körök újabb erőfeszítéseket tesznek saját nukleáris fegyvereik megteremtésére. Adenauer erőszakosan olyan politikát folytat amely a leszerelés ellen hat, a fegyverkezési hajszát fokozza.

•

A szovjet javaslat visszhangja tehát nem egységes. A népek mellette, a monopoltőkés körök jelentős része ellene van. A javaslat sorsát azonban természetesen nem egyes emberek határozzák meg. A reális erőviszonyok alakulása a döntő.

Akadnak politikusok, akik azt állítják, hogy a szeptember 18-i szovjet javaslat semmi újat nem tartalmaz az 1927. évi szovjet leszerelési javaslattal szemben. Tény az, hogy a Szovjetunió 1927. november 30-án, a nemzetközi leszerelési értekezlet előkészítő bizottságában már előterjesztett egy szintén négy évre szóló általános és teljes leszerelési tervet. Igaz, hogy az 1927-es és az 1959-es programok között nincsenek nagy, elvi különbségek. De nagy különbség van az akkori és a mostani helyzet, az akkori és mostani nemzetközi erőviszonyok között.

Az első és a második világháború között előterjesztett szovjet javaslatot az imperialista hatalmak azzal utasították el, hogy az egyoldalúan az akkor még viszonylag gyenge Szovjetuniónak előnyös. Ma az új szovjet javaslatoknak óriási meggyőző erőt, óriási erkölcsi erőt ad az a tény, hogy azokat gazdaságilag és politikailag erős világhatalom terjesztette elő. A szovjet leszerelési javaslat értéke éppen abban van, hogy a mai realitásokat, a mai nemzetközi erőviszonyokat tükrözi és ezek alapján mindkét fél számára járható utat javasol.

Már az SZKP XX. kongresszusa megállapította, hogy a világ a második világháború után hatalmas változásokon ment keresztül. Az elmúlt évtizedben olyan erők jelentek meg, amelyek eldönthetik a háború és a béke kérdését. A béke védelmében a történelemben korábban nem ismert méretű és erejű tömegmozgalom alakult ki — a nemzetközi békemozgalom. Tudatosabbá és szervezettebbé vált a nemzetközi munkásmozgalom. A nemzeti felszabadító mozgalmak egymásután zúzzák szét a gyarmati elnyomás bilincseit. A volt gyarmati országok népei folytatják harcukat az imperializmus ellen a békéért és a teljes függetlenségért. A szocialista világrendszer kialakulása és erősödése következtében a békeszerető erőknek az agresszió elhárításához nemcsak erkölcsi, hanem anyagi eszközök is rendelkezésére állnak. A világban végbement változások megteremtették *az új világháború elhárításának lehetőségét.*

Az SZKP XXI. kongresszusa hangsúlyozta, hogy a XX. kongresszus megállapításait és következtetéseit az utóbbi évek eseményei igazolták. A háborúk elhárításának lehetősége az erőviszonyok további eltolódása következtében növekszik. A szocialista országok népgazdasági terveinek teljesítése történelmileg rövid idő alatt olyan helyzetet teremt, hogy még „a szocializmus világméretű teljes győzelme előtt, amikor a világ egy részén még fennmarad a kapitalizmus, reális lehetőség nyílik arra, hogy kiküszöböljük a világháborút az emberi társadalom életéből".

A mai nemzetközi erőviszonyok, amelyek a szocializmus és a béke erőinek kedveznek, reális alapot nyújtanak a béke politikájának a világháború politikájával szemben. Lehetővé és égetően szükségszerűvé teszik a vitás nemzetközi kérdések tárgyalások útján történő megoldását.

A leszerelés katonai területre vonatkoztatott politikai kérdés,

időszerűségének vannak katonai vonatkozásai is. A kérdés egyszerű: van-e ma olyan imperialista hatalom, amely győztesen kerülhet ki az általa fellobbantott világégésből? A haditechnikai fejlődés és a nemzetközi erőviszonyok ismeretében erre a kérdésre minden józanul gondolkodó embernek csak egy válasza lehet: nincs. A nagy romboló erejű fegyverek elképesztő fejlettségi fokot értek el. A romboló eszközök célba juttatását szolgáló technika egyrészt elérhetővé tette a földkerekség bármely pontját, másrészt percekkel mérhetővé tette a földi távolságokat. A jövő világháborúja azzal fenyeget, hogy földünk nagyrészt lakhatatlanná válik. Mint Tálenszkij, szovjet vezérőrnagy, a Mezsdunarodnaja Zsizny 1959. 11. számában írt cikkében megállapítja, az új világháború ma nemcsak a tőkés világ egyszerű embereit fenyegeti, de pusztulással fenyegeti a tőkés országok uralkodó osztályait is. A modern háború ma már nem lehet a politika folytatása más eszközökkel. A mai viszonyok között a világháború kirobbantása egyenlő lenne az agresszorok öngyilkosságával, ami azonban az egyszerű emberek százmillióinak meggyilkolásával párosulna, és szörnyű pusztításokkal járna mind a két oldalon.

Ennek felismerése tulajdonképpen az imperialista háború értelmetlenségének, ésszerűtlenségének felismerése és ebből következően a fegyverkezési hajsza értelmetlenségének és veszélyességének felismerésébe kell átvezetnie.

Az imperialista körökre feltétlenül józanító hatást gyakorol az a tény, hogy a Szovjetunió a legkorszerűbb fegyverfajták területén is megelőzte az USA-t. Ez kétségtelenül egyik döntő oka annak, hogy a fegyverkezésnek ebben a Nyugat számára mind kevesebb reménnyel kecsegtető szakaszában egyre több olyan nagytőkés akad az Egyesült Államokban is, aki kezdi felismerni, hogy hiábavaló világháborús győzelmükben reménykedni, célszerűtlen a két rendszer versenyében egyoldalúan a katonai eszközökre támaszkodni, a hidegháború csökkenti a Nyugat világgazdasági lehetőségeit, a fegyverkezési hajsza sok területen károsan befolyásolja a Nyugat esélyeit a szocialista világrendszerrel folytatott gazdasági versenyben. Az MSzMP VII. kongresszusán Hruscsov elvtárs Adenauer irreális hidegháborús, ún. „erőpolitikáját" bírálva kijelentette, hogy az az erő, amelyre Adenauer támaszkodni akar, szertefoszlott, már nincs. „Most minden ép gondolkodású ember belátja, hogy az erők áthelyeződtek a szocialista országok oldalára; az erő és az igazság egyaránt a mi oldalunkon van".

■

A mai nemzetközi erőviszonyok fejeződnek ki abban, hogy míg a második világháború befejezése óta csak a fegyverzet és a fegyveres erők csökkentéséről, a fegyverzet szabályozásáról, részleges leszerelésről tárgyaltak a hatalmak, s e tárgyalások mind a mai napig nem jártak gyakorlati eredménnyel, a Szovjetunió most lehetségesnek, indokoltnak tartotta egy általános és teljes leszerelési javaslat előterjesztését. Ezúttal olyan leszerelésről van szó amely általános abban az értelemben, hogy minden ország minden haderejére és fegyvernemére kiterjed, kivéve a minimális belső rendfenntartó erőket, másrészt *teljes* abban az értelemben, hogy

maradéktalanul megszünteti a haderőket és a katonai intézményeket, megsemmisíti az összes fegyvereket, kivéve a fennmaradó rendfenntartó erők könnyű lőfegyverét.

A Szovjetuniót a következő megfontolások vezették:

1. Csak az ilyen leszerelés zárja ki a háborút egyszer s mindenkorra a nemzetközi vitás kérdések megoldásának eszközei közül. A valóban szilárd béke csak az összes hadviselési eszközök megsemmisítése után szavatolható.

2. Az általános és teljes leszerelés kiküszöböli mindazokat az akadályokat, amelyek a részleges leszerelési vitáknál jelentkeztek. (Teljesen értelmetlenné teszi pl. de Gaulle katonai nagyhatalmi törekvéseit, atom-terveit, azt az elképzelését, hogy Franciaországot atomhatalommá tegye.) A szovjet leszerelési javaslat előírja, hogy az általános és teljes leszerelés folyamán a haderőnemek egymás közötti aránya minden országon belül változatlan marad, tehát a jelenlegi nemzetközi katonai erőviszonyok fennmaradnak, — természetesen mind szűkebb keretek között, — egészen a teljes leszerelésig.

3. Az általános és teljes leszerelés megszünteti az ellenőrzéssel összefüggő nehézségeket. Teljes leszerelés esetén az államoknak nem lesz katonai rejtenivalójuk egymás elől, s a nyugatiak által óhajtott korlátlan felügyelet és ellenőrzés megvalósulhat, anélkul, hogy ártana bármely állam biztonságának.

Nagyjelentőségű lenne e katonai tényezők politikai kihatása. Ha ugyanis létrejönne a megállapodás az egyetemes leszerelésben, ez igazolná, hogy a szerződő államoknak nincsenek támadó szándékai, hogy barátságra és együttmukodésre akarják alapozni kapcsolataikat. Az ilymódon helyreálló bizalom megkönnyítené a világ rendezetlen politikai problémáinak megoldását, egyszersmind megszuntetné azokat az okokat, amelyek a múltban fegyveres konfliktusokhoz vezettek.

Nyilvánvaló, hogy a teljes leszerelés után is maradnak fenn vitás kérdések, de ezek a békés gazdasági versengésben, az eszmék harcában oldódnak meg, szükségképpen békés eszközökkel, amint azt az ENSZ Alapokmánya előírja. A fegyverkezési hajsza egyetlen világpolitikai kérdés megoldását sem hozta közelebb, sőt elmélyítette az ellentéteket, fokozta a nemzetközi feszültséget. A nemzetközi feszültség azonban nem tarthat örökké. Vagy minden eddiginél borzalmasabb világháborúba torkollik, vagy enyhül, és megszűnik.

Az egyetemes leszerelési javaslat új jelszót ad az államok külpolitikájának: *ha békét akarsz, ne készülj háborúra!* Ne vezéreljék a nemzetközi politikát tömbpolitikai elgondolások, ne mérgezzék a nemzetközi légkört külföldi katonai támaszpontok, jelképes atomhadgyakorlatok és flottademonstrációk.

Sokáig töprengtek egyes politikusok, hogyan lehetne emberségesebbé tenni a háborút; a szovjet javaslat most kimondja: a háborút csak az a koporsó teszi emberségessé, amelyet leszerelési egyezményből ácsolnak számára, s amelyet nemzetközi ellenőrzéssel pántolnak le, nehogy a halott valaha is feltámadhasson. A béke és a háború kérdésének ez a radikális megítélése nagyon határozott célt szolgál: legyen emberségesebb a béke, fejlődjék a

kultúra, emelkedjék az életszínvonal, legyenek erősek, derűsek, egészségesek az emberek. A Szovjetunió javaslata tovább erősíti a kapitalista országok lakosságában azt a meggyőződést, hogy a szocializmus békét, megértést és barátságot hoz a népeknek.

*

Mint látjuk, elég széles az a kivezető út, — az egyetemes leszerelés útja —, amelyet Hruscsov elvtárs New Yorkban körvonalazott. A reális erőviszonyok talaján megtett javaslat elfogadható mindenki számára, aki megérti a helyzetet és megoldást keres. Ezt bizonyítja az Egyesült Nemzetek Szervezetének Közgyűlésében és Politikai Bizottságában lezajlott vita is. Az ENSZ-küldöttek túlnyomó többsége valamilyen formában támogatta az általános és teljes leszerelés gondolatát. Az elkövetkező tárgyalások szempontjából jelentős, hogy pozitív értelemben nyilatkozott a szovjet leszerelési javaslatról MacMillan brit miniszterelnök, Green kanadai, Krag dán és Lafer brazil külügyminiszter. India és Indonézia kormányának Nehru miniszterelnök, illetve Szukarno elnök szavaiban foglalt állásfoglalása azt mutatja, hogy a szovjet javaslat megfelel a bandungi elveknek, méltán számíthat Ázsia és Afrika gyarmati sorból felszabadult népeinek, új nemzeti államainak támogatására.

Ez év szeptemberében négyhatalmi közlemény tudatta a világgal hogy két évi szünet után — ezúttal az ENSZ-en kívül — folytatódnak a leszerelési megbeszélések. Az ugyancsak szeptemberben kiadott szovjet-amerikai közös közlemény az egyetemes leszerelés kérdését a világ előtt álló legfontosabb kérdésnek minősítette. Október elején az ENSZ-közgyűlés politikai bizottsága részletesen megvitatta a szovjet kormány általános és teljes leszerelési javaslatát. Október 28-án a Szovjetunió és az Egyesült Államok ENSZ-küldöttsége közös határozati javaslatot terjesztett a politikai bizottság elé. A javaslat, amelyhez társszerzőként csatlakozott az ENSZ minden tagállama, hangsúlyozta, hogy teljesen és mindörökre véget kell vetni a fegyverkezési versenynek, egyben felhívta a kormányokat, hogy minden erejükkel segítsék elő e probléma építő megoldását. A nagyhatalmak kormányfői értekezlete, amelyre lázasan készülődnek az érdekelt országok szintén munkájának homlokterébe szándékozik állítani a leszerelés kérdését.

Néhány hét múlva újból megindulnak a leszerelési tárgyalások. Az Északatlanti Szerződés és a Varsói Szerződés országainak a leszerelés kérdésében kialakult nézeteit ezúttal olyan tíztagú bizottság kísérli meg közelebb hozni egymáshoz, amelyben Kelet és Nyugat egyenlő képviselettel rendelkezik. Ez a paritásos képviseleti elv a szovjet leszerelési terv első komoly győzelme nemzetközi politikai értekezleten, egyszersmind biztató kezdete a tízhatalmi tanácskozásnak.

A Kelet és a Nyugat vezető államférfiainak kölcsönös látogatásai után a leszerelési tárgyalások fonalának újrafelvétele a békés rendezés gondolatának újabb diadala. A nemzetközi feszültség mérséklődése azonban nem elég ahhoz, hogy a tárgyalási készséget minden állam esetében megegyezési készségnek vegyük. A leszerelési tárgyalások tapaszta-

latai arra tanítanak, hogy a nyugati körök politikai vonalvezetésében éberen figyeljük a szavak és a tettek megfelelését vagy meg nem felelését, elemezzük a nyilatkozatok és az intézkedések indítékait, a kényszerítő és módosító erőhatásokat.

A jelenlegi politikai helyzet mindenekelőtt gyakorlati lépéseket követel a nemzetközi feszültség enyhítése útján. A hangoztatott szándékok őszinteségét — oly sok meddő tárgyalás után — elsősorban a cselekedetek alapján kell megítélnünk.

A nyugati hatalmak megegyezési készsége — a nemzetközi erőviszonyok függvénye. A nemzetközi erőviszonyokban — mint már rámutattunk — meghatározó szerep jut a szocialista világrendszer erejének, a nemzeti felszabadító mozgalmak lendületének és arányainak, továbbá a kapitalista országokon belül — a béke és a demokrácia erőinek. A nemzetközi politikai tárgyalások feltétlen kísérője és sikerességük biztosítéka a tömegek magatartása. Vonatkozik ez a leszerelési tárgyalásokra is, különösen most, amikor egy olyan létfontosságú kérdésről lesz szó, mint a háború anyagi bázisának megsemmisítése. Az általános és teljes leszerelés szovjet terve megfelel annak a lenini útmutatásnak, hogy a szocialista állam javaslata egyaránt szóljon a kormányokhoz és túl a kormányokon — *a néptömegekhez.*

Ami a nyugati hatalmak megegyezési készségének kialakulási folyamatát illeti, ennek két fejezete van. Először az egyes országokon belül kell felülkerekedniök a józan erőknek, a békés rendezés híveinek, azután pedig a kapitalista tábor egészében kell túlsúlyra kerülniök azoknak az áramlatoknak, amelyek elfogadják a békés együttélést. Nem mondhatjuk, hogy a leszerelés kérdései minden országban és az egész nyugati tömbben gyorsítják ezeket a folyamatokat. Az atomfegyverkísérletek beszüntetése, a közép-európai korlátozott fegyverzetű övezet, a leszerelés ellenőrzésének kérdése még élénken vitatott problémák akár angol-francia, akár angol-amerikai viszonylatban, de az egyes nyugati országokon belül is. A közös nyugati álláspont kialakítására irányuló törekvések sokszor egy-egy ország sajátos katonai érdekeibe, nemzeti törekvéseibe, vagy akár gazdasági vetélytársak kíméletlen harcába ütköznek.

A szocialista tábor elleni hidegháború éveken át egységfrontba állította a nyugati nagyhatalmakat bizonyos célok közössége alapján. Amint azonban a háború elkerülhetőségének, a nemzetközi feszültség enyhülésének kilátásai erősödnek, az egységfronton rések támadnak, áttörnek az mesterségesen lefolytott problémák.

Tudott dolog, hogy Anglia az Egyesült Államok kiváltságos európai szövetségesének szerepére vágyik amiben Nyugat-Németország és Franciaország a versenytársai. Az angol kormány a középeurópai ellenőrzött fegyverzetű övezet híve, mert ebben stratégiai sebezhetőségének bizonyos csökkenését látja. Bonn viszont makacsul ellenez minden olyan tervet, amely fegyverkezésének (s későbbi fegyverkviteli terveinek) korlátokat szabna. Az NSZK kormányának magatartásával magyarázható az, hogy Hruscsov elvtárs az MSZMP VII. kongresszusán hangsúlyozta az adenaueri politika

rendkívüli felelősségét a jelenlegi helyzetben. Figyelmeztette a világot, elsősorban a német népet azokra a fenyegető veszélyekre, amelyek ebből a politikából származnak. De Gaulle „nagy nemzeti politikájának" magja az atomzsarolási módszer, amelyet az Egyesült Államoktól tanult el, és most a NATO ellen is fordít. Ha figyelembe vesszük, hogy e politikai ellentétek mindig gazdasági ellentétekből és azokkal összefonódva jelentkeznek, nincs mit csodálkoznunk a kapitalista hatalmak között éppen az utóbbi hónapokban fellángolt gazdasági háborún, sem a nyugati államférfiak sűrű külföldi útjain, akik az ellentétes érdekeket közös nevezőre szeretnék hozni.

Tény, hogy a nyugati hatalmak, ha viszonylag egységesen akarnak a kelet-nyugati tárgyalóasztalhoz ülni, kénytelenek előbb egymásnak engedményeket tenni, mielőtt a Szovjetuniónak engedményt tennének. A szocialista országok ugyanakkor szoros egységben állnak a szovjet leszerelési javaslat mellett, amely közös érdekeik elvi kifejezője.

A Szovjetunió szeptember 18-i javaslata egyébként kezdeményező az engedmények területén is. A háromszakaszos szovjet terv a külföldi támaszpontok megszüntetését a második, az atomfegyverek megsemmisítését, a harmadik szakaszra irányozza elő, holott ezek a korábbi szovjet leszerelési javaslatokban mindenütt az első helyen szerepeltek. De a legjelentősebb engedmény az, hogy a szovjet terv szerint a hagyományos fegyveres erők leszerelése már befejeződik, amikor az atomfegyverek megsemmisítésére sor kerül.

Ismeretes, hogy a nyugati hatalmak azzal az indoklással ellenezték hosszú éveken át az atom- és hidrogénfegyverek betiltását, hogy állítólag a Szovjetunió hagyományos fegyverzetben mutatkozó fölényét akarják ellensúlyozni. A szovjet javaslat „elébe megy" a nyugati álláspontnak, de egyébként is — a teljes leszerelés megvalósítása véget vethet a nyugatiak minden ilyesfajta „aggodalmának". A szovjet javaslatban foglalt engedmények nem elvi jellegűek; azt a célt szolgálják, hogy az elkövetkező tárgyalásokon kedvezőbb légkör alakuljon ki az érdekek kölcsönös tekintetbe vételéhez.

A tárgyalási és megegyezési készségnek további tanújele a Szovjetunió részéről, hogy bár mindenek fölé helyezi az általános és teljes leszerelést, hajlandó részleges leszerelésről is tárgyalni, kész megvitatni más kormányok javaslatait, módosító és kiegészítő indítványait is.

■

Az egyetemes leszerelésre tett szovjet javaslat világosan mutatja, hogy a Szovjetunió nem akarja katonai célokra felhasználni fölényét, amely a szocialista országok fejlődésével még fokozódni fog. Tudjuk, hogy az együttélés a két rendszer harcának folytatását jelenti, de békés eszközökkel, háborúk nélkül. Gazdasági, politikai, ideológiai területen akkor is folytatódik a két rendszer harca, ha az ágyúcsövekből ekevasat kovácsolnak. S mivel a társadalom életének alapja az anyagi termelés, — a szovjet leszerelési javasnak, e merész és célratörő „négyéves tervnek" a sikerét végső fokon a szocialista országok gazdasági tervének sikerei döntik el.

Pirityi Sándor

Az akcióegység problémái Nyugat-Európában

A munkások és a demokratikus erők akcióegységének problémái, a munkásosztály szövetségeinek problémái a tőkés világban ma a monopóliumok és az imperializmus ellen folyó harc fő kérdését alkotják, s így a nyugati kommunista pártok figyelmének középpontjában állanak.

A Francia Kommunista Párt 15. kongresszusán tartott beszámolójában Thorez elvtárs a párt fő céljául jelölte meg az egységfront megvalósítását. Az akcióegység harci jelszavával készíti elő kongreszusát az Olasz Kommunista Párt is. A bonni monopóliumok és militaristák politikája elleni akcióegységért — mindenekelőtt a szociáldemokrata munkásokkal létesítendő cselekvési egységért — küzdenek a német kommunisták. Ugyanígy a többi tőkés országok kommunista pártjai is azért küzdenek, hogy az összes dolgozókat, és a háborúellenes tömegeket a monopóliumok politikája ellen tömörítsék. S ez nem alaptalan törekvés: a monopolista nagyburzsoázia súlyos terheket rak a néptömegek vállára. A nemzeti jövedelem elosztásában nőnek az aránytalanságok. Egyes országokban a válság az ipar és közlekedés számos ágát érinti, pl. a szénbányászatot, a textilipart, a tengeri szállítást, s ennek következményei a dolgozókat sújtják. Az adók, a külföldi konkurencia visszahatása és a különféle egyesülésekben, pl. a közös piac keretében vállalt kötelezettségek érzékenyen érintik a kispolgárságot, és a kevésbé fejlett iparral rendelkező országok burzsoáziájának egy részét. A monopolista politika veszélyezteti a tömegek gazdasági vívmányait és demokratikus jogait s egyes országokban, mint pl. Franciaországban és a Német Szövetségi Köztársaságban részben meg is semmisítette azokat. Franciaországban az algériai háború és annak következményei is hozzájárulnak ahhoz, hogy egyre nő azoknak a száma, akik a demokratikus erők egyesülésében keresik a kivezető utat. A Német Szövetségi Köztársaságban Adenauer kilátástalan külpolitikája miatt végbement átcsoportosulások, a Kereszténydemokrata Unió ismételt választási kudarcai, meg nagyobb jelentőségre tesznek szert. Hruscsov elvtárs amerikai útja után mindenütt megnőtt az ellenzék a hidegháborúval szemben. Ez az akcióegységhez is kedvezőbb feltételeket teremtett.

„A BALOLDAL SÓVÁROG AZ ELVESZETT EGYSÉG UTÁN"

Nemcsak a kommunistákat foglalkoztatja az a kérdés, hogy a világviszonylatban végbement változások, a nyomukban járó átcsoportosulások új reményeket ébresztenek a demokrácia erői hatékony akciójának megteremtésére. Egyéb pártok és csoportok is felfigyeltek erre a jelenségre. Ezek azon fáradoznak, hogy a békés egymás mellett élés híveit a maguk oldalára állítsák. A legjellemzőbb példát erre talán azok a megbeszélések nyújtják, amelyek az idén Bevan, Nenni és Mendes-France között az „európai baloldal" kérdésében folytak. A kommunista pártok jogosan bírálták e három politikus álláspont-

lalásának kétértelműségét és ellentmondásait, hiszen ezek az urak ugyanakkor, amikor elítélték az „európai baloldal" múltbeli hibáit, továbbra is ragaszkodtak a kommunisták kizárásához. Ha e három politikus a multat bírálta, ez azt az elégedetlenséget és elutasítást tükrözi, amelyet a tömegekben a baloldali erők széthúzása, és a jobboldal előtti kapitulációja kiváltott.

Olaszországban több mint tíz év óta a klerikális reakció van kormányon; Franciaországban a jobboldal diktálja a politikát. Elérhette volna-e a reakció valaha is ezeket az eredményeket a baloldal széthúzása, a munkásmozgalomban végbement politikai és szakszervezeti, hemzeti és nemzetközi szakadás nélkül? Nem a baloldal széthúzása, főleg a szociáldemokrata vezetők árulása tette-e lehetővé De Gaulle-nak, a monopolista nagytőke képviselőjének, hogy megteremtse Franciaországban személyi hatalmát és azt a politikai helyzetet, amelyben súlyos fasiszta veszély nehezedik az országra?

„A baloldal sóvárog az elveszett egység után" — állapította meg néhány héttel ezelőtt az egyik — a Baloldali Szocialitsa Unió csoportjával rokonszenvező — francia folyóirat. Nagyon találó kifejezés. Az után a baloldal után sóvárognak, amely magában foglalta a kommunistákat, amely a kommunisták ösztönzésére valósult meg, és harci egységben oly sok eredményt vívott ki a dolgozók számára, amely 1934-ben elzárta a fasizmus útját, s hősiesen harcolt a háború alatt a náci megszállók ellen.

AKCIÓEGYSÉG A BÉKÉÉRT

Míg a kommunista pártok legfőbb gondja a monopóliumellenes és imperialistaellenes egységfront, a reakció nagy figyelemmel kíséri az egységtörekvések kibontakozását, s mindent elkövet, hogy gátolja azt. *Nemzetközi viszonylatban ugyancsak a munkás- és demokratikus akcióegység a reakció propaganda hadjáratainak állandó célpontja.* Egyébként itt korántsem szorítkoznak csupán ideológiai háborúra: a reakciós hatalmak és szervezetek állandóan igénybeveszik a korrupció, a provokáció és az elnyomás eszközeit is, hogy megakadályozzák az egység létrejöttét vagy megszilárdulását. A görögországi Glezosz-ügy ebből a szempontból igen tanulságos: a Karamanlisz kormány az EDA (a demokratikus baloldal pártja) jelentős sikerei láttán gyalázatos pert indított Glezosz, az EDA titkára ellen, hogy a pártot elszigetelje, és megakadályozza hazafias egységprogramjának megvalósítását. A reakció Görögországban is, másutt is, halálosan fél az egységfront kialakulásától, mert tudja, hogy az vele szemben a legnagyobb erő.

Az egységfront megvalósításának alapjaiban kiemelkedő tényező a békevágy, amely igen különböző osztályokban és társadalmi rétegekben él. A legújabb fejlemények, nevezetesen Hruscsov elvtárs amerikai látogatása után ennek a jövendő akciókban még nagyobb jelentősége lesz.

Az imperialisták által eddig kirobbantott háborúk bizonyos határok közé szorított veszteségeket és katasztrófákat idéztek elő. Ezzel szemben egy új világháború,

mely elkerülhetetlenül atomháború lenne, a tőkés világ számos vezető személyiségének megfogalmazása szerint a világ teljes megsemmisülését jelentené.

S ez a veszély éppúgy fenyegeti az atomfegyverrel rendelkező nagy tőkés országokat, mint szövetségeseiket, amelyek területükön helyet adnak e fegyvereknek, s beletörődnek az imperialista stratégia úgynevezett „védőpajzsának" a szerepébe. Egyes kormányok ezt a „kommunista veszély" érvével akarták igazolni. Áldilemmát állítottak fel a „kommunista veszély" és az atompusztulás kockázata között, vagy úgy tüntették fel — mint Togliatti elvtárs kifejezte —, hogy „az alternatíva: kommunizmus vagy halál". Nyilván fölösleges itt kifejteni, milyen alaptalan ez az érvelés. Csupán azért említjük ezt a „dilemmát", hogy hangsúlyozzuk, *milyen nagy vonzóerőt gyakorol a Szovjetunió által javasolt megoldás, a leszerelés, a békés együttélés.* A szovjet technika és tudomány világraszóló újabb sikerei, a Szovjetuniónak a ballisztika terén elért nyilvánvaló fölénye láttán ez a megoldás, és a Hruscsov elvtárs javaslatába foglalt leszerelési perspektíva az egyetlen kivezető út a jelenlegi veszélyes helyzetből.

Kell-e ezek után magyarázni, hogy ilyen körülmények között miért csatlakoznak egyre szélesebb társadalmi rétegek a béke védelméért és megszilárdításáért folyó mozgalmakhoz? Hogy a munkásmozgalomtól távol álló politikai pártok is megegyezhetnek a kommunista pártokkal a nemzetközi enyhülésre irányuló új politika közös követelésében? Hogy ma a kommunista pártok kedvezőbb feltételek között teljesíthetik elsőrendű feladatukat, a béke védelmét.

Másrészt a kommunisták óva intenek attól az illúziótól, hogy a jelenlegi út önmagától, a tömegek harca nélkül is biztosíthatja a békét. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az Egyesült Államokban és másutt is, jelentős érdekek fűződnek a hidegháború folytatásához, s az ilyen érdekeket képviselő reakciós kormányok úgy ítélik meg, hogy a Nyugat és Kelet közti kapcsolatok javulása országukban veszélyezteti az ő hatalmukat.

A békéért folyó egységes akciók megkönnyítik más demokratikus és bérkövetelő harcok közös folytatását is.

Nagyjelentőségű a békemozgalom a szakszervezetekben. Az angol közlekedési munkások szakszervezetének 1959. július 9-i konferenciája például követelte az atomfegyverkísérletek teljes és mindenkorra való beszüntetését, a nukleáris fegyverek alkalmazásának betiltását, az angol területen levő atomtámaszpontok felszámolását, a békés együttélés alapjára helyezett kulpolitika érvényesítését. Más szakszervezetek is hoztak hasonló határozatokat. Zilliacus Labour-párti képviselő egy az „Új idők" című szovjet folyóiratban megjelent cikkében hangsúlyozta a Labour Pártban a nukleáris leszerelésért folyó mozgalomnak a fontosságát, s kijelentette, hogy ezt a „visszafordíthatatlan folyamatot" a végső teljesülésig folytatni kell.

A SZOCIALISTA PÁRTOK SZEREPE

Az egységfront megvalósítását, amelyért a kommunista pártok küzdenek, nemcsak a reakciós

mesterkedések és intézkedések, nemcsak az erőszakos elnyomás és terror gátolja. Megnehezíti ezt a szociáldemokrata pártok és szakszervezetek vezetőinek negatív magatartása is. *A legnagyobb nehézségeket a szocialista pártok jobboldali vezetői támasztják.* Jóllehet, 1956—1957-hez képest a kommunista-ellenes megnyilvánulások általában csökkentek, a kommunistaellenesség továbbra is uralkodik a szocialista pártok vezetőinek gondolkodásában és politikai tevékenységében.

A kommunista pártok a szocialista pártokhoz mindenkor az együttműködés, a közös harc szándékával közeledtek, amely fáradhatatlan erőfeszítés nem marad hatástalan: a testvéri közeledés politikája, a szocialista dolgozók türelmes felvilágosítása azzal az eredménnyel járt, hogy több országban kerületi szinten a szocialista aktívák és egyszerű párttagok kommunista elvtársaik oldalán közös akciókban vettek részt. Egyszerű híveik nyomására, valamint a reakció offenzívájából fakadó objektív szükség kényszerítő hatására egyes szocialista pártok a kommunista pártokkal közös akciókat kezdtek vezetni a reakció támadásainak visszaverésére. Ennek tulajdonithatjuk azokat a biztató jeleket is, amelyek Anglia, Nyugat-Németország, a skandináv országok, és néhány más ország szocialista vezetőinek állásfoglalásában a nagy nemzetközi problémákat, elsősorban a béke kérdését illetően észlelhetők.

Ennek ellenére egyelőre a demokratikus egységfront megvalósításának legnagyobb akadálya még mindig az a kommunistaellenesség, melyet a Szocialista Internacionáléhoz tartozó pártok vezetőségei tanusítanak. Bár egyes körzetekben szocialisták és kommunisták nem egyszer összefognak, a vezető Nenni-féle olasz szocialisták nem találtak vissza a kommunistákkal való együttműködéshez, amelynek pedig hosszú és dicső tradíciói vannak az olasz munkásmozgalomban. Külön kell említenünk a Francia Szocialista Pártot, amely az utóbbi években, — az algériai háborúval és de Gaulleal kapcsolatban, — ismételten elárulta a munkásosztály, a demokrácia és a béke érdekeit. Még olyan Labour-párti vezető, mint Aneurin Bevan is elmondhatta Guy Mollet-val és Saragattal kapcsolatban, „hogy ezeket az embereket az uralkodó osztály igenybe vette, hogy velük álcázza magát." Nyilvánvaló, hogy a Francia Szocialista Párt politikája nem magyarázható csupán egy vagy több vezetőjének gyöngeségével, hibáival, vagy árulásával. Az utóbbi években a Francia Szocialista Párt szociális összetétele megváltozott, ma már nem tekinthető főképpen munkáspártnak.[1] Innen ered, hogy a pártban könnyebben tért tud hódítani a burzsoá és a reformista ideológia.

A DEMOKRATIKUS ERŐK TÖMÖRÍTÉSE

A kommunista pártoknak egy másik problémája a „nem-kommunista baloldallal" függ össze, amelynek kialakulása a politikai átcsoportosulás nyomán néhány országban, nevezetesen Francia-

[1] A párttagság 24.9 százaléka köztisztviselő, 8.8 százaléka alkalmazott, 7,4 százaléka földmuvelo 12.3 százaléka kisiparos, 2.6 százaléka szabad foglalkozásu A funkcionáriusok kozott és a párt felső vezetésében a munkások aránya még kisebb.

országban sikeresen halad. Néhány hete Mendés-France és volt radikális elvbarátai csatlakoztak a Szocialista Párt szakadása folytán megalakult Autonóm Szocialista Párthoz. Ez a jelenség megismétlődhet és egy baloldali tömörülés felé vezethet. Az ilyen tömörülés megfelel azon társadalmi rétegek törekvéseinek, amelyek — bár nem fogadják el a kommunista eszméket — szenvednek a jobboldali kormányok politikájától. Hiszen pl. az állami költségvetésben a közegészségügyre csak 2 százalék jut, míg a hadikiadások annak 32 százalékát nyelik el.

A kommunista pártok természetesen nem várják el a demokratikus polgári pártoktól, hogy elfogadják elveiket és felfogásukat. Az akcióegységnek már a fogalma is feltételezi, hogy közös álláspontok mellett nézeteltérések is vannak. A nem kommunista baloldallal kapcsolatos probléma tehát lényegében az, hogy *hajlandó-e ez a baloldal küzdeni a fasizmus és a háború ellen* — ha igen, ebben az esetben feltétlenül egyezségre kell lépni vele, meghatározott, közös célok elérése érdekében. A legtanulságosabbak a francia és az olasz tapasztalatok.

A Francia Kommunista Párt tömöríteni akarja az összes demokratikus erőket, a munkásosztályt, a dolgozó parasztságot,[2] a haladó értelmiséget, és a városi kispolgárságot *a köztársaság helyreállítására és megújítására.* Nemcsak a De Gaulle által megsemmisített demokratikus szabadságjogok helyreállításáról van szó, hanem arról is, hogy a köztársaság új tartalmat és új politikai irányvonalat kapjon. Ennek az új politikának a francia nemzet igazi érdekeit, a békét kell szolgálnia. A Francia Kommunista Párt kidolgozott és vitára bocsátott egy programtervezetet, amelynek megvalósítása valamennyi demokratikus erő feladata lesz. Ezt a programot az akcióegység lehetséges platformjaként közölték más pártokkal és politikai csoportokkal.

Ez az újabb lépés, melyet a francia kommunisták az egységért, a párt elsőrendű céljáért folytatott harcban tettek, kedvező körülmények között történt. A De Gaulle hatalomrajutása óta eltelt 18 hónap sok illúziót oszlatott el. A kommunisták előrelátását és figyelmeztetéseit az események igazolták. Válság tört ki a Szocialista Pártban, amelynek a baloldala kivált és új pártot alakított: az Autonóm Szocialista Pártot. Több községi választáson a Kommunista Párt jelentős számú szavazatot nyert, ami mutatja, hogy a tömegek De Gaulle-al kapcsolatos illúzióikat kezdik elveszteni.

Új módon merül fel az algériai probléma is. Maurice Thorez a Kommunista Párt algériai politikája ellen indított jobboldali és „baloldali" támadásokkal kapcsolatban joggal jegyezte meg, hogy „a kommunisták bűne az, hogy gyakran volt igazuk". A Kommunista Párt 1954 novembere óta tárgyalásokat javasolt az algériai nép képviselőivel. Amit akkor csakis a kommunisták hirdettek,

[2] Franciaország 21 milliós keresőképes lakossága közül becsles szerint 6 500 000 foglalkozik mezőgazdasaggal. A gazdasagok száma állandóan csokken: 1892-ben 3 407 347, 1929-ben 2 951 641, 1956-ban 1 117 444. Ebben az utolso szamban 95 0 0 olyan földtulajdonos foglaltatik, akiknek tobb mint 50 hektar, osszesen 1 112 452 hektár földjük van A kisgazdasagot kiszorítja a tokés konkurrencia, a munkásosztály és a dolgozo parasztság (a kis- és közép-parasztság) szovetségének megvan az objektív lehetősége.

azt ma a francia közvélemény többsége vallja. Még a francia burzsoázia egy része is belátja, hogy az algériai problémát és a többi gyarmati problémát nagyobb realizmussal kell kezelni. Az ötéves gyarmati háború olyan helyzetet teremtett, amelyben a kommunista jelszavak nagyobb visszhangra találnak, és az álláspontok közeledése gyakoribb. Ezenkívül *egységfrontos tendenciák törnek utat a fasiszta veszéllyel szemben.* De Gaulle-nak az a kijelentése, hogy el kell ismerni az algériai nép önrendelkezési jogát, fokozta a nézeteltéréseket a francia nagyburzsoázia különböző frakciói között. De eddig nem követték tettek az önrendelkezésre vonatkozó kijelentést. Az 1958 májusi lázítók, az algériai és franciaországi fasiszták, akiknek államcsínyje De Gaulle-t hatalomra segítette — akik azonban ma nem értenek egyet vele és túl „engedékenynek" tartják —, újra akcióba léptek az algéria béke ellen. A Mitterrand-ügy — s ez a legújabb tanúvallomások után Mendès-France ugy is lehetett volna — eleven képet nyújt Franciaország jelenlegi politikai légköréről, a titkos támogatásról, amelyet a tegnapi összeesküvők, „a gyilkosok szovetségei" élveznek.[3] A francia republikánus tömegek fel vannak háborodva a provokátorok és a hivatásos gyilkosok arcátlanságán és folényességén, s nyugtalanok az újabb veszélyek miatt, amelyek Franciaországban a polgári szabadságjogokat fenyegetik.

A reakció offenzívája a többi között egy másik kérdésben is kedvező objektív feltételeket teremt a demokratikus akcióegység számára. *A vallásoktatás nélküli iskoláról* van szó; ezt a francia haladó erők a múlt században kivívták és az 1881-es iskolatörvények szentesítették. A vichy-i kormányzat óta az iskolák világi jellege még sohasem forgott ilyen nagy veszélyben, mint a klerikális reakció ténykedései folytán ma. A francia katolikus egyház offenzívát indított ellene, s ehhez belső és külső támogatást kap, nem csupán a Vatikántól, hanem a „kis Európa" más tagállamaitól is. (Mint egy kommunista publicista megjegyezte, ez a kis Európa nemcsak kapitalista, hanem pápista is.) Június óta, amikor a pápa fogadta de Gaulle-t, egyre többet beszélnek egy olyan egyezmény aláírásáról, amelynek értelmében az állam a hatósági iskolák rovására támogatná a felekezeti iskolákat. A Franciaországban hosszú hagyományokkal rendelkező világi iskola védelmét egy Nemzeti Bizottság irányítja; ez tömöríti a pedagógusok és a szülők szervezeteit, s támogatást kap a Francia Kommunista Párttól, az Általános Munkásszövetségtől (CGT), a Francia Szocialista Párttól, a Munkaerőtől (Force Ouvrière — a CGT-ből kiszakadt reformista szakszervezeti központ), az Autonóm Szocialista Párttól, a Baloldali Szocialista Uniótól, és a radikális szocialistáktól. Még egy sor más kérdés is összehozza a

[3] Az „Express" c. lap október 30–31-i számában Francois Mauriac, az ismert katolikus író a következőket írta: „De ma a gyilkosok napja járja... Tul sok bűn maradt büntetlen, tul sok bűnös beszél felülről." Ugyancsak az „Express" október 22-i, a hatóságok által elkobzott számának vezércikke megállapította, hogy „a május 13-a szereplőinek cinkos kapcsolata ma is fennáll tul sok titok, tul sok kötelék, tul sok halott fűzi össze őket, semhogy Debre (a miniszterelnök) letartóztathatná azokat, akik segítőtársai voltak." S a cikk szerzője levonja a következtetést: *a nemzet ügyeit a parlamenten kívül a kormány és a hadsereg tanácskozza meg.*

különböző felfogású franciákat; a szaharai atomrobbantás elleni hangulat, a nyugatnémet atomfegyverkezés elítélése, és sok más.

•

Olaszországban az akcióegység szervezése: *a klerikális reakció politikai monopóliumának megszüntetéséért és az ország politikájának gyökeres megváltoztatására képes új demokratikus többség kialakításáért folyik.*[4] Ez a lehetőség most közelebb van, minthogy a Kereszténydemokrata Pártban belső csatározások folynak, és Szicíliában a június 7-i választások után új helyi kormány jutott hatalomra, amely a Kereszténydemokrata Párttól levált szavazatokra, valamint az olasz kommunisták és szocialisták szavazataira támaszkodik.

Az egységért kifejtett politikai tevékenység kibontakozása Olaszországban összekapcsolódik az Általános Munkás Konföderáció (CGIL) irányításával szakadatlan folyó bérmozgalmakkal és nagy sztrájkokkal, valamint az olaszországi rakétakilövő pályák létesítése ellen megindult tömegmozgalommal. A hidegháború híveit, akiknek az olasz külpolitikában is szavuk van, az egyház nyíltan pártfogolja. Így tehát a nemzetközi feszültség enyhüléséért és a békéért folyó harc Olaszországban egyszersmind a kormánynak és az államnak a katolikus hierarchiától való függősége ellen irányul — a Kereszténydemokrata Párt hatalmi monopóliumának felszámolására törekszik.

Fontos és jellemző tünet, hogy a parlamentben október végén lezajlott külpolitikai vita során a Köztársasági Párt és a szociáldemokraták — 1947 óta először — ellenzékbe kerültek a kormánnyal szemben a külpolitika kérdésében. Tartózkodásukkal, valamint a kommunisták és a szocialisták ellenszavazatával szemben a Segni kormány a monarchistáknál és a fasisztáknál talált támogatásra. De ezek a szövetségesek lejáratják a Kereszténydemokrata Pártot választóinak egy része előtt, s ez a politika még a párton belül is ellenállást vált ki. Éles nézeteltérések nyilvánultak meg a párt kongresszusán a „konzervatív haladásellenesség" hívei és az „újítás" szellemét képviselő Fanfani csoport, valamint más csoportok között.

Egy új demokratikus többség kialakítása Olaszországban csakis az Olasz Kommunista Párt és az Olasz Szocialista Párt együttműködése útján valósulhat meg. Ebben az együttműködésben három évvel ezelőtt szakadás állott be, ami fokozta a baloldali erők szétforgácsolódását. A kommunista és a szocialista párt együttműködése nem állt helyre: az Olasz Szocialista Párt Nápolyban tartott legutóbbi kongresszusa — jóllehet mérsékeltebb hangon — ismét elvetette az Olasz Kommunista Párt együttműködési javaslatait, ami nagy kárára van a demokratikus tömörülésnek.

•

A kommunista pártok, amikor igyekeznek egyezségre lépni más pártokkal és társadalmi szervezetekkel, sohasem felejtik el, *hogy a legfontosabb a tömegek közös akciója.* A munkások, parasztok, városi középrétegek, diákok, alkalmazottak érdekvédelmi harcai során a tömegek tudatára ébrednek annak, hogy érdekeik közösek és hogy csak egységben győz-

[5] A kommunista párt ismételten kijelentette, hogy hajlandó támogatni egy baloldali centrumra támaszkodó kormányt.

hetnek. Az akcióegység eddigi sikerei ezt megerősítik.

A nagy tőkésországok kommunista pártjainak tevékenységéről szólva hangsúlyoznunk kell *a gyarmati népek szabadságmozgalmaival vállalt aktív szolidaritásuk jelentőségét.* Ez a szolidaritás az imperialistaellenes harc hatalmas erőforrása, előmozdítja a gyarmati egységfrontpolitikát — Algériában, az afrikai országokban és másutt.

Egyes tőkés országokban a reakció nehéz helyzetében arra vetemedik, hogy a burzsoá rend demokratikus látszatát is elvesse. Számos országban betiltották a kommunista pártokat, amelyek földalatti harcra kényszerülnek. Illegalitásban kénytelen működni a kommunista párt Spanyolországban, Görögországban, Nyugat-Németországban, Portugáliában és más országokban.

Az illegalitás és az üldöztetés természetesen hatványozottan megnehezíti az egységfrontért folyó harcukat. Igen bonyolult feladattá teszi a közös akciók *szervezését* és az együttműködést más pártokkal. De politikai szempontból, a tömegekre gyakorolt befolyás tekintetében az illegalitás nem akadályozza meg az akcióegységet. Minthogy a kommunista pártok küzdelmeik során szoros kapcsolatot építettek ki a tömegekkel, az üldöztetés még növeli tekintélyüket és befolyásukat. Ez a helyzet Spanyolországban, Görögországban, Cipruson és egyebütt. E megnövekedett befolyás következtében az illegalitás ellenére ösztönözni és irányítani tudják a tömegek egységre törekvő mozgalmát.

A Spanyol Kommunista Párt, a Német Kommunista Párt és a Görög Kommunista Párt (az előbbi 20 év óta, az utóbbi 23 év óta létezik — rövid megszakításokkal — illegalitásban) megmutatta, hogy képes üldöztetés és terror ellenére is jelentős népi akciókat kezdeményezni és szervezni. A Spanyol Kommunista Párt többek között megszervezte — mégpedig nagy sikerrel — az 1958. március 5-i országos megbékélési napot, tiltakozási akciót, és az 1959. június 18-i sztrájkokat.

A Német Szövetségi Köztársaságban a bonni militaristák elleni közös harc elősegíti a szociáldemokrata és a kommunista dolgozók együttműködését. A Német Szociáldemokrata Párt jobboldali vezetőinek magatartása ellenére 1100 nyugat-németországi küldött jelent meg a IX. német munkáskonferencián, 450 szakszervezeti bizalmi pedig az 1959 márciusában tartott lipcsei konferencián vett részt. Egységes béketüntetés zajlott le Dortmundban az ellen a terv ellen, hogy a városban atomlövegekkel felszerelt angol ezredet helyezzenek el. Akárcsak más országokban, itt is, amikor konkrétan, „helyileg" megjelent az atomveszély, olyan nagy volt a visszahatás, hogy áttörte a bonni kormány által szított kommunistaellenes előítéleteket.[5]

*

Nagy felelősséggel járó történelmi feladatok hárulnak a kommunista pártokra. A mélyreható történelmi változások, a nemzetközi erőviszonyoknak a szocializmus javára bekövetkezett eltolódása mindenütt megkönnyítik e

[5] Az ilyen veszélyes tendenciák ellen a Szociáldemokrata Párt Willy Brandt berlini polgármester, kalandorműlú politikus köré csoportosult szelső jobboldala újabban „erélyes tisztogatást" kezdett a Szociáldemokrata Pártban.

feladatok végrehajtását, lehetővé teszik a tömegek tömörítését az imperializmus és a háború ellen, a munkásosztály, a népek javát, minden ország nemzeti érdekeit szolgáló célok érdekében. Ebben a szellemben fogalmazták meg Rómában az európai kommunista pártok novemberi felhívásukat a világ dolgozóihoz és demokratáihoz. „A békeharc, a demokrácia megújhodásáért folytatott akció — hangsúlyozza a felhívás — összefügg a munkásosztály közvetlen érdekeinek védelmében folytatott mindennapi kuzdelemmel és a dolgozó parasztok, értelmiségiek, kézművesek, kiskereskedők, kisiparosok és más, a nagytőke politikája következtében megkárosított középrétegek jogos követeléseivel... Tapasztalatból tudjátok — folytatódik a felhívás —, hogy a munkás- és demokratikus erők szétforgácsoltsága mindenkor kedvezett a reakciónak és lehetővé tette sikereit. Viszont ahányszor a néptömegek egyesültek, győzelmet arattak, a reakciós társadalmi és politikai erők meghátráltak."

Politisz Janisz

Béke reménye Algériában

„Ninesen mit ennie Algirnak,
[Orannak.
Ezt koszonhetjuk mi Francia-
[országnak!
Mondja az arab, ki most — mint
[joszag legel.
De jaj! Mi lesz akkor, ha egyszer
[harcra kel."
(Victor Hugo: Gyaszos evek)

Algériában hatodik éve véres háború pusztít. De ez az algériai és francia részről is sokszor ismételt mondat nem pontosan fedi a valóságot. Ez a háború 1830, Franciaországnak Algéria ellen indított gyarmatosító támadása óta nem szűnt meg. Aligha számolták össze, hány ember halt meg ez idő alatt erőszakos halállal ebben a sokat szenvedett országban. Számuk bizonyára meghaladja a jelenleg Algériában élő 10 milliót. Egyedül az utolsó hat esztendőben háromnegyed millióra teszik a háború áldozatainak számát.

Rettenetes háború ez. Eszközei elvadultak, az emberiesség minden szabályát félredobják, elsősorban francia részről. Magam láttam a Felszabadítási Front által megszállt területeken megvakított menekülteket, kutyákkal összemaratott gyerekeket, főbelőtt, de véletlen folytán életben maradt, örökké nyomorék kisfiút. Napalmbombával égetnek falvakat, megyéket telepítenek ki, bőven használják a hitleri időkben szokásos megtorlást ártatlan civil lakosok ellen. A válasz erre aránylag enyhe. De nem is nagyon meglepő, hogy olyan háborúban, amelyben a felszabadító harc vezetője nem egyértelműen a munkásosztály, ahol szóhoz jutnak az anarchisták is, az ilyen szörnyűségek megtorlása sem történik kesztyűs kézzel. Gyűlölködés, a nemzetiségi ellentétek elmélyülése jár az ilyen háború nyomában. Nemcsak asszonyok,

gyerekek, aggok élete van örökké veszélyben, hanem a környező országok, az egész afrikai földrész, és végeredményben a világ békéje is. Algéria ma az egyetlen ország a földkerekségen, amelyben háború folyik. És a közelmúlt történelmének példája bizonyítja, hogy egy háborúnak a szikrája bármikor lángra gyújthat más országokat is. Marokkó határvidékén örökös csatározások folynak, francia repülők bombáznak békés tunéziai falvakat. Csehszlovák hajót foglalnak le francia hatóságok, éleshangú diplomáciai jegyzékeket továbbít a táviró; Franciaország atombombakísérletre készül a Szaharában, algériai lakott vidékek közelében, egyrészt annak hangsúlyozására, hogy egyenértékű nagyhatalom, másrészt azonban az Algériai Felszabadító Hadsereg megfélemlítésére is.

Nemrégiben kilátástalannak látszott még a közeli fegyvernyugvás. De Gaulle tábornoknak az a kijelentése azonban, hogy bizonyos körülmények között és feltételek mellett Franciaország hajlandó elismerni Algéria önrendelkezési jogát, felvillantotta a megoldás halvány reményét. A francia elnök, Debré miniszterelnök, néhány befolyásos politikus azóta több ködösítő nyilatkozatban igyekezett visszaszívni az ígéret egy részét. Algéria függetlenségének őszinte harcosai azonban Franciaországban és Algériában a nyilatkozat ütötte résbe illesztették már a népek békeakaratának feszítővasát. Minden békeszerető erő arra törekszik most, hogy szaván fogja de Gaulle-t, tárgyalásra és becsületes béke megkötésére kényszerítse.

Nemcsak Franciaországban, de az egész világ politikai porondján hatalmas érdeklődés nyilvánul meg az algériai béke ügye iránt. Hruscsov elvtárs tervezett franciaországi útján is bizonyára szó esik majd róla, mint olyan kérdésről, amely az általános megbékélést befolyásolja. Az emberek reménykedve figyelik, sikerül-e végre eloltani ezt a háborús tűzfészket is? Elnyeri-e végre szabadságát és függetlenségét a sokat szenvedett algériai nép?

*

Gyerekkoromban az imperializmus kozmetikusai azt tanították az iskolában, hogy 1914-ben a világháború azért tört ki, mert Szarajevóban megölték Ferenc Ferdinánd osztrák—magyar trónörököst. Az algériai, és a francia iskolákban 130 éve tanítanak egy hasonló mesét a légycsapóról. A mese úgy hangzik, hogy 1827-ben Deval francia konzult, aki azzal volt megbízva, hogy az algériai arab uralkodónak megmagyarázza egy kölcsönüzlet késedelmes lebonyolításának okait, Husszein légycsapójának nyelével meglegyintette. Franciaország azt követelte, kérjen ünnepélyesen bocsánatot, de Husszein erre nem volt hajlandó. Franciaország nem tűrhette a sértést...

Valóban, miért sértődött meg annyira a konzul és hazája? Valóságban arról volt szó, hogy az angol burzsoázia már nagy léptekkel indult el gyarmati világbirodalmának megteremtésére, Franciaország katonai kísérletei viszont egymásután csődbejutottak. A francia iparnak piac kellett és félő volt, hogy hosszabb habozás esetén Algeriát is a mozgékonyabb versenytárs kapa-

rintja meg. Husszein légyfogója volt hát a varázsvessző, amely a szellemet kiszabadította a palackból. 1830. június 14-én Duperré tengernagy és Bourmont gróf altábornagy parancsnoksága alatt 37 000 francia katona szállt partra Alger kikötőjénél, Szidi Ferusznál, bekerítette a várost, vad ágyúzásba kezdett, és aztán elfoglalta. „Franciaország ígéri — mondotta akkor Bourmont gróf a kétségbeesett, ellenállásra készülő arab törzsfőnököknek —, hogy tiszteletben fogja tartani az arab lakosság vallását, szokásait, földjét, kereskedelmét, iparát, asszonyait."

A francia gyarmatosítók történetírói 130 éve állítják, hogy minden jó, ami Algériában van, a gyarmatosításnak köszönhető. Érdemes azonban ebben a perben tanúként meghallgatni M. Rozet-t, az Algírt megszálló francia vezérkari tábornok attaséját, aki részletesen leírja emlékirataiban, milyen állapotok uralkodtak Algériában 1830-ban, a megszállás idején:

„— Algírban a vastag falakba vájt boltozatos nagy üregek arra valók, hogy itt gyűjtsék a hulladékot, amelyet a köztisztasági szolgálat naponta elhord... A muzulmánok rendkívül tiszták: minden házat bő vízzel tetőtől talpig lemosnak, a márványkövezetek ragyogóan fehérek.

... Algírban minden vallás gyakorlata szabad: még a körmeneteket és zarándoklatokat is engedélyezik. A keresztények egy állami épületben kaptak termet templomuk számára...

... Algírban a mohamedánok képzettebbek, mint Berberia bármely más részén. Bevonulásunk előtt száz nyilvános és magániskola volt Algírban... Az ifjú muzulmánok nagy figyelemmel tanulnak. Amikor beléptem, alig emelték fel a fejüket; nem sokat törődtek velem. Láttam, hogyan szabott ki büntetést a tanító, de sohasem bántalmazta őket, mint falusi iskoláinkban Franciaországban szokás..."

Biztos, hogy az a leírás csak a felületet mutatja meg, és nem veszi észre a feudális viszonyok okozta nyomorúságot, mégis élénk cáfolat arra az állításra, hogy a francia hódítás előtt Algír ócska falu volt. A partraszállás másnapján azonban már vad irtó hadjárat indult meg a lakosság ellen. A hódítók, akárcsak Indokínában és Madagaszkárban, itt is egész tartományokat pusztítottak el, és mint a vadállatra, vadásztak a lakosságra. A francia katona minden meggyilkolt arab és berber feje után tíz frank vérdíjat kapott. Az asszonyokat lóra cserélték be, és *igavonás*ra használták őket. Reclus földrajztudós szerint a gyarmatosítók uralmuk első tizenöt esztendeje alatt több mint 18 millió bárányt, 3 és félmillió tehenet és közel 1 millió tevét raboltak el az algériaiaktól. Azt kívánták az arab törzsektől, okmányokkal igazolják földjük tulajdonjogát. Miután természetesen ilyesmi akkoriban még nem volt, ezen a címen egyedül Algír körzetében 200 000 hektár földet koboztak el az algériaiaktól és osztották szét francia telepesek között. Így lettek az algériai arabok és berberek földönfutók, akik a legnyomorultabb éhbérért kénytelenek dolgozni a francia telepeseknek. Algériát francia területté nyilvánították, tengerentúli Franciaországnak

nevezték. Minden hivatalba francia tisztviselőt ültettek.

Természetes, hogy az efféle rablóháború a kiraboltak elkeseredett ellenállásába ütközik. A rosszul felszerelt, katonai gyakorlattal nem rendelkező algériaiak egészen 1890-ig képesek voltak jelentős területeket megtartani. Csak ekkor, Mzab és néhány szaharai oázis elfoglalásával ért véget az algériai hódítás. A hatvan évig tartó gyarmatosítás ideje alatt Franciaország legalább százezer katonát vetett be Algériában. Egész hadseregének több mint egyharmada volt ez abban az időben. A veszteségek nagyon súlyosak voltak. Nemcsak az arab lakosság pusztult tízezrével, de igen sok francia katona is elesett Algériáért. Egyedül az Abd el Kader-féle ellenállás során (főként Orán tartományban) 40 000 francia katona vesztette életét.

Mi lett közben ebből a szép országból, amelyről olyan elragadtatással nyilatkoztak korábban az utazók, és még maguk a gyarmatosítók is? Érdemes idézni a hatvan évig folyó harcok kiemelkedő kortársait és szavahihető szemtanúit.

Engels a New American Cyclopaediában így ír róla jó száz évvel ezelőtt: „Algéria francia megszállásának kezdetétől napjainkig e szerencsétlen ország szünet nélküli tömeggyilkosságok, rablóhadjáratok és rémtettek színhelye. Minden várost, kicsit nagyot egyaránt, háztömbönként hódítottak meg, tömérdek emberáldozat árán. Borzalmas razziákkal verték szét és törték meg az arab és a kabil törzseket, amelyek számára a függetlenség igen sokat jelent, s az idegen uralom gyűlölete még az életnél is magasabb eszmény volt: elpusztítják a házakat és az ingóságokat, tönkreteszik a vetést s azok a szerencsétlenek, akik megmaradnak, kénytelenek eltűrni a rémuralom és a nekivadult nemi ösztönök rémségeit, vagy meggyilkolják őket is. A franciák tovább is a hadviselés e barbár módja mellett maradtak, semmibevéve az emberiesség, a civilizáció és a kereszténység parancsait. S ahogy a fát a rajta termő gyümölcsről ítélik meg, úgy összefoglalva meg lehet állapítani: a valószínűleg százmillió dollárra is rúgó kiadások és sok ezer emberélet feláldozása után Algéria nem más, mint a háború iskolája a francia tábornokok és katonák számára . . ."

Marx, aki 1882-ben orvosi tanácsra személyesen is járt Algerben, Engelshez írott levelében írja, hogyan festett ott a francia jogszolgáltatás. Fermé (lakásadója) mesélte nekem — írja —, hogy békebírói működése idején kínzással kényszeritették vallomásra az arabokat . . . Ez azonban nem elég megtorlás a sértett francia telepescsalád számára. Követeli, hogy ráadásul még legalább egy fél tucat ártatlan arabnak vágják le egy kicsit a fejét. Egy-egy bírót a telepesek halállal fenyegettek, ha nem volt hajlandó ideiglenesen letartóztatni egy tucat ártatlan arabot és vizsgálatot indítani ellene gyilkosság, betörés, lopás ürügyén..."

Maupassant, a nagy francia író 1881-ben, Tunézia francia megszállása idején járt Algériában. „Ha bármilyen telepes elhagyja Franciaországot — írja — és az algíri földosztóbizottság

irodájában települési engedélyt kér, elébe nyújtanak egy kalapot, melyből kihúz egy számot; ennek megfelel egy bizonyos földterület. Ez a föld ezentúl az övé.

Odautazik és ott egy bennszülött-városban egy egész családot talál a neki kijelölt földön. Ez a család műveli a földet és él a terményeiből. Egyéb jószága nincsen. Az idegen elkergeti őket. A család belenyugszik, elvándorol, miután *a francia törvény így parancsolja.* De ezek az az emberek, megfosztva a megélhetés lehetőségétől, a sivatagba menekülnek és a lázadókhoz csatlakoznak."

Így lett Algéria a múlt század végére „francia megye", „Franciaország elszakíthatatlan része", a „kimeríthetetlen dicsőség forrása", olcsó munkaerő és nyersanyag szállítója, az emberfelesleg elnyelője, felvonulási terep Marokkó ellen, majd egy fél évszázaddal később a világ egyik legnagyobb petróleum-lelőhelye. Deval konzul és utódai igazán meg lehettek elégedve; ez aztán a jóvátétel egy légycsapóval történt legyintésért.

*

Az algériai kérdéssel foglalkozó, akár a gyarmatosítást dicsőítő, akár azt bíráló írásokban lapozgatva, megrendülve követi az ember egy nagyszerű nép félelmet nem ismerő harcának nyomait. Egy nép küzdött itt és küzd ma is puszta létéért, földjének bitorlói ellen. Ez a harc hol nyíltan, fegyverekkel folyt, hol rejtetten, némán, de mindig életre-halálra, a legnagyobb elkeseredettséggel. Ha a „diadalmas" francia hadsereg befejezte valahol hadműveleteit és pihenőre tért, másnap újra felkelőkkel találta szemben magát. Százharminc év óta panaszkodik a kormányhű francia sajtó, hogy Algéria nagy katonai és közigazgatási erőket köt le és minden vérbélű parancs, amelyet Párizsban jóízűen elfogyaszt valaki, algériai hazafiak és francia katonák vérétől piros. Az algériai nép apraja-nagyja kiképzett partizán lett ebben a hosszú ellenállási küzdelemben. Az ellenállás módszereit ki-ki apjától, nagyapjától, dédapjától örökölte, de minden új generáció azért újat is tanul. A magam szemével láttam például nagy algériai egységeket modern kézifegyverekkel felszerelve, és beszélgettem fiatal algériai arab tisztekkel, akik a Felszabadító Hadsereg katonai iskoláján lettek képzett repülők. A „bennszülötteket" már nem félemlíti meg az ágyúdörgés, hiszen maguknak is van ágyújuk. Már nem emelik fel kezüket, ha géppisztolysorozatot hallanak, hanem maguk is előkapják géppisztolyukat.

„Tízmilliónyian vagyunk — mondta nekem a Népi Felszabadító Hadsereg altisztje —, most minden tizenkét lakosra esik egy halottunk. De ha mindannyian meghalunk, akkor győzhetnek csak a franciák." És hogy ez nem üres beszéd, azt ezer tény bizonyítja.

... 1954. november 1-én a francia főkormányzóság izgatott hangú közleményt bocsátott ki, amely szerint „az éjszaka folyamán Algéria területének különböző pontjain, de különösen Constantine megye keleti részén és Aurés vidékén kisebb terrorista csoportok mintegy harminc többé-kevésbé súlyos merényletet követtek el." A főkormány-

zóság akkor még nem tudhatta, miről van szó. A felkeles „hatos tanácsa" hosszú honapok óta készítette elő a fegyveres akciót, és a felkelés kirobbanásának időpontjában 3000 kiképzett, elszánt harcos fölött rendelkezett mar. Az volt a terv, hogy november 1-én 0 órakor támadásokat intéznek francia helyőrségek ellen és csatlakozasra szólítják fel Algéria elnyomott népét. Ezt végrehajtották. A szikrától fellobbant a láng, amely hamarosan magasan lobogott Algéria minden részében, még ott is, ahol a gyarmatosítók addig teljes biztonságban érezték magukat.

A felkelésre hívo szó termékeny talajra hullott. Régen vártak már erre az elnyomottak, de lelkesítette őket a vietnami nép hősi harca is a francia hódítók ellen, és több más gyarmati nép küzdelme. Mozgolódott Tunézia és Marokkó is. A felkelésben részt vett a nemzeti mozgalom valamennyi irányzata, Algéria Kommunista Pártja és a szervezetlen, de nemzeti öntudatra ébredt, semmilyen párthoz nem tartozó szegényparasztok tömege. Ebből alakult ki aztán a Nemzeti Felszabadítási Front és ennek fegyveres szervezete, a Nemzeti Felszabadító Hadsereg.

A harc eredményei meglehetősen ismertek, a napilapok gyakran és részletesen írnak róla. A francia jobboldali sajtó egy darabig igyekezett lebecsulni, elhallgatni, levertnek nyilvánítani, de mikor újabb és újabb katonai erősítésekre volt szükség Algériában, és a francia városok és falvak temetőiben sokasodtak a *sírdombok*, azoknak a fiatal franciáknak a hantjai, akik ebben a harcban, igazságtalan vállalkozásban pusztultak el, a propaganda megvaltozott. Megkezdődött a szabadságharc rágalmazása, a Franciaorszagban élő algériaiak uldozése, amely különösen az algéri fasiszta puccs után lett kíméletlen és kegyetlen. A francia jobboldali sajtó ma is tele van az ártatlan polgári lakosság elleni, algériai részről elkövetett merényletek színes leírásával és a gyarmati hadsereg „hőseinek" dicseretevel.

Való igaz, hogy az algériai ellenállási frontnak két gyengesége van. Az egyik anyagi természetű. A jól felszerelt idegenlégió és a francia hadsereggel szemben felszerelés dolgában a Felszabadító Hadsereg természetesen hátrányban van. Fokozza a bajt, hogy százezrek menekültek el felszabadult területekre és a szomszédos arab országokba a franciák irtóhadjáratai elől. Ezek a százezrek nem dolgoznak, nem termelnek, viszont gondoskodni kell róluk. A rossz lakásviszonyok, a hiányos táplálkozás és gyógyszerellátás következtében nagyon magas a halálozási arány, különösképpen a gyermekek között. Így az évek múlásával bizonyos fáradtság észlelhető a lakosság és a harcoló hozzátartozók körében is. A másik gyengeség ideológiai természetű. Nem koreai és nem vietnami háború ez, ahol a harcosokat egységes cél, a szocialista haza megteremtése, kötötte egybe. Itt az igazi hazafiak, a hazájukat és családjukat védő egyszerű munkások és parasztok, a bátor kommunisták mellett különféle zavaros ideológiájú, pánizlám, pánarab, burzsoá-nacionalista, antiszemita, anarchista elemek is részt vesznek a harcban. Algériának alig

van munkásosztálya. A katonák nagy többsége paraszt. A tisztikarban sok a zűrzavaros fejű ember. Ez gyengíti a harc erejét, sokak előtt bizonytalanná teszi annak célját, és káros eszközöket is használ. Ezek közé tartoznak az említett merényletek is, amelyekbe természetesen a burzsoá lapok mindjárt belekapaszkodnak és felhozzák őket a maguk kegyetlenkedésének igazolására. Pedig még a legvadabb arab anarchisták merényletei sem teszik ki a gyarmatosítók embertelenségeinek ezredrészét sem.

Nincs egységes ideológiája az ideiglenes algériai kormánynak sem. Vezetője, a kormányelnök, Ferhat Abbasz mérsékelt reformista politikus volt még a harmincas években, aki annakidején céljaként az európaiak és a muzulmánok politikai egyenlősítését tűzte ki. A köréje csoportosult liberális burzsoázia a második világháború vége felé bizonyos fajtájú belső autonómiát kívánt Algéria számára, természetesen a francia közösségen belül. Az események azonban kimozdították ezt a csoportot ebből a langyos álláspontból és a vihar erejével ragadták a fegyveres harc irányába. Az egykor kommunistaellenes Ferhat Abbasz kormánya ma együtt harcol Algéria Kommunista Pártjával a közös ellenség ellen. Programjában földreformigéretek, demokratikus rendszer, négyes demokratikus államszövetség megteremtése áll, de mindez meglehetősen általános fogalmazásban. Aki a szomszédos, független Tunézia és Marokkó viszonyait figyeli, annak számára ezek a programpontok ilyen megfogalmazásban nem megnyugtatóak, még akkor sem, ha egyébként helyes is a kormánynak az az álláspontja, hogy most mindent alá kell rendelni a felszabadító harcnak. Ez a harc is hatékonyabb lenne, még szélesebb tömegeket ragadna magával, ha a kormány programja határozottan *egy népi Algéria megteremtését tűzné zászlajára.*

Algéria Kommunista Pártja természetesen teljes erejével küzd az ország szabadságáért. Tagjainak százai estek el a hat év harcaiban. A párt már túlfejlődött azon a helyzeten, amelyben tagjai nagyrészt francia és zsidó munkások voltak, de kevés arab volt soraiban. A hivatalosan 1936-ban megalakult Algériai Kommunista Párt tagjainak óriási többsége most arab munkás és paraszt. Többször betiltották — természetesen ma is illegális. — Tagjai szinte kivétel nélkül a fronton vannak. Vállukon még nagyobb súly van, mint más igaz hazafiakén. Nemcsak az imperialista gyarmatosítók ellen kell harcolniok, de a népuk szabad, független, szocialista jövőjét megakadályozni akaró reakciós arab elemek ellen is.

*

Az Algériában élő franciák száma a hivatalos statisztikák szerint 1 millió. Valójában azonban nem több háromnegyed milliónál.

Bár az algériai franciák elődei az arab lakosság durva kiszorításával és legyilkolásával szerezték az „új hazát", nem lehet egy kalap alá venni őket. Hiszen, különösen a munkások és értelmiségiek között számos haladó, kommunista ember is van. Franco, Mussolini, Hitler és Pétain fasisz-

ta eszméinek azonban itt aránytalanul több híve van, mint az anyaországban. A franciák tulnyomórészt a négy nagy városban, Algírban, Oránban, Constantineban és Boneban laknak. De egyedül Orán az a város, amelyben többségben vannak a muzulmánokkal szemben. Tobbségük sohasem járt még Franciaországban és csak elbeszélésekből, rokoni levelekből és a Paris Match képes riportjaiból ismeri ősei szülőföldjét. Helyzetük sokban különbözik a franciaországi franciákétól. Életszínvonaluk nagy átlagban magasabb; a gyarmati harc körülményei között születtek és nőttek fel. Legtöbben le is nézik a franciaországi franciát, elpuhultnak, tehetetlennek tartják. Az arab értelmiséghez közelebb érzik magukat, mint a párizsihoz. Ugyanakkor él bennük a burzsoá nacionalizmus, az arabok, a négerek és a zsidók lenézése. A francia fasiszták, az ejtőernyősök, gyarmati rohamcsapatok gerince Algériából kerül ki.

Különösen megerősödött ez az „öntudat", mióta végrehajtották az algíri államcsínyt, megbuktatták a francia kormányt és hatalomra segítették de Gaullet. De Gaulle hálájának jeléül 1958. október 30-án Constantineben meghirdette Algéria ötéves tervét, „a jólét, a felemelkedés, a demokrácia kibontakoztatására". Nemcsak a franciáknak ígért itt minden jót, de az arab lakosságnak is. Valóban, Algéria városaiban ma sokan nagyon jól élnek. A háborún meggazdagodó kereskedőknek, gyárosoknak, de még a zsoldjukon felul biztonsági prémiumot vagy harci jutalékot élvező tiszteknek és altiszteknek is telik fényűzési cikkekre. Jóval több mint félmillió katona eszik, iszik, ruházkodik, szórakozik Algériában, ez magában már sokat jelent. Ráadásul 1956 óta meglepték Algériát a nagy olajvállalatok ügynökei és tisztviselői. Hatalmas üzletkötések folynak, új és új forrásokat fedeznek fel. Algír és Orán európai negyede ragyog. Mégis rettegés üli meg a mulatozók lelkét, ha kijózanodnak. Mi lesz holnap?

Ez év augusztusában a „Der Spiegel" című nyugatnémet lap munkatársa kérdést intézett Ferhat Abbaszhoz, az algériai ideiglenes kormány miniszterelnökéhez, milyen elképzelései vannak az algériai franciák jövőjéről. „Ez a probléma nem megoldhatatlan — — válaszolta Ferhat Abbasz. — Mi ma nem azért állunk szemben az európai kisebbséggel, mert más származású, mint mi, vagy mert más vallású, hanem, mert többségében egyetért a gyarmatosítással. A legtöbbje úgy bánik velünk, mint a győző a legyőzöttel, az úr a szolgával. Ha majd Algéria függetlensége új helyzet elé állítja őket, mégis könnyen beilleszkedhetnek majd a szabad Algériába, szabadon dolgozhatnak közös hazánkban. Ma csak az nehezíti a helyzetet, hogy itt a francia hadsereg, hogy háború van... Mi többet akarunk nekik adni, mint amit ma Tunézia és Marokkó ad, mi állampolgárságot kínálunk majd nekik, nem bántjuk nyelvuket, kultúrájukat, vallásukat. Mi nem vagyunk Franciaország, amely 1937 óta a mi saját hazánkban idegen nyelvként kezeli az arabot. A végső győzelem után meg fogunk akadályozni minden üldözést, erőszakoskodást."

A francia nagybirtokosok, olajmágnások, fasiszták, a háború haszonélvezői természetesen ideggörcsöt kapnak ennek hallatára. Hogy ötlük elvegyék ezt a Kánaánt? Soha! Ha kell — mondják —, de Gaullet is elsöprik, de Algéria francia marad. Fegyveres csoportokat alakítanak és újabb puccsra készülnek De Gaulle saját pártjában is szakadásokat idézett elő az önrendelkezési jog felcsillantásával. Az UNR bordeauxi kongresszusán csakhogynem összeverekedtek a frakciók képviselői. A kongresszus a francia burzsoázia megosztottságát tükrözte az algériai kérdésben. Készülnek a javaslatok a francia hadsereg ellenőrzése alatt lefolyó választásokról, a szavazati jog megvonásáról az arab lakosság nagyrészétől, egyszóval a helyzet megszilárdításáról, a gyarmatosítás fenntartásáról. Ez viszont egyben a francia nép által gyűlölt háború folytatását is jelenti.

A Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága ez év november 2-án és 3-án Choisy-le-Roiban tartott ülésén foglalkozott de Gaulle tábornok szeptember 16-i, az önrendelkezési joggal kapcsolatos kijelentésével. A határozat hivatkozik arra, hogy a kommunisták voltak az elsők — és sokáig az egyetlen párt —, amely a tárgyalások útját javasolta, amit ma már sokan támogatnak. A kommunista párt következetesen harcolt Algéria szabadságáért, a gyarmatosítás ellen. A Központi Bizottság ismét leszögezi, hogy Franciaország és a független Algéria barátsága oldhatja csak meg a felvetődött bonyolult kérdéseket. *Tárgyalni kell* az algériai nép képviselőivel és véget kell vetni a háborúnak — hangsúlyozza a határozat. Felszólítja a francia népet, csikarja ki kormányától ezeket a tárgyalásokat. Már eddig is értünk el sikereket, mert népünk békeakarata vezette el de Gaullet odáig, hogy kijelentse: az algériaiak maguk dönthetnek sorsukról. Meg kell akadályozni a fasisztákat abban, hogy lehetetlenné tegyék ezt a tervet. Minden kommunistának — hangsúlyozza a Központi Bizottság — felvilágosító munkát kell végezni a széles néptömegek között és mozgalmat kell szerveznie a béke érdekében. Egyesítő és mozgósító erejű a szaharai atomrobbantások elhárításának akarata is.

A francia kommunisták sok hasonló győzelmes harcot vívtak meg már a múltban is. De példátlanul nehéz dolog a személyi hatalom körülményei között, az algériai háború legvéresebb csatái idején magasra tartani a szabadság lobogóját. Azonban a francia kommunisták mellett áll ebben a harcban a francia nép túlnyomó többsége és az arab világ. Velük harcol az egész algériai nép és minden szabadságszerető ember a világon. A gyarmatosítók elszigetelődnek. Talán nehéz harcok lesznek még Algériáért, a kabiliai hegyekben, a sivatagban, Bone és Constantine elővárosaiban, a francia képviselőházban, az ENSZ padsoraiban, de a harc kimenetele nem vitás. Mint mindig, minden harcot a történelemben, végül ezt is a haladás képviselői vívják meg győztesen. És a haladás képviselője ebben a kérdésben Algéria népe és a Francia Kommunista Párt.

Máté György

VITA

Ankét Molnár Erik: A jelenkori kapitalizmus néhány gazdasági problémája című könyvéről

Molnár Erik könyve — amelyet a Kossuth Könyvkiadó ez év júliusában jelentetett meg — nagy érdeklődést váltott ki elsősorban a közgazdászok körében. Ez megnyilvánult a Kozgazdaságtudományi Intézet, és a Marx Károly Kozgazdaságtudományi Egyetem rendezésében november 14-én megtartott ankéton is, melyen több mint százan vettek részt.

A Társadalmi Szemle már foglalkozott eddig is Molnár Erik könyvével és nézeteivel. Az 1957 júniusi számban megjelent cikke a kapitalizmus gazdasági törvényeiről, amelyet készülő könyve bevezetőjének szánt, lényegében azonos a könyv első fejezetével. A cikkben felvetett nézetekről már akkor is vita folyt a folyóiratban (1957 szept., okt., nov., dec. és 1958 jan.), a szerkesztőbizottság sem értett egyet Molnár Erik elvtárs egyes nézeteivel.

A megjelent könyvről az októberi számban Háy László írt, amelylyel a vitában részt vevők általában egyetértettek. Szükségesnek tartjuk azonban a most lezajlott vita ismertetését, mert a felszólalók bírálataikban sok új érvet sorakoztattak fel Molnár Erik nézeteivel szemben, másrészt a szerző még tovább ment antimarxista állásfoglalásában.

A felszólalók általában hangsúlyozták, hogy a szerző elismerésre méltó, nagy munkát végzett a könyv megírásával, megkísérelte — hazánkban először —, hogy választ adjon a jelenkori kapitalizmus szinte valamennyi fő problémájára. Sokoldalú, érdekes, gazdag és rendszerezett tényanyaga, számos eredeti, új következtetése, amelyet a dogmatizmus elleni harcban felsorakoztatott, közelebb viszi az olvasókat a modern kapitalizmus gazdasági folyamatainak, tendenciáinak, valóságának megismeréséhez, nagy segítséget nyújt az oktatási és propagandamunkának is. De a vitában rámutattak ugyanakkor: nagy kár, hogy Molnár Erik e gazdag anyag birtokában sokszor a tények ellenére, hamis elméleti következtetésekre jut. Ezért a felszólalók elsősorban ezekkel az antimarxista nézetekkel fordultak szembe.

A legfőbb és legsúlyosabb ellenvetés most is a törvények fogalmáról és érvényesüléséről vallott nézeteit érte, mivel — mint azt hozzászólásában Molnár Endre is mondotta — a szerző törvényfelfogása központi kérdés. E téren elkövetett hibái ugyanis tükröződnek a kapitalizmus egyes összefüggéseiről kifejtett nézeteiben is.

Mindenekelőtt — mondotta Csapó László — nem felel meg a valóságnak a szerző azon állítása, hogy: „A marxista—leninista irodalom mindmáig nem tisztázta egyértelműen a társadalmi törvényszе-

rűség fogalmát". A marxista—leninista irodalom a legfőbb összefüggéseket feltárta a következőkben: az emberek társadalmi termelésük során meghatározott termelési viszonyba lépnek s ez megfelel anyagi termelőerőik színvonalának. A termelési viszonyok lényeges, szükségszerű, viszonylag állandó összefüggései, objektív társadalmi-gazdasági törvények; létezésük független az emberek akaratától. Ezek a törvények az emberek cselekedetein keresztul hatnak, akaratukat, cselekvésuket e törvények határozzák meg. Az emberek felismerhetik, tanulmányozhatják, felhasználhatják ezeket a torvényeket, de meg nem szüntethetik. Megváltoztathatjak a termelési viszonyokat, és akkor megszűnnek e torvények és újak keletkeznek, vagy tovább fejlődnek a termelési viszonyok egyes formái és akkor e törvények megjelenési formái is módosulnak. S végul: a társadalmi törvények tendencia jellegűek.

Molnár Erik — mint a korábban megjelent cikkében és az ehhez fűződő vitában — konyvében is továbbra fenntartja azt a nézetét, hogy a kapitalizmus törvényei kétfélék: a kapitalizmus atomisztikus szerkezetén alapuló, elementáris és az atomisztikus szerkezeten kívüli nem-elementáris törvények; hogy hatálytalanítani lehet egyes gazdasági törvényeket az emberek vagy osztályok tudatos együttműködésével az adott társadalmon belül.

Csapó László és Nagy Tamás rámutattak, hogy nem lehet a kapitalizmus törvényeit elementáris és nem-elementáris törvényekre felosztani. Az osztályharc törvénye és a tőkések szervezett együttműködése — ezeket említi Molnár Erik az atomisztikus szerkezeten kívülálló törvényeknek — sem esik kívül a tőkés társadalom viszonyain. Az osztályharc alapja, kiindulópontja gazdasági, amely a kapitalizmusban a tőkés felhalmozásból szükségszerűen fakad, s nem áll azon kívul. A kapitalizmus valamennyi gazdasági törvénye a kapitalizmus atomisztikus szerkezetének, a tőkés termelési viszonyoknak legfőbb összefüggéseit fejezi ki. Sem a munkások, sem a tőkések tervszerű együttműködése nem szünteti meg a kapitalizmus atomisztikus jellegét, csak módosítja azt.

A vitának ez volt az egyetlen pontja, amelyben Molnár Erik visszavonult, de indoklásában elszakította azt az utolsó szálat is, amely a marxi törvényfelfogáshoz kapcsolta nézetét. Válaszában a következőt mondotta: „Előfordult a vitában az a megállapítás, hogy helytelenül járok el akkor, amikor a kapitalizmus elementáris, atomisztikus szerkezetén alapuló, Marx által felállított, absztrakt törvényeivel szemben felvetem a kapitalizmus másfajta törvényeit is, beszélek az osztályharc törvényéről és azt mondom, hogy az erősebbnek bizonyult az abszolút elnyomorodás törvényénél, és azt hatályon kívül helyezte. Meg kell mondanom, hogy ez nem volt helyes. Tényleg engedményt tettem a tudományunkban uralkodó kozfelfogásnak, amely egyenesen felhorkant arra a lehetőségre, hogy torvények hatályon kívül helyezhetők. Azt tettem, amit egyébként »A marxista filozófia alapjai« címen magyarul megjelent szovjet mű tett: szembeállítottam az osztályharc törvényét az elementáris törvényekkel. Ez nem helyes, kár volt belemenni ebbe a kompromisszumba, mert a kapitalizmus törvényei sem mások, mint a kapitalizmus atomisztikus alapjainak feltevése mellett

működő törvények, ezek a bizonyos elementáris törvények, amelyeket Marx felállított. Ha a munkásság osztályharca beavatkozik ezeknek a törvényeknek a menetébe, akkor az külső hatás, de nem az osztályharc törvényének érvényesülése. Persze teljes mértékben igaz az, hogy a munkásság osztályharca magából a kapitalizmus atomisztikus szerkezetéből ered. Ez kényszeríti a munkásokat arra, hogy szervezkedjenek, s tömörüljenek, de nem helyes szembeállítani a kapitalizmus elementáris törvényeivel az osztályharc törvényét. Ujból kiderült, hogy nem szabad ilyen kompromisszumokba belemenni, mert joggal olvashatják az ember fejére, hogy kétféle törvényt konstruált." (Jegyzőkönyv.)

Amit Molnár Erik tudományosan uralkodó közfelfogásnak nevez, nem más, mint a marxi törvényszemlélet, amit viszont ezzel szemben állít, az szubjektivista, voluntarista nézet, amelyet immáron kiterjesztett minden törvényre.

Tarthatatlan Molnár Eriknek az a felfogása is, hogy a törvények hatálytalaníthatók. Ezt a nézetet vitatók — elsősorban Nagy Tamás és Csapó László — rámutattak arra, hogy a gazdasági törvények a termelési viszonyok összefüggéseit fejezik ki, ezért nem hatálytalaníthatók, csak a termelési viszonyok megváltoztatásával szűnhetnek meg. Természetesen lehetséges és van is rá példa — fejtegette Nagy Tamás —, hogy a kapitalizmuson belül a fejlődés során megváltoznak a termelési viszonyok megjelenési formái (szabadversenyes kapitalizmus — monopolkapitalizmus), és ennek következtében az alapvető összefüggéseket kifejező törvények is más formában érvényesülnek (értéktörvény, értéktöbblettörvény, egyenlőtlen fejlődés törvénye), sőt egyes nem ilyen jelentős és alapvető összefüggéseket kifejező törvények érvényesülése eltűnik és új törvények lépnek a színre. (Szabadversenyes áralakulás, monopoláralakulás törvényei, aranypénzforgalom—papírpénzforgalom törvényei.)

Nem állják meg a helyüket azok a példák sem, amelyeket a törvények hatálytalanítása lehetőségének bizonyítására hoz fel Molnár Erik. Szerinte Marx „A tőké"-ben először feltárja a kapitalizmus atomisztikus szerkezetéből fakadó. elementáris törvényeket, majd megmutatja az atomisztikus szerkezeten kívül álló erőket, amelyek kiküszöbölhetnek egyes törvényeket. Ennek bizonyítására csupán két példát hoz fel: a munkanap meghosszabbítása „törvényének", és az abszolút elnyomorodás törvényének hatálytalanítását.

Helytelenül hivatkozik Marxra a szerző — jegyezte meg Nagy Tamás. „Nagyjában és egészében azonban ez (a munkanap meghosszabbítása K. L.) nem is az egyes tőkés jó- vagy rosszakaratától függ. A szabad verseny a tőkés termelés benső *törvényeit* az egyes tőkéssel szemben, mint külső kényszer-*törvényt* érvényesíti." (Marx: A tőke I. köt. 254. old. Szikra. 1955. Kiemelések M. E.) Ebből Molnár Erik azt a következtetést vonja le, hogy a munkanap meghosszabbodása törvény. Valójában Marx itt nem azt tárgyalja, hogy ez törvény-e, hanem, hogy miért törekednek a tőkések a munkanap meghosszabbítására, bár úgy tűnik, hogy a munkaerő gyors kopása, drágítja a munkaerőt, és ezért a tőkés érdeke is a normál munkanaphoz fűződik. Marx

sem itt, sem máshol nem tekinti a munkanap meghosszabbodását gazdasági törvénynek. Ellenkezőleg, ezen a helyen és „A tőké"-ben másutt is azt szögezi le, hogy a munkanap hosszát semmilyen törvény sem szabályozza, ebben a kérdésben az erőszak dönt, a munkanap hossza a tőkésosztály és a munkásosztály között folyó harcban alakul ki. Nem törvény tehát ez, és így nem lehet bizonyítékul sem felhozni.

Csapó László — mint már az 1957-ben lefolyt vitában — ismét kifejtette, hogy nem általában a munkanap meghosszabbítása, hanem a túlmunka növelése a törvény, amelynek különféle módja van. A munkanapot a munkásosztály harca rövidítette meg, de ezt csak azért tehette, mert a gépi nagyipar kifejlődésével a tőkés érdeke is ez volt. Ez utóbbi állítással vitába szállt Nagy Tamás. Véleménye szerint a technikai fejlődés nem tette a tőkések számára parancsoló szükségszerűséggé a munkaidő csökkentését. Ellenkezőleg, a munkásosztály harca következtében csökkenő munkanap kényszerítette a tőkéseket arra, hogy a relatív értéktöbblettermelést helyezzék előtérbe.

Ugyancsak elfogadhatatlan Molnár Erik másik példája, az abszolút elnyomorodás törvényének kikuszöböléséről. Csapó László azt állította, hogy ez nem törvény, hanem tendencia, amely olykor-olykor érvényesül s ezért nem lehet példa a törvény megszüntetésére.

Nagy Tamás szerint nehéz eldönteni, vajon Marx törvénynek tekintette-e az abszolút elnyomorodást. Szerinte ez csak tendencia, a tőkefelhalmozás általános törvényének megnyilvánulási formája, amely csak időnként érvényesül. Márpedig Marx csak az uralkodó tendenciákat nevezte törvénynek. Ettől eltekintve helytelennek tartja azt, amit a szerző állít. Nem lehet az osztályharc törvényét szembeállítani a kereslet-kínálat törvényével. (Itt a munkaerő keresletéről és kínálatáról van szó.) Valójában nem az történik, hogy az osztályharc szemben áll a béralakulás törvényével, hanem az, hogy a munkások felhasználják a kereslet-kínálat törvényét tervszerű együttműködésük során helyzetük javítása érdekében.

Akár törvénynek nevezzük, akár egyszerű tendenciának fogjuk fel az abszolút elnyomorodást — szögezi le végül Nagy Tamás —, Marx sehol sem említi azt, hogy az olyan törvény, amelyet hatálytalanítani lehet. Persze, Molnár Erik is azt tartja, hogy a kapitalizmus lényegéhez tartozó törvényeket nem lehet kiküszöbölni. Ezek szerint az elnyomorodást nem ilyen törvénynek tekinti — folytatja Nagy Tamás. Ismeretes azonban, hogy Marx csak a kapitalizmus lényegét kifejező törvények feltárását tűzte ki célul, ezért fel sem merülhetett nála a törvények hatálytalanításának problémája.

Válaszában azonban Molnár Erik feladta azt a nézetét is, hogy a kapitalizmus lényegéhez tartozó törvények nem hatálytalaníthatók.

A következőket mondta: „a természettudományok és egyáltalában a tudományok törvényei absztraktak, sohasem fedik teljesen a konkrét valóságot. ... Marx ezt az álláspontot annyira magáévá teszi, hogy kijelenti: „... a törvények a valóságban a legjobb esetben is csak megközelítően valósulnak meg, sohasem érvényesülnek teljesen tisztán." Ez eddig helyes is, de tovább így folytatja: „Vegyünk egy törvényt a mechanikából: a tehetetlenség törvényét. Eszerint egy mozgó test, ha külső hatásoktól mentes, megtartja mozgási sebességét és mozgási irá-

nyát a végtelenségig... Gurítsunk el egy golyót a padlón. A súrlódás ereje igen rövid idő alatt felemészti a mozgási sebességet és a golyó megáll. Következőleg *a törvény nem érvényesül*, a törvény érvényesülését megakadályozzák más erők, amelyek a *törvény működését hatályon kívül helyezik*. Ennél a törvénynél meg kell mondani, hogyha a Föld felületén mozgó testeket tekintjuk, ez a törvény már nem is uralkodó tendencia, csak tendenciaképpen érvényesül. (Tehát érvényesül, kérdezhetjük? K. L.) De a törvényt magát mindenképpen fel kell állítani, mert különben teljesen lehetetlen lenne a mozgás megmagyarázása. Ennek ellenére *a törvény a gyakorlatban nem érvényesül*, vagy csak rövid ideig érvényesül, mert a külső hatások *hatályon kívül helyezik*." (Kiemelések tőlem. K. L.) Ez a helyzet a társadalmi törvényekkel is. A törvények tendenciaszerű érvényesülését Molnár elvtárs tehát azok hatálytalanításának fogja fel, és ezzel felszámol minden törvényt. A törvények felosztásától végső soron így jut el a társadalmi fejlődés törvényszerűségének teljes tagadásáig.

Törvényfelfogását végül azzal védelmezte, hogy kijelentette: „Jelenleg azért küzdünk, hogy hatályon kívül helyezzük az imperialista háború törvényét." Ezzel kapcsolatban jegyezte meg Háy László vitazáró felszólalásában: Nem arról van itt szó, hogy a törvényeket nem lehet hatályon kívül helyezni, hiszen a gazdasági és a természeti törvények között ez az egyik különbség. De nem úgy, ahogy Molnár Erik állítja. A kapitalizmus törvényeit csak a szocialista forradalom helyezheti hatályon kívül. Az imperialista háborúk törvénye is fennmarad, amíg létezik imperializmus, de mi rákényszerítjük a kapitalizmusra a szocializmus törvényét: a békét. Arról van szó, hogy a szocializmus ellentétes erői megakadályozhatják a háború törvényének érvényesülését, de ki nem küszöbölhetik, mert mihelyt valamilyen oknál fogva viszonylagosan gyöngülnének a szocializmus erői, utat törhetne magának az imperializmus törvénye: a háború.

*

A Molnár Erik könyvét ért bírálatokban fontosak a módszerére vonatkozó megjegyzések. Több felszólaló szembehelyezkedett azzal a koncepciójával, mely szerint „a monopóliumok befolyásolják ugyan a fejlődést, de sehol sem változtatják meg alapvető irányát. Ez a magyarázata annak, hogy a könyv ezekben a fejezetekben, amelyek a fejlődés alapvető irányával foglalkoznak, a monopóliumok szerepét általában kevéssé érinti." (Molnár Erik: A jelenkori kapitalizmus néhány gazdasági problémája. 25. old.)

Ebből a helytelen kiindulópontból származnak Molnár Erik fő elméleti hibái — fejtegeti Csapó László. Eltűnik a szabadversenyes és a jelenkori kapitalizmus közötti lényeges különbség, a tőkés gazdasági fejlődés folyamatát úgy ábrázolja, mint a kapitalizmus mennyiségi növekedését, s végül mindebből szervesen következik a gazdaság és politika erőszakos szétválasztása, néhol erőszakos összekapcsolása.

Természetesen a jelenkori kapitalizmus is tőkés rendszer, melyben uralkodnak a tőkés termelési viszonyok alapján működő törvények, de a monopóliumok nemcsak befolyásolják a fejlődést, hanem meghatározzák, megváltoztatják a fejlődés irányát. A monopóliumok

kialakulása lényeges változást okozott a tőkés termelési viszonyok egyes oldalaiban, megjelenési formáiban. Ezért mondotta Lenin, hogy a monopolkapitalizmus a tőkés társadalom fejlődésének külön szakasza.

A fejlődés alapvető irányának megváltozása azt jelenti, hogy a felfelé ívelést, virágzást a hanyatlás váltotta fel, ami nemcsak általánosan, hanem az egyes részfolyamatokban is megnyilvánul.

A monopólium hatása mindenekelőtt abban nyilvánul meg, hogy lelassul a termelés és a felhalmozás növekedési üteme, növekszik a viszonylagos tőkefelesleg, és nehezebben megy végbe a technikai fejlődés, mint a szabadversenyes kapitalizmusban.

Ezt a problémát elemezte részletesen a vitában Erdős Tibor.

A monopóliumok a monopolárakkal gátolják a technika fejlődését. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a technikai fejlődés le is lassul. Figyelembe kell venni először is azt, hogy magasabb technikai színvonal esetében nagyobbak a fejlődés lehetőségei. Másrészt a monopóliumok nem küszöbölik ki a versenyt. A monopóliumok és az imperialista országok közötti verseny — mely a technikai előrehaladás irányában hat — sokszor áttöri a monopóliumok hatására beállt technikai veszteglés tendenciáját.

Ennek azonban nagy ára van. A korszerűsítés óriási beruházásokat igényel, nagymértékben bővül a termelési potenciál, ugyanakkor a monopolárak korlátozzák a fizetőképes keresletet, tehát szükségszerűen kapacitáskihasználatlanság keletkezik, nem időszakosan, hanem állandóan. Molnár Erik is hoz adatokat arra, hogy az USA-ban a fellendülés idején, az 50-es években is 20—25 százalékos volt a kapacitáskihasználatlanság. Ebben is jelentkezik tehát a technikai veszteglés tendenciája.

A valóságban a kapacitáskihasználatlanság nem nő állandóan. Ez azonban nem mond ellent az előbbieknek. Számításba kell venni — mondotta Erdős Tibor — a monopoltőkés állam gazdasági tevékenységét is, amely mesterséges keresletet teremt s ezzel lehetővé teszi a termelés növelését. Az állami kereslet azonban zömében improduktív fogyasztást elégít ki. A technikai veszteglés tendenciája tehát abban jelentkezik, hogy nő a termelőberendezések és a munkaerő, valamint a termelt áruk improduktív felhasználása.

Visszatérve Csapó László gondolatmenetére, abból még a következőket emeljük ki: A monopóliumok megváltoztatják a fejlődés alapvető irányát a külkereskedelem és a tőkekivitel tekintetében is. A világpiacon folyó szabadversenyt felváltja a monopóliumok versenye a világpiac felosztásáért. Az árukivitellel szemben a tőkekivitel kerül előtérbe. Molnár Erik a tőkekivitelt sem helyesen kapcsolja a monopóliumokhoz. Azt írja, hogy a tőkekivitel a külkereskedelemmel, az árukivitellel függ össze, rugója az elmaradott országok szállítási rendszerének fejlesztése is. Ez a magyarázat nem kielégítő. A monopólium az alapvető oka annak, hogy viszonylagos tőkefelesleg keletkezik, és ezért a tőkekivitel döntővé válik az árukivitellel szemben.

A monopóliumok léte deformálja az újratermelési ciklust; fokozódnak az egyensúlyi zavarok, lelassul a reálbérek növekedése, fokozódik a tőke gazdasági és politikai nyomása a munkásosztályra, a

munkanélküliség krónikussá válik, de minőségileg új szinten jelentkezik a munkások egyesülése és fellépése is a tőkével szemben. Mindezek is azt mutatják, hogy megváltozott a fejlődés alapvető iránya az újratermelésben és a munkásosztály helyzetének alakulásában is.

Molnár Erik nézeteinek és módszerének helytelensége megmutatkozik a gazdaság és politika szétválasztásában, téves értelmezésében is. A kapitalizmus általános válságát csak politikai válságnak tekinti és azt állítja, hogy az általános válság Sztálin által feltárt gazdasági tendenciái a második világháború után már nem érvényesülnek. Sőt ezen is túl megy — mutat rá Gönczöl György — és a marxizmussal kerül szembe, amikor azt írja: „A kapitalizmusban nem működnek olyan törvényszerű tendenciák, amelyek a kapitalizmusnak, *mint gazdasági rendszernek* — az időszakos válságoktól különböző — általános válságát előidézhetnék." (369. old.)

Ezzel szöges ellentétben Marx egész életművét az az alapgondolat hatja át, hogy a kapitalizmusban olyan tendenciák érvényesülnek, amelyek szükségszerűen a kapitalizmusnak, mint gazdasági rendszernek az általános válságához vezetnek. Ezt mutatta ki Marx a tőkés felhalmozás folyamatának elemzésével, amelyben kiéleződnek a belső ellentmondások és a kapitalizmus bukásához vezetnek.

Az ellentmondások kiéleződése, az általános válság elmélyülése, a ciklusok egymásutánján, az időszakos túltermelési válságokon keresztül megy végbe. Ez nem jelenti a kettő azonosítását. Azzal, hogy Molnár Erik csak a ciklikus válságot ismeri el konkrétumnak, a polgári gazdaságtan empirizmusába és pragmatizmusába esik, hiszen a polgári közgazdászok is elismerik a ciklikus válságokat, de tagadják azt, hogy ezek szüségszerűen elvezetnek a rendszer általános válságához.

Korábban láttuk Erdős Tibor fejtegetéseiben, hogy Molnár Erik helytelenül általánosít az adatokból, amikor arra a következtetésre jut, hogy a krónikus kapacitáskihasználatlanság és állandósult munkanélküliség tendenciája nem létezik. Hibáztatja Erdős Tibor azt is, hogy Molnár Erik túl rövid időköz adataiból általánosít. Súlyosbítja ezt az, hogy a második világháború utáni helyzetet veszi alapul, amikor még érvényesült a háború utóhatása, amikor óriási fegyverkezés kezdődött, ami fokozza a kapitalizmus belső szerkezetében meglevő ellentmondásokat, noha a felszínen kedvező kép mutatkozik.

Molnár Erik tagadja a fegyverkezésnek ezt a fontos szerepét. Arra hivatkozik, hogy a második világháborút követő években 1945—1946-ban lényegesen csökkentették a katonai kiadásokat, mégsem növekedett a munkanélküliség. A példája azonban nem jó, mert bár valóban csökkentek a katonai kiadások és nem nőtt a munkanélküliség, de arról megfeledkezik, hogy a fegyverkezés csökkenését a háború miatt elhalasztott kereslet, az állótőkék tömeges felújítása bőven pótolta.

Molnár Eriknek a felfogása a gazdasági túltermelési válságokról, szintén a politika és a gazdaság erőszakos szétválasztását mutatja. Szerinte igazi gazdasági válságnak csak az tekinthető, amely a kapitalista rendszert alapjaiban rendíti meg, és a munkásosztály közvet-

len forradalmasításához vezet. Ez a téves felfogása logikusan összefügg az általános válság értelmezésével — állapította meg Gönczöl György — s el is mossa a kettő közötti különbséget. A két logikailag összefüggő tévedés összefugg egy harmadikkal is, a piacprobléma helytelen felfogásával.

A válságokat abból vezeti le, hogy a piac áttekinthetetlen, tehát csupán az anarchiát tekinti a válság okának. Meg van viszont győződve arról, hogy a kapitalizmusban olyan tendenciák vannak, amelyek a piacot áttekinthetőbbé teszik s így csökkenteni lehet a piacproblémákat, vagyis ki lehet kuszöbölni a válságokat. Ezt meg is fogalmazta válaszában „... nem viselhet el a kapitalizmus még egyszer olyan mély válságot, mint ami 1929—1933-ban volt. Ez az igazi oka az állami intervencionizmusnak. Abból, hogy 14 éven keresztül az egész kapitalista Nyugat-Európában meg tudták akadályozni a válság kitörését, egyáltalán nem következik, hogy elejét vették a válságoknak. De természetesen az ellenkezője, a válságok szükségszerűsége sem következhet. Az elméleti lehetőséget annak, hogy esetleg a komoly válságoknak elejét tudják venni, nem lehet kétségbevonni."

Gönczöl György megemlítette azt is, hogy a történelem és a logika szembeállítása nem új keletű Molnár Eriknél. A 30-as évek elején a „Korunk" című folyóiratban már kifejtette, hogy baloldali frázis az, miszerint a termelési anarchia fogalmilag elválaszthatatlan a kapitalizmustól, hogy a kapitalista tervgazdaság fogalmilag lehetetlen. Kár, hogy a sok adat és tény ellenére hajthatatlanul ragaszkodik régi előítéleteihez.

S végül a gazdaság és politika erőszakolt szétválasztása kifejezést nyer az állami monopolkapitalizmusról vallott felfogásában. Az állami monopolkapitalizmust lényegében gazdaságpolitikának, az állam intervencionista politikájának tekinti. Ez is abból ered — állapítja meg Csapó László —, hogy eltekint a monopóliumoktól. Nem veszi észre, hogy itt a monopolkapitalizmus magasabb fokáról — Lenin szerint új lépcsőfokáról — van szó, amelynek csak tünete az állami beavatkozás fokozódása.

Válaszában Molnár Erik azt mondta, hogy szerinte a gazdasági és politikai folyamatok szorosan egybeolvadnak, s a klasszikusok álláspontján áll akkor, amikor a politikai oldalt hangsúlyozza. Mint a vitában láthattuk, nem abban van a baj, hogy a politikai folyamatokat hangsúlyozza, hanem abban, hogy elsikkad nála, hogy a politikai folyamatok a gazdasági fejlődésből fakadnak.

Csaknem minden felszólaló foglalkozott az abszolút elnyomorodás problémáival, azonban ebben a kérdésben a vitázók között sem volt egyetértés. Molnár Erik könyvében azt állítja, hogy az abszolút elnyomorodás marxi törvény, amelyet azonban már hatályon kívül helyezett a munkások együttműködése. Mint már a korábbiakban volt róla szó, Nagy Tamás és Csapó László olykor-olykor érvényesülő tendenciának tekinti ezt a törvényt, ami a tőkefelhalmozás általános törvényének megjelenési formája.

Velük szemben Vörös Gyula, Haász Árpád és Babanászi Szterjesz úgy foglaltak állást, hogy az abszolút elnyomorodás törvény.

Részletesen fejtegették azt is, miért helyes az abszolút elnyomorodást törvényként felfogni s hogyan kell ennek belső tartalmát érteni.

Vörös Gyula abból indult ki, hogy ez a törvény a tőkés felhalmozás általános törvényének része, de szorosan kapcsolódik az értéktöbblettörvényhez is, nem részkérdése a kapitalizmusnak, elválaszthatatlan az alapvető folyamatoktól. Rámutatott arra — és ezt Háász Árpád is hangsúlyozta —, hogy a szükségleti színvonalból, vagyis a munka-erő értéke változó, de egy időszakban konkréten meghatározható nagyságából kell kiindulni a kérdés vizsgálatánál. Azt is hangsúlyozták ugyanakkor, hogy ez nem új elmélet, hanem a vulgáris dogmatikus nézetektől megszabadított marxista felfogás helyreállítása.

A munkaerő ára természetesen harcban alakul ki, a munkásosztály felhasználhatja, és fel is használja a kereslet-kínálat törvényét, időlegesen ez a harc feltartóztathatja és korlátozhatja az elnyomorodás törvényét, de ki nem küszöbölheti.

Ezen az alapon bírálja Vörös Gyula Molnár Eriket, aki a törvény következő meghatározását adja: „Az állandóan bővülő ipari tartalékhadsereg erősödő nyomása következtében... ciklusról ciklusra sullyednek a munkabérek. Ebben áll — a legrövidebben kifejtve és lényegére visszavezetve — az abszolút elnyomorodás törvénye." (183. old.) Ez azonban helytelen, vulgáris felfogás, amely táptalaja a revizionizmusnak. Az abszolút elnyomorodás fogalma sokkal szélesebb. Marx ugyan rámutatott arra, hogy a tőkés termelésben tendencia van arra, hogy a bérszínvonalat sullyessze, de sehol sem mondta, hogy ciklusról ciklusra csökkenni kell a béreknek.

Babanászi Szterjesz többek közt helyteleníti, hogy Molnár Erik Anglia és az USA helyzetéből általánosít az elnyomorodás kérdésében. Felveti azt, hogy szoros kapcsolat van a gyarmatok dolgozóinak és az anyaország munkásainak helyzete között. Felszólalásában ismertette a görög munkásság abszolút elnyomorodásának tényeit; a reálbérek alacsonyabbak jelenleg, mint 20 vagy 30 évvel ezelőtt. Ebből következtetéseket lehet levonni, olyan országokra, amelyek hasonló gazdasági helyzetben vannak, mint például Spanyolország és Portugália.

Végül vita tárgyát képezte a kapitalizmus perspektívájának problémája. Molnár Erik könyvének végén azt állítja, hogy „Marx a kapitalizmus forradalmi megdöntésének történeti *szükségszerűségét* — a szubjektív folyamatot, amely szükségszerűen a kapitalizmus forradalmi megdöntésére vezet — elsősorban a munkásosztály abszolút elnyomorodásából vezette le." (342. old.) Ez így téves — veti föl Csapó László —, mert Marx a kapitalizmus megdöntésének szükségszerűségét a termelőerők és a termelési viszonyok ellentmondásából vezette le.

Nézetének tarthatatlanságát láthatjuk — folytatja Csapó László —, ha előrepillantunk. Ha a szocializmus az életszínvonal tekintetében elérni vagy túl is haladja a kapitalizmust, a tőkések létérdekből kénytelenek lesznek engedményeket tenni, és jelentősen javulhat a munkásosztály helyzete. Ennek ellenére forradalmasodhat a munkás-

osztály, mert tudatosul a munkásokban, hogy a termelőerők mai színvonalán, a termelési viszonyok egyszeri megváltoztatásával gyökeresen javulhatnak életkörülményeik.

A tőkefelhalmozás során, az elnyomorodástól eltekintve, a tőke koncentrációjának eredményeként fokozódnak az ellentétek, erősödik a munkásság szervezettsége és iskolázottsága, fegyelmezettsége és harckészsége, amely megteremti a kapitalizmus megdöntésének feltételeit. Nincs közvetlen kapcsolat az elnyomorodás és a kapitalizmus megdöntése között.

Molnár Erik válaszában kifejezte, hogy — a törvények felosztását ért bírálatot kivéve — továbbra is fenntartja nézeteit „Az igazi vita — mondta —, amely a háttérben lappang, a könyv szellemének kérdése, amely tulajdonképpen egyedül tette lehetővé, hogy felvessem a könyvben szereplő problémákat. A könyv szelleme, vagy az a szellem, amelyet ki akar fejezni, röviden az, hogy nekünk, marxistáknak, nekünk marxista forradalmároknak közvetlenül kell szembeállnunk a tényekkel, fel kell ismernünk a tényeket anélkül, hogy látásunkat elhomályosítani engednénk a régi elméletek által, mert csak ebben az esetben vagyunk képesek gyakorlati taktikánkat a tényekhez igazítani, és így eredményessé tenni.

... Világos, hogy itt a dogmatizmus szellemének tagadásáról van szó, ... Háy elvtárs felvetette azt a kérdést, hogy egyoldalú harcot folytatok, könyvemben csak a dogmatizmussal harcolok, a revizionizmussal nem ... Először is a valódi tények pontos megállapítására törekedtem, függetlenül a dogmatizmus és a revizionizmus torzításaitól. A dogmatizmus és a revizionizmus fogalmát is csak a bevezető teoretikus fejezetben említem meg. Természetes, hogy ebben a körben éppen úgy szembeszállok a tények helyes megállapításánál a revizionizmussal, mint a dogmatizmussal ... Egyébként is azt hiszem, nem volna helyes mereven átvinni a politikából a tudományba azt a tételt, hogy a fő veszély a revizionizmus. Nem helyes. A mi tudományunkban, a közgazdasági tudományban, amikor valamennyien egymás között vagyunk, az igazi veszély a dogmatizmus. Ezt nyíltan meg kell mondani. Bennünket befolyásol az a dogmatikus múlt, amely tehertétel, kölöncként nehezedik ránk."

Molnár Endre vitába szállt ezzel a tudománypolitikai felfogással. Rámutatott arra, hogy Magyarországon a közelmúltban a különböző revizionista nézetek és törekvések végkifejlettségükben jelentkeztek. Ez súlyosan érintette a közgazdaságtudományt is. Ezért helyes pártunknak az az álláspontja, hogy az ideológiában és így a tudományokban is a revizionizmus a fő veszély, amit még nem küzdöttünk le. Molnár Erik ezt nem fogadta el. Ismét leszögezte, hogy: „Én tényleg hajlandó vagyok úgy látni, hogy ma a valódi marxista gazdaságtannak fejlődését inkább a dogmatikus szempontok akadályozzák ... A történettudomány vonatkozásában más a helyzet. A történettudományban, ha nem is a revizionizmus ellen folyik a harc, de olyan áramlatok ellen, amelyek összefüggnek a revizionizmussal, a nacionalizmus ellen, a narodnyikizmus ellen."

Zárszavában Háy László többek közt megvédte azt a marxista ál-

láspontot, hogy határozott harcot kell folytatni a revizionizmus ellen is, és a dogmatizmus ellen is, bár nálunk jelenleg a revizionizmus a fő veszély.

A vita, amelyben nem sikerült Molnár Eriket meggyőzni nézeteinek helytelenségéről, mégis hasznos volt, mert a jelenkori kapitalizmus fő kérdéseire vonatkozóan sok új érdekes összefüggésre mutatott rá, elősegítette a jelenségek alaposabb megismerését, és Molnár Erik tévedéseit világosabban felszínre hozta, mint ahogyan ezek magából a könyvből kiderültek.

Kahulits László

E szám szerzői:

SZIRMAI ISTVÁN, az MSZMP K. B. titkára; **FONÁL SÁNDOR**, az Országos Tervhivatal munkatársa; **I. OJZERMAN**, filozófus; **JAKAB SÁNDOR**, a Nógrád megyei pártbizottság első titkára; **VONSIK GYULA**, a Nógrád megyei pártbizottság agit.-prop. osztályának vezetője; **JANISZ POLITISZ**, újságíró; **MÁTÉ GYÖRGY**, újságíró; **PIRITYI SÁNDOR**, újságíró; **KAHULITS LÁSZLÓ**, a Társadalmi Szemle munkatársa.

Szerkesztőbizottság:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), Kiss Károly, Komját Irén (felelős szerkesztő), Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

Az agitatoi kézikonyve (Tenyek es adatok II) 383 old
André Wurmser. Szuletö legendák földjen 86 old
Baumann—Sandberg Szép kis vircsaft 141 old
Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete es politikája Magyarorszagon 1924—1926 893 old

GONDOLAT

S. E. Morison. Kolumbusz Kristóf, a tengerész 236 old
Legany Dezső Henry Purcell 264 old
Karpati Aurel: Szinhaz 358 old
A. V Lunacsarszkij: Irodalmi tanulmányok 247 old
Kallai István Kotéltánc (Játékszin 17) 90 old
Rath-Végh István: A konyv kronikája 349 old
Egri Viktor: Virágzik a hárs (Játékszín 16) 83 old
Tommaso Campanella: A napváros 142 old
Szovjet irodalom 535 old
Racz—Takács· Kis magyar nyelvtan 380 old
Nepdncosok kiskonyvtára 24—25 70 old
Zádor Istvan: Egy félévszazad rajzokban 125 old

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI

A felszabadult Budapest 15 eve 1945—1959 160 old
Magyar Statisztikai Zsebkonyv 1959 336 old
A tuberkolozis 153 old

AKADÉMIAI

A termeloszövetkezetek üzemgazdasági kérdesei 193 old
Hegel Eloadások a filozofia történetéről II 471 old
Mindenki ujakra készul I Az 1918—19-es forradalmak irodalma (Szoveggyüjtemeny) 654 old
Fenyő Istvan: Reformkori irodalmunk az egykori orosz sajtó tükrében 103 old
Diplomaciai és nemzetkozi jogi lexikon 567 old

SZÉPIRODALMI

Gábor Andor· Szinmuvek 477 old
Hidas Antal: Marton és baratai 573 old
Sőtér István Madártávlat 388 old
Karel Capek: Betorok, birak, buveszek és tarsaik 300 old
Hegedüs Géza· A pengő boszorkanytánca 351 old
Nagy Lajos: Vadember — A tanítvány 477 old.
Erdődy János: A negyedik lovas 513 old.
Solohov Emberi sors 270 old
Kosz olányi Dezső Bolcsotol a koporsóig 465 old
Tabi László. A négy kisértés 402 old.

MAGVETŐ

Pásztor Béla: Valogatott versek 274 old
Major Otto: Égi es foldi háboru 620 old.
Váci Mihály Bodza 116 old
Rideg Sándor: Sámson 336 old
Halász Gabor válogatott irásai 892 old.

TÁNCSICS

Luntzer Raymond: Autómodellezés 90 old
Magvetők 198 old
Hajnal Margit: Kézimunka 178 old.
Passuth László. Édenkert az óceánban 270 old
Philip Miklos: A pártszervezetek és a szakszervezetek termelest segitő munkája (Üzemi tanacsok könyvtára) 42 old
Dr. Susánszky János: Uzemszervezés (Üzemi tanacsok konyvtara) 42 old.
Masszi Tibor A termelesirányitas (Üzemi tanácsok konyvtara) 49 old
Meitner Tamás· Bérformák és kereseti arányok (Üzemi tanácsok könyvtára) 42 old
Zentai Béla: A műszaki fejlesztésről (Üzemi tanacsok konyvtára) 40 old
Parányi Gyorgy· A munkafolyamat megszervezése a munkahelyen (Üzemi tanácsok konyvtara) 45 old
Dr. Konrád Sándor—dr. Tóth Antal: A gyari ugyvitel (Üzemi tanácsok könyvtára) 53 old
Horváth—Kékesdi—Nemes—Ordas: 133 nap 220 old
Roger Peyrefitte: Szent Péter kulcsai 383 old
Esztergályos szakmai ismeretek 208 old

ZRÍNYI

Berkesi—Kardos Kopjások 455 old
Stromfeld Aurél Valogatott irásai 382 old.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Molnár József—D Egyed Edit: Az iszlám müveszete 56 old
Entz Géza—Szalontai Barnabás: Nyirbátor 64 old
Kampis Antal: Az impresszionizmus 100 old

TANKÖNYVKIADÓ

Magyar neveléstörténeti tanulmányok 260 old
Budapest munkásmozgalma 1919—1945 (Bibliográfia) Fővárosi Szabó Ervin könyvtár 716 old.

TARTALOMJEGYZÉK:

SZIRMAI ISTVÁN. Partunk VII. kongresszusáról — — — — — 1
FONÁL SÁNDOR: A 15 éves lakásépítési tervrol — — — — — 8
A kétlakiság és a mezőgazdasag szocialista atszervezése — — — 23
I. OJZERMAN: A modern burzsoá filozofia és a vallás — — — 36

SZEMLE

A párt és a műszaki ertelmiség kapcsolata Nógrád megyeben (JAKAB SÁNDOR — VONSIK GYULA) — — — — — — 51

NEMZETKÖZI SZEMLE

Új távlatok a leszerelés előtt (PIRITYI SÁNDOR) — — — — 60
Az akcióegység problémái Nyugat-Európaban (JANISZ POLITISZ) 68
Béke reménye Algériában (MÁTÉ GYÖRGY) — — — 76

VITA

Ankét Molnár Erik: A jelenkori kapitalizmus nehány gazdasagi problémája című konyvéről (KAHULITS LÁSZLÓ) — — — — 85

СОДЕРЖАНИЕ

ИШТВАН СИРМАИ: О VII-ом съезде нашей партии — — — — 1

ШАНДОР ФОНАЛ: О 15-летнем плане жилищного строительства. 8

Двудомность и некоторые проблемы социалистического перестройства сельского хозяйства — — — — — — — — — — — 23

ОЙЗЕРМАН: Современная буржуазная философия и религия — — 36

ОБЗОР

Партийные организации и техническая интелигенция в области Ноград (ШАНДОР ЯКАБ, — ДЮЛА ВОНШИК) — — — — 51

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Новые перспективы разоружения (ШАНДОР ПИРИТИ) — — — 60

Проблемы единства действия в Западной Европе (ЯНИС ПОЛИТИС) 68

Надежда мира в Алжире (ДЬЕРДЬ МАТЭ) — — — — — — 76

ДИСКУССИЯ

Обсуждение книги Эрика Молнара: Некоторые проблемы современного капитализма (ЛАСЛО КАХУЛИЧ) — — — — — — — 85

CONTENTS

ISTVÁN SZIRMAI: Our Seventh Party Congress — 1

SÁNDOR FONÁL: The Fifteen Year Plan of Housing Construction — 8

Dual sources of income and the socialist transformation of agriculture 23

I. OJZERMAN: Modern bourgois philosophy and religion — — — 36

DOMESTIC REVIEW

The Party's links with the technical intelligentsia in Nógrád County (SÁNDOR JAKAB and GYULA VONSIK) — 51

INTERNATIONAL REVIEW

New perspectives for disarmament (SÁNDOR PIRITYI) — 60

Problems of united action in Western Europe (JANOS POLITIS) — 68

Hopes for peace in Algeria (GYÖRGY MÁTÉ) — — — 76

PROBLEMS AND DISCUSSIONS

Exchange of views on Erik Molnár's book, „Some Economic Problems of Present-day Capitalism" (LÁSZLÓ KAHULITS) — — — 85

INHALT

ISTVÁN SZIRMAI: Unser siebenter Parteitag — — — — — — 1

SÁNDOR FONÁL: Der Fünfzehnjahr-Plan des Wohnungsbaus — — 8

Die sozialistische Umgestaltung der Landwirtschaft und die Werktätigen doppelter Existenzbasis — — — — — — — — 23

I. OJSERMAN: Die moderne Filosofie der Bourgeoisie und die Religion — — — — — — — — — — — — — — 36

RUNDSCHAU

Die Beziehungen der Partei und der Intelligenz im Komitat Nógrád (SÁNDOR JAKAB und GYULA VONSIK) — — — — — — 51

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Neue Perspektive für Abrüstung (SÁNDOR PIRITYI) — — — — 60

Probleme der Aktionseinheit in West-Europa (JANIS POLITIS) — 68

Friedenshoffnungen in Algerien (GYÖRGY MÁTE) — — — — 76

PROBLEME UND DISKUSSIONEN

Meinungsaustausch über das Buch von Erik Molnár: Einige Ökonomische Probleme des Kapitalismus der Gegenwart (LÁSZLÓ KAHULITS) — — — — — — — — — — — — 85

Marx 499

SOMMAIRE

ISTVÁN SZIRMAI: Le VII ième congrès de notre Parti — — — 1

SÁNDOR FONÁL: Plan de 15 ans de construction d'habitation — — 8

La réorganisation socialiste de l'agriculture et les travailleurs à double base d'existance — — — — — — — — — — — — 23

I. OJSERMAN: La philosophie contemporaine bourgeoise et la religion — — — — — — — — — — — — — — 36

REVUE

Les rapports du parti avec les intellectuels dans le départment de Nógrád (SÁNDOR JAKAB et GYULA VONSIK) — — — — 51

REVUES INTERNATIONALES

Nouvelles perspectives de la cause du désarmement (SÁNDOR PIRITYI) — — — — — — — — — — — — — — 60

Problèmes de l'unité d'action en Europe occidentale (JANIS POLITIS) 68

Espoir de Paix en Algérie (GYÖRGY MÁTÉ) — — — — — — 76

ÉCHANGES D'OPINIONS

Discussion a propos du livre d'Erik Molnár: Quelques problèmes économiques du capitalisme contemporain (LÁSZLO KAHULITS) — 85

MEGJELENT!

MARX—ENGELS MŰVEI

4. kötet

A kötet Marxnak és Engelsnek 1846 májusa és 1848 márciusa között írt műveiket foglalja magában.

636 old. **Ára: 32.— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

KÖZELJÖVŐBEN JELENIK MEG!

A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai

6/A—6/B kötet.

A magyar nép története — 1919. március 21-től augusztus 1-ig — terjedő kiemelkedő időszakának válogatott dokumentumait tartalmazza.

kb. 1500 old. Ára: 200,— Ft

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

MEGJELENT!

IRATOK AZ ELLENFORRADALOM TÖRTÉNETÉHEZ

III. kötet

Az 1924—1926-os évek ellenforradalmi rendszerének gazdasági helyzetét és politikáját dokumentálja.

896 old. **Ára: 60,— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Ára 3,— Ft

OLVASSA

a kommunista és munkáspártok elméleti
és tájékoztató folyóiratát!

A BÉKE ÉS SZOCIALIZMUS KÉRDÉSEI

A decemberi szám tartalmából:

H. Claude: A gazdasági élet militarizálása zsákutcába visz; M. Lafon: Fekete-Afrika a felszabadulás útján; P. G. Alberdi: Latin-Amerika az Egyesült Államok monopóliumainak harapófogójában; Pham Van Dong: A vietnami parasztság útja a forradalomban

☆

Egyes szám ára: 5,— Ft

Előfizetési ára negyedévre 12,— Ft, félévre 24,— Ft

**Előfizethető minden pártszervezetben
és a Kossuth Könyvkiadó megyei, illetve kerületi kirendeltségein.**